

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΧΟΛΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΜΜΕ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΜΕΣΑ

Διπλωματική Εργασία
Κουλούρη Αλεξία
9983201636016
Φεβρουάριος 2018

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
κα Λίζα Τσαλίκη

@realDonaldTrump
Fake News

*Ο Donald Trump εναντίον
των παραδοσιακών
Μέσων Ενημέρωσης*

*Ο λαϊκισμός και η
προπαγάνδα ως
συστατικά του δημόσιου
λόγου του στο twitter*

*A lie gets halfway around the world before the truth has a chance to get
its pants on.*

Winston Churchill

*Ένα ψέμα έχει ήδη ταξιδέψει στον μισό πλανήτη, πριν δοθεί η ευκαιρία
στην αλήθεια να φορέσει το παντελόνι της.*

Ουίνστον Τσώρτσιλ

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1^ο	
Η κοινωνική δικτύωση στη σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα	
1.1. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως δίαυλοι επικοινωνίας	8
1.2. Ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην πολιτική επικοινωνία	10
1.3. Η συμβολή του Twitter στην εκτίμηση της εκλογικής συμπεριφοράς.....	14
1.4. Το twitter ως εργαλείο πολιτικής στρατηγικής και η περίπτωση του Donald Trump	19
Κεφάλαιο 2^ο	
Η διαχρονική παρουσία του λαϊκισμού στη ρητορική των πολιτικών	
2.1. Η θεωρητική προσέγγιση του λαϊκισμού - Ερμηνείες και χαρακτηριστικά.....	24
2.2. Η άνοδος του λαϊκισμού κατά τον 21 ^ο αιώνα.....	29
2.3. Ο λαϊκισμός στις Ηνωμένες Πολιτείες και η περίπτωση του Donald Trump....	34
Κεφάλαιο 3^ο	
Η εξέλιξη της προπαγάνδας στο χρόνο	
3.1. Οι ιστορικές καταβολές της προπαγάνδας – Ορισμοί και ερμηνείες.....	38
3.2. Διαχωρισμός καλής και κακής προπαγάνδας – Παραδείγματα πολιτικής προπαγάνδας.....	42
3.3. Οι τεχνικές και τα βασικά χαρακτηριστικά της προπαγάνδας.....	49
Κεφάλαιο 4^ο	
Οι σύγχρονες μορφές προπαγάνδας και οι μηχανισμοί τους	
4.1. Η εμφάνιση των Ψευδών Ειδήσεων «Fake news» ως σύγχρονη μορφή προπαγάνδας.....	52

4.2. Η ιστορική διαδρομή των ψευδών ειδήσεων.....	55
4.3. Ο αντίκτυπος των ψευδών ειδήσεων και «η προπαγάνδα του υπολογιστή».....	57
4.4. Η επιρροή που ασκούν οι ψευδείς ειδήσεις και οι τρόποι αντιμετώπισής τους.....	62

Κεφάλαιο 5^ο

Οι ψευδείς ειδήσεις, οι Αμερικανικές εκλογές και ο Ρωσικός παράγοντας

5.1. Η επιρροή των ψευδών ειδήσεων στην εκλογική αναμέτρηση του 2016 στις ΗΠΑ και ο ρόλος του ρωσικού παράγοντα	68
5.2. Οι Ψευδείς Ειδήσεις και η σχέση του Αμερικανού Προέδρου Donald Trump με τον τύπο.....	71
5.3. Το #FakeNewsMedia και οι παραλλαγές του στη ρητορική του Donald Trump.....	74

Κεφάλαιο 6^ο

Εντοπίζοντας στοιχεία λαϊκισμού και προπαγάνδας στη ρητορική του Donald Trump

6. 1. Μεθοδολογία έρευνας - Ερευνητικά ερωτήματα.....	81
6.2. Ανάλυση του πολιτικού λόγου του Donald Trump στο Twitter.....	87
Συμπεράσματα.....	122
Βιβλιογραφία.....	127
Διαδικτυακές Πηγές.....	139
Φωτογραφίες – Σκίτσα.....	148
Παράρτημα.....	150

Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στο να διερευνήσει την άνοδο του λαϊκισμού στην εποχή της «μετα-αλήθειας». Λαμβάνοντας υπόψη ότι το έτος 2016 στιγματίστηκε από την παραγωγή και διασπορά ψευδών ειδήσεων, κυρίως μέσω του διαδικτύου και της κοινωνικής δικτύωσης, ταυτόχρονα με τα γεγονότα του Brexit και της εκλογής Trump τα οποία έδωσαν χώρο στην ανάπτυξη λαϊκιστικών κινημάτων και στην κυριαρχία λαϊκιστών ηγετών, στις σελίδες που ακολουθούν θα αναδειχθούν τα συστατικά που συνθέτουν το λόγο του Αμερικανού Προέδρου, μέσα από τις αναρτήσεις του στο twitter. Συγκεκριμένα θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στο ερώτημα πως αξιοποιεί ο Donald Trump τα νέα μέσα, καθώς και πως τοποθετείται ως πολιτική προσωπικότητα απέναντι στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης. Αυτό που θα διερευνηθεί είναι αν το twitter αποτελεί για τον Donald Trump ένα ισχυρό εργαλείο επικοινωνίας, με το οποίο ο ίδιος επιλέγει να διαχέει τα μηνύματά του, χωρίς να απευθύνεται σε μεσολαβητές δηλαδή σε δημοσιογράφους, την αξιοπιστία των οποίων αλλά και των μέσων που εκπροσωπούν θέτει σε αμφισβήτηση μέσω του χαρακτηρισμού fake news (ψευδείς ειδήσεις).

Με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις που διέπουν τις ερμηνείες του λαϊκισμού και της προπαγάνδας, τα χαρακτηριστικά των οποίων θα αναζητηθούν στις αναρτήσεις του Αμερικανού Προέδρου, η έρευνα θα εστιάσει στη διαχρονική τους εξέλιξη, ενώ θα δοθεί έμφαση στην παρουσία τους στη σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Ταυτόχρονα, θα ανιχνευθούν οι τρόποι με τους οποίους αυτή η ρητορική, αποτέλεσε εργαλείο πειθούς στην στρατηγική του Donald Trump.

Σε συνέχεια των προηγούμενων σκέψεων, η έρευνα θα αναπτυχθεί ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο θα δοθεί έμφαση στην κυριαρχία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις σύγχρονες κοινωνίες, καθώς και στο ρόλο τους ως μέσου επιρροής στις πολιτικές επιλογές των πολιτών γενικότερα και ειδικότερα στην ανάδειξη του Donald Trump στη θέση του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών. Δεδομένου ότι σύμφωνα με έρευνες ο λαϊκισμός συνδέεται με την πολιτική άνοδο του Donald Trump, στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναπτυχθεί το θεωρητικό υπόβαθρο του λαϊκισμού ως ερμηνείας και ως πολιτικής επιλογής από μια μερίδα πολιτικών (Inglehart and Norris, 2016). Ακολούθως το τρίτο κεφάλαιο θα εστιάσει στην έννοια της προπαγάνδας ως εργαλείου επιρροής της λαϊκής βούλησης, καθώς και στο βαθμό συμβολής των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στην αναπαραγωγή προπαγανδιστικών μηνυμάτων, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναδειχθεί η έκρηξη των ψευδών ειδήσεων και η επιρροή που ασκούν στους πολίτες.

Με σημείο αναφοράς τη χρήση του προσωπικού λογαριασμού του Αμερικανού Προέδρου στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης twitter, ως διαύλου επικοινωνίας και ως πομπού αναμετάδοσης του πολιτικού του μηνύματος, θα ανιχνευθεί η συχνότητα χρήσης της ρητορικής του λαϊκισμού και της προπαγάνδας στις αναρτήσεις του, σε συνάρτηση με την ιδιότυπη σχέση που έχει διαμορφωθεί ανάμεσα στον Αμερικανό Πρόεδρο και τα παραδοσιακά Μέσα ενημέρωσης. Επίσης θα αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο ο Donald Trump, αξιοποιεί τον όρο «ψευδείς ειδήσεις». Συγκεκριμένα θα μελετηθούν αναρτήσεις του Donald Trump στο twitter, λίγο πριν την ανάληψη των καθηκόντων του τον Ιανουάριο του 2017, έως και ένα χρόνο μετά, με τις οποίες στρέφεται εναντίον μεγάλων ειδησεογραφικών δικτύων, παραδοσιακών εφημερίδων και

διάσημων δημοσιογράφων, τους οποίους κατηγορεί για κατασκευή και διασπορά ψευδών ειδήσεων και παραβίαση των όρων δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

Έχοντας ολοκληρώσει τη θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος, η έρευνα θα παραθέσει επαρκή παραδείγματα αναρτήσεων του Προέδρου Trump. Συγκεκριμένα θα αναλυθούν 49 tweets (τιτιβίσματα) - προκειμένου να διερευνηθεί αν αντλούν στοιχεία από λαϊκιστικές και προπαγανδιστικές πρακτικές. Η ανάλυση θα πραγματοποιηθεί με τη μεθοδολογική προσέγγιση της κριτικής ανάλυσης λόγου (CDA), η οποία διερευνά πως η γλώσσα λειτουργεί στις σύγχρονες κοινωνίες και ειδικότερα τις συνδέσεις της χρήσης γλώσσας και άσκησης εξουσίας (Fairclough, 1995). Ουσιαστικά θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στο ερώτημα, αν ο Donald Trump μέσω της ακηδεμόνευτης ενημέρωσης που προσφέρει το twitter - αφού λειτουργεί χωρίς την διαμεσολάβηση δημοσιογράφων για την προώθηση της πληροφορίας - επιστρατεύει πρακτικές που εντοπίζονται στα χαρακτηριστικά του λαϊκισμού και της προπαγάνδας, προκειμένου να ενισχύσει την ορθότητα των πολιτικών επιλογών του, παρακάμπτοντας τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και κλονίζοντας την αξιοπιστία τους. Ακόμη θα διερευνηθεί αν μέρος της ρητορικής του, βασίζεται στο επιχείρημα ότι τα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν υπό τις οδηγίες ενός διεφθαρμένου κατεστημένου, το οποίο εξυπηρετεί τα συμφέροντα μιας ελίτ, η οποία διαδίδει ψευδείς ειδήσεις με σκοπό να πλήξει το κύρος του Αμερικανού Προέδρου. Του θεσμού δηλαδή, μέσω του οποίου ο Donald Trump εκπροσωπεί τον λαό.

Κεφάλαιο 1^ο - Η κοινωνική δικτύωση στη σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα

1.1. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως διάυλοι επικοινωνίας

Εδώ και μερικά χρόνια, η έκρηξη στη χρήση νέων τεχνολογιών, αποτελεί γεγονός. Το ίδιο και οι αλλαγές που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν επιφέρει στην πολιτική επικοινωνία, παρέχοντας δυνατότητες κινητοποίησης και μεγαλύτερης στόχευσης συγκεκριμένων ομάδων ψηφοφόρων μέσω της προσωποποίησης και διάδρασης (Ridout, 2013). Παρέχοντας δηλαδή στους υποψηφίους, δυνατότητες ανεξαρτητοποίησης από τα επιτελεία των κομμάτων. Παράλληλα, με την δωρεάν και αδιαμεσολάβητη επικοινωνία ανάμεσα σε υποψήφιο και ψηφοφόρο, την ταχύτητα διάδοσης των μηνυμάτων και την απεριόριστη αναπαραγωγή τους, από το 2008 αποτελούν κεντρικό πεδίο μάχης, αφού οι εκλογές έχουν γίνει πλέον πιο διαδραστικές (Zitter, 2009), (Βαρδουλάκης, 2014).

Αυτή η πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία, που είναι προσιτή μέσω κινητού τηλεφώνου ή υπολογιστή, είναι και ένας σύνδεσμος σε πραγματικό χρόνο με τη συλλογική συνείδηση (Poulakidakos, Veneti, 2014). Σε αυτή τη διαδικασία ιδιαίτερα ενεργό ρόλο έχουν οι έφηβοι, οι οποίοι δείχνουν χαμηλά επίπεδα αξιοπιστίας στα παραδοσιακά μέσα, ενώ προτιμούν να συγκεντρώνουν πληροφορίες με εναλλακτικούς τρόπους. Όπως το Facebook, το Myspace, το you tube, ή τα blogs, αφού πολλοί είναι εκείνοι που αναρτούν σε αυτά άρθρα και βίντεο (Marchi R. 2012). Εξάλλου, τα τρέχοντα στατιστικά στοιχεία σε παγκόσμιο επίπεδο, αναφορικά με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης το 2017, δίνουν πρωτιά στο Facebook, με 2 δις 061 εκατομμύρια χρήστες (Statista,

September 2017). Ακολουθούν το Youtube, με 1 δις 500 εκατομμύρια χρήστες, το WhatsApp και το Messenger με 1,3 δις χρήστες το καθένα, το Wechat με 963 εκατομμύρια, ενώ 700 εκατομμύρια άνθρωποι είναι χρήστες του instagram και 328 εκατομμύρια, χρησιμοποιούν το twitter¹.

Σε αντίθεση με την πληροφόρηση από τα παραδοσιακά μέσα, την οποία κατά τον Marchi οι νέοι θεωρούν προβλέψιμη, βαρετή και επαναλαμβανόμενη, η διαδικτυακή ενημέρωση, που περιλαμβάνει talk shows γνώμης, σχόλια σε blogs, χιουμοριστικά προγράμματα, εκπομπές αιχμής για την τρέχουσα επικαιρότητα, ακόμη και ψευδείς ειδήσεις, αποτελεί μια εναλλακτική που τους προσφέρει σε βάθος πληροφόρηση και τους βοηθά να κατανοήσουν τα ευρύτερα μηνύματα των πολιτικών γεγονότων (Marchi, 2012). Σύμφωνα εξάλλου με στατιστικά στοιχεία που αφορούν τους έφηβους και νεαρούς ενήλικους χρήστες στις ΗΠΑ, τον Φεβρουάριο του 2017, το 79% των νέων μεταξύ 13 και 24 ετών χρησιμοποιούσε την εφαρμογή της κοινής χρήσης φωτογραφιών (Snapchat) σε ποσοστό 79 %. Το Facebook συνέχισε να είναι εξαιρετικά δημοφιλές σε ποσοστό 76 % ενώ ακολουθούσαν το Instagram με 73 % και το twitter με 40 %².

Η έκρηξη της διαθεσιμότητας των δεδομένων οφείλεται στην αυξημένη ποσότητα κοινωνικής επικοινωνίας, η οποία επιτελείται μέσω διαφορετικών ηλεκτρονικών καναλιών. Ο λεγόμενος κατακλυσμός δεδομένων καθιστά το twitter έναν αποτελεσματικό δίαυλο επικοινωνίας, αλλά και ένα ισχυρό όπλο για όσους ασχολούνται με το μάρκετινγκ,

¹<https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>

² <https://www.statista.com/statistics/199242/social-media-and-networking-sites-used-by-us-teenagers/>

καθώς εκτιμάται ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν αντίκτυπο στον δημόσιο λόγο (Kumari et al, 2015). Το Twitter μάλιστα, θεωρείται ως η ιδανική πλατφόρμα διάδοσης πληροφοριών, αλλά και πολιτικών απόψεων, ενώ πολιτικοί, κόμματα και θεσμικοί παράγοντες χρησιμοποιούν και το Facebook, προκειμένου να συμμετέχουν σε απευθείας διαλόγους με πολίτες και να ενθαρρύνουν πολιτικές συζητήσεις (Stieglitz, 2013).

1.2. Ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην πολιτική επικοινωνία

Το micro-blogging, δηλαδή οι σύντομες και συχνές αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, περιγράφονται ως ένα δημοφιλές εργαλείο επικοινωνίας, αφού σύμφωνα με έρευνα παρέχεται στους χρήστες η δυνατότητα μετάδοσης πληροφοριών από στόμα σε στόμα, σε απευθείας όμως σύνδεση (Jansen et al, 2009). Έχει δε εξελιχθεί, σε έναν από τους κυριότερους τύπους επικοινωνίας, καθώς η μεγάλη ποσότητα πληροφοριών που περιέχονται στις ιστοσελίδες των μικρο-εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης, τις κάνει μια ελκυστική πηγή δεδομένων για εξόρυξη γνώσης και συναισθηματική ανάλυση, καθώς όλο και περισσότεροι χρήστες, αναρτούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούν και μοιράζονται τις πολιτικές και θρησκευτικές τους πεποιθήσεις (Pak, Paroubek, 2010). Οι διαδικτυακές πλατφόρμες παρέχουν πλούσια και λεπτομερή εικόνα σύνθετων κοινωνιολογικών φαινομένων σε πολλαπλά επίπεδα, ενώ τα ψηφιακά ίχνη δεδομένων, μπορούν να συνδυαστούν με εξελιγμένα εργαλεία στατιστικής, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να παράγουν στοιχεία για τα πρότυπα συμπεριφοράς και αλληλεπίδρασης εκατοντάδων μεμονωμένων παραγόντων (McKelvey et al, 2012).

Οι πλατφόρμες των μικρο-ιστολογίων, χρησιμοποιούνται από διαφορετικούς ανθρώπους που εκφράζουν απόψεις σε διάφορα θέματα. Το twitter ως η πιο δημοφιλής τέτοια πλατφόρμα, περιλαμβάνει έναν τεράστιο αριθμό δημοσιευμένων κειμένων. Το κοινό του twitter κυμαίνεται μεταξύ καθημερινών χρηστών, διασημοτήτων, εκπροσώπων εταιρειών, πολιτικών, ακόμη και προέδρων κομητειών, ενώ εκπροσωπείται από χρήστες που προέρχονται από διάφορες χώρες (Pak, Paroubek, 2010).

Εικόνα 2: πηγή The Daily blog³

³ <http://thedailyblog.co.nz/2014/07/06/teamkey-vs-forabetternz-whats-in-a-hashtag/#!prettyPhoto>

Αναλύοντας τη δυναμική του μέσου στην προεκλογική εκστρατεία, μελετητές εντοπίζουν τρεις λόγους για τους οποίους το Twitter χρήζει ενδιαφέροντος. Καταρχήν διότι είναι θεμελιωδώς κοινωνικό μέσο στη σύλληψη και το σχεδιασμό. Επίσης μπορεί να διερευνηθεί η κοινωνική δυναμική του, σε ένα πεδίο γεμάτο διαφημιστικούς κώδικες ή δελτία Τύπου, καθώς το Twitter με τα hashtags, τους ακολούθους και τα ανατιτιβίσματα, καθιστά την έννοια των διαπροσωπικών συνδέσεων, κεντρικό στοιχείο της ταυτότητάς του. Ακόμη η έλλειψη περιορισμού στον προϋπολογισμό, επιτρέπει στους υποψηφίους να αξιοποιούν το Twitter ως μια ελεύθερη συσκευή εκπομπής σημάτων (Gross & Johnson, 2016). Έτσι μπορούν να επιτεθούν σε πολλούς άλλους υποψηφίους, ανεξάρτητα από τα διαθέσιμα χρηματικά κεφάλαια. Με άλλα λόγια, «το μέσο λειτουργεί ακηδεμόνευτα, ενώ ενθαρρύνει τη συμμετοχή όλων των υποψηφίων, χωρίς μεσολάβηση και ανεξάρτητα από την κοινωνική τους κατάσταση» (Gross & Johnson, 2016, p.749). Ωστόσο οι χρήστες του twitter αν και αποτελούν μέρος του ίδιου μέσου κοινωνικής δικτύωσης, είναι διαχωρισμένοι μεταξύ τους. Ένας χρήστης μπορεί να είναι απλά ακόλουθος, ή ακόλουθος του ακολούθου και αυτό δημιουργεί μια απόσταση από εκείνον που είναι συχνότατος χρήστης, ή παράγει ειδήσεις, όπως ο πολιτικός ηγέτης. Με αυτό τον τρόπο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είτε αποτελούν ένα εργαλείο διασποράς πληροφοριών όπως το Twitter, είτε έναν τρόπο δημιουργίας σχέσεων όπως το Facebook, ενώ η πρακτική των ακολούθων ή των σχολίων σε αναρτήσεις, μπορεί να συγκριθεί με ένα μέσο αναμετάδοσης πληροφοριών, το οποίο σε περίοδο ραγδαίων εξελίξεων αποτελεί για τους δημοσιογράφους μια ενδιαφέρουσα πηγή πληροφόρησης (Verweij, 2012, p.682). Ερευνητές περιγράφουν την αναπαραγωγή ειδήσεων στο

twitter «ως δημοσιογραφία του περιβάλλοντος, η οποία επιτρέπει σε πολίτες που είναι χρήστες να έχουν άμεση πρόσβαση στην πληροφόρηση, έχοντας μάλιστα τη δυνατότητα να προσθέσουν γνώση» (Hermida, 2010, p.298). Η συλλογική νοημοσύνη που βασίζεται στη συλλογική συμμετοχή ομάδων ατόμων, έχει περιγραφεί ως «η πηγή πληροφοριών που προέρχεται από το πλήθος, ή αλλιώς ως η σοφία του πλήθους» (Malone et al, 2009). Εξάλλου το twitter θεωρείται ένα θορυβώδες – λόγω της ταχύτητας και του όγκου των τιτιβισμάτων – περιβάλλον, στο οποίο «διευρύνεται ο ρόλος του επαγγελματία δημοσιογράφου, καθώς χρησιμεύει ως κόμβος σε έναν σύνθετο χώρο, μεταξύ τεχνολογίας και κοινωνίας, ειδήσεων και ανάλυσης, σχολιασμού και επιλογής, προσανατολισμού και έρευνας» (Bardoel and Deuze, 2001, p.101). Αυτές οι νέες μορφές παρα-δημοσιογραφίας, λειτουργούν ως συστήματα ευαισθητοποίησης, ενώ «παρέχουν στους δημοσιογράφους, σύνθετους τρόπους αντίληψης και μετάδοσης, που συνδέονται με λεπτά ζητήματα της δημόσιας επικοινωνίας» (Hermida, 2010, p.304).

Στην έρευνά τους για την πολιτική επικοινωνία και το ρόλο του twitter στην Ελλάδα, οι Veneti και Poulakidakos (2016) διαπίστωσαν πως σε ότι αφορά τον πολιτικό διάλογο «εκτυλίσσονταν διαρκείς, παράλληλοι μονόλογοι. Αναφορικά με τις απαντήσεις και τις συνομιλίες, οι περισσότεροι από τους πολιτικούς στο Twitter χρησιμοποιούσαν τα tweets τους για να μεταδώσουν τα μηνύματά τους και όχι για να απαντήσουν ή να συμμετάσχουν σε συνομιλία». Επίσης κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι «ο μεγάλος όγκος των tweets επικεντρώθηκε, στην επίθεση στον αντίπαλο, στην προώθηση του κόμματος, στο πολιτικό πρόσωπο ή σε συγκεκριμένες πολιτικές, στον καθορισμό της ημερήσιας διάταξης της εκλογικής εκστρατείας, στην προώθηση των συνθημάτων καμπάνιας, ή στις προεκλογικές υποσχέσεις» (Veneti, Poulakidakos,

February 2016). Όπως διαπιστώνεται λοιπόν το twitter μπορεί να είναι έξυπνο και πνευματώδες, δεν μπορεί όμως να είναι σύνθετο, αφού δεν επιτρέπει την επικοινωνία μέσω λεπτομερών και εκλεπτυσμένων μηνυμάτων, ενώ προωθεί την παρορμητικότητα (Ott, 2016).

1.3. Η συμβολή του Twitter στην εκτίμηση της εκλογικής συμπεριφοράς

Λαμβάνοντας υπόψη ότι πέρα από εργαλείο πολιτικής επικοινωνίας και αναμετάδοσης πληροφοριών, το twitter αποτελεί και ένα μέσο διερεύνησης της κοινής γνώμης σε διάφορα θέματα με επίκεντρο τη συλλογή πληροφοριών για την ανθρώπινη συμπεριφορά, θα δούμε πως η ανάλυση συναισθημάτων στο twitter, αποτελεί ένα πεδίο που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για μια αυτόματη διαδικασία εξαγωγής συναισθήματος που μεταφέρεται από τα δεδομένα του twitter, η οποία έχει γίνει δημοφιλής στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η γνώμη του καταναλωτή (Faret et al, 2015) (Kumari et al, 2015). Μέσω της διαδικασίας της συναισθηματικής ανάλυσης, η ταξινόμηση των συναισθημάτων σε θετικά, αρνητικά ή ουδέτερα, η επιλογή τους με βάση τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσής τους, καθώς και οι πληροφορίες που παρέχουν τα διαθέσιμα δεδομένα, βοηθούν όσους ασχολούνται με το μάρκετινγκ στην αξιολόγηση μιας καμπάνιας, ακόμη και στην πρόβλεψη εκλογικών αποτελεσμάτων (Faret, Reitan, 2011).

Σε συνέχεια των παραπάνω διαπιστώσεων, είναι σημαντικό να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάλυση του περιεχομένου των tweets, τα οποία μέσα σε όριο αρχικά 140 χαρακτήρων, το οποίο επεκτάθηκε σε

280 χαρακτήρες από τον Νοέμβριο του 2017⁴, παρέχουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες. Και μπορεί να οδηγήσουν σε σημαντικά συμπεράσματα καθώς περιέχουν συχνά ορθογραφικά λάθη ενώ ενθαρρύνουν τη χρήση αργκό, συντομογραφιών, αντισυμβατικών γλωσσικών μέσων, όπως είναι τα κεφαλαία, ή η επιμήκυνση των λέξεων που δίνουν έμφαση. Επιπλέον τα tweets περιέχουν ειδικά χαρακτηριστικά που μπορεί να έχουν αναλυτική αξία. Όπως τα emoticons που εκφράζουν συναισθήματα με κωδικοποιημένα σύμβολα, καθώς και τα hashtags, το σύμβολο δηλαδή της δίεσης # που συνοδεύεται από μια συγκεκριμένη λέξη (Faret, Reitan, 2011), (Faret et al, 2015).

Είναι λοιπόν κοινά αποδεκτό, ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του πολιτικού λόγου στις ΗΠΑ και σε όλο τον κόσμο (Bennett 2003 · Benkler 2006 · Sunstein 2007 · Farrell and Drezner 2008 · Aday et al 2010 · Tumasjan et al 2010 · O'Connor et al. 2010). Ο διαδικτυακός χώρος μέσω της «ανοικτής» δομής και του τρόπου λειτουργίας του, «καθίσταται σημαντικός διαμορφωτής των διαδικασιών παγκοσμιοποίησης της κουλτούρας και της επικοινωνίας» (Terranova, 2004, p. 42). Σύμφωνα με το Pew Internet και το American Life Project, έξι στους δέκα Αμερικανούς χρήστες του Διαδικτύου, σχεδόν το 44% των Αμερικανών ενηλίκων, προσέτρεξαν στο διαδίκτυο για να λάβουν ειδήσεις ή πληροφορίες για την πολιτική το

⁴ Σύμφωνα με το Twitter, το όριο επέκτασης χαρακτήρων θα επέτρεπε ευκολότερη έκφραση διατηρώντας παράλληλα τη συντομία για την οποία είναι γνωστή η υπηρεσία. Με το προηγούμενο όριο, το 9% των tweets έφθανε τους 140 χαρακτήρες. Αλλά κατά τη διάρκεια της δοκιμής των διευρυμένων tweets, μόνο το 1% των tweets έφθανε τους 280 χαρακτήρες. Διαθέσιμο στο: <https://www.theverge.com/2017/11/7/16616076/twitter-280-characters-global-rollout>

2008. Επιπλέον, οι Αμερικανοί έχουν ενεργό ρόλο στον απευθείας πολιτικό διάλογο, καθώς το 20% των χρηστών του Διαδικτύου συνεισφέρει με σχόλια ή ερωτήσεις σχετικά με την πολιτική διαδικασία, σε ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης, ιστολόγια ή άλλα ηλεκτρονικά φόρουμ (Pew Internet και American Life Project, 2008), (Conover et al, 2008). Σε έρευνα που διεξήχθη στο Πανεπιστήμιο της Ιντιάνα κατά τις ενδιάμεσες αμερικανικές εκλογές του 2010 για το Κογκρέσο, εξετάστηκε πως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διαμορφώνουν τη δημόσια σφαίρα και διευκολύνουν την επικοινωνία μεταξύ μελών διαφορετικών κοινοτήτων, με διαφορετικούς πολιτικούς προσανατολισμούς. Συγκεκριμένα διερευνήθηκαν δύο δίκτυα πολιτικής επικοινωνίας στο Twitter, αποτελούμενα από περισσότερα από 250.000 tweets, σε διάστημα έξι εβδομάδων. Ο διδακτορικός φοιτητής της κοινωνιολογίας Joseph DiGrazia, και επικεφαλής της έρευνας με τίτλο «Περισσότερα τιτιβίσματα, περισσότερες ψήφοι: Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως ποσοτικός δείκτης πολιτικής συμπεριφοράς» κατέληξε στη διαπίστωση ότι υπήρξε επιδείνωση της κατακερματισμένης φύσης του πολιτικού λόγου. Συγκεκριμένα το δίκτυο αναδημοσίευσης του μηνύματος (retweet) ήταν πολύ πολωμένο, σε αντίθεση με το δίκτυο αναφοράς (mention). Οι χρήστες που χρησιμοποιούσαν hashtags με ουδέτερο ή μικτό τρόπο, ήταν πιο πιθανό να συμμετάσχουν στην επικοινωνία με τις αντίθετες κοινότητες. Ωστόσο πολύ σπάνια μοιράζονταν πληροφορίες από όλο το φάσμα, ενώ πολλά μηνύματα περιείχαν πιο ακραίες αντιλήψεις, από αυτές που αναμένονται στις πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπιδράσεις. Δηλαδή ο λόγος ήταν πιο επιθετικός, από αυτόν που θα συνήθιζε ή θα τολμούσε κάποιος, σε μια δια ζώσης κοινωνική συναναστροφή εκτός του πλαισίου της προστασίας λόγω απόστασης, την

οποία προσφέρει το περιβάλλον της κοινωνικής δικτύωσης (DiGrazia, et al, 2013).

Σε μια άλλη ανάλυση που διεξήχθη πριν τις γερμανικές εκλογές του 2009, σε 100.000 tweets, τα οποία αναφέρονταν σε κόμματα ή πολιτικούς, διαπιστώθηκε ότι το twitter αντανάκλα τις πολιτικές προτιμήσεις και κατ' επέκταση το εκλογικό αποτέλεσμα, καθώς ένας απλός αριθμός τιτλισμάτων μπορεί να πλησιάσει τις παραδοσιακές προεκλογικές δημοσκοπήσεις. Συγκεκριμένα το συναίσθημα των μηνυμάτων στο twitter, ανταποκρινόταν σε μεγάλο βαθμό σε πολιτικά προγράμματα και προφίλ υποψηφίων, ενώ παρείχε στοιχεία για την κάλυψη της εκστρατείας από τα μέσα ενημέρωσης. Η έρευνα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι το twitter αποτελεί έναν αξιόπιστο δείκτη πολιτικής άποψης, αφού είναι κοντά στις κλασσικές μεθόδους δημοσκοπήσεων (Tumasjan et al, 2009).

Ακόμη μία έρευνα για τη χρήση του twitter κατά την προεδρική εκστρατεία του 2012 στις Ηνωμένες Πολιτείες, ανέδειξε το γεγονός ότι η πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να επηρεάσει την ατζέντα και το πλαίσιο επαγγελματιών δημοσιογράφων. Μάλιστα επιτελικά στελέχη της καμπάνιας του Obama, παραδέχθηκαν ότι το twitter ως εργαλείο τους έδινε πολύ μεγαλύτερη δυνατότητα να ανταποκρίνονται σε πραγματικό χρόνο μέσω σχολίων γύρω από πολιτικά γεγονότα (Kreiss, 2014).

Ωστόσο σύμφωνα με άλλες προσεγγίσεις, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εστιάζουν στην διασκέδαση και την έκφραση συναισθήματος, κάτι που κατά την άποψη ορισμένων κοινωνιολόγων καθιστά αδύναμη την εγκυρότητα των δεδομένων της ποσοτικής ανάλυσης των tweets, ως ποσοτικών δεικτών πολιτικής συμπεριφοράς (DiGrazia et al, 2013).

Μελέτη που διεξήχθη με άξονες τη γεωγραφική θέση, το φύλο και την εθνικότητα, έδειξε ότι τα δεδομένα στο twitter δεν εκπροσωπούν με εγκυρότητα την κοινωνικο - δημογραφική σύνθεση των ΗΠΑ, καθώς το δείγμα του πληθυσμού που παρέχουν δεν είναι αντιπροσωπευτικό (Mislove et al, 2009). Επίσης, την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων μπορεί να επηρεάσει και ο παράγοντας των δομικών ανισοτήτων της κοινωνικής δικτύωσης, του ψηφιακού δηλαδή χάσματος ανάμεσα σε εκείνους που έχουν πρόσβαση στις τελευταίες τεχνολογίες της πληροφορίας και σε εκείνους που δεν έχουν, συνεπεία κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων (Compraine, 2001).

Σε κάθε περίπτωση πάντως, τόσο ο δημόσιος διάλογος στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που καταγράφεται με τη μορφή τοποθετήσεων και ανταλλαγής απόψεων γύρω από ένα πολιτικό θέμα ή ένα πολιτικό πρόσωπο, όσο και ο διαδικτυακός βόμβος, ο θόρυβος δηλαδή που προκαλείται από τις πολλές και ταυτόχρονες συζητήσεις για κάποιον υποψήφιο, μπορούν να αξιοποιηθούν ως δείκτες της συμπεριφοράς του ψηφοφόρου και να αποτελέσουν μια εναλλακτική μορφή δημοσκοπήσεων, που θα λειτουργεί συμπληρωματικά στις παραδοσιακές έρευνες πρόθεσης ψήφου (DiGrazia et al, 2013).

Εν κατακλείδι, με βάση τις προηγούμενες αναλύσεις σχετικά με τη συμβολή του twitter στην εκτίμηση της εκλογικής συμπεριφοράς, θα δούμε πως το συγκεκριμένο μέσο κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να συμβάλει στη χάραξη πολιτικής στρατηγικής και πως αυτή η δυνατότητα, αποτυπώθηκε στην περίπτωση του Αμερικανού Προέδρου Donald Trump.

1.4. Το twitter ως εργαλείο πολιτικής στρατηγικής και η περίπτωση του Donald Trump

Εικόνα 3: πηγή CNN⁵

Η «τρίτη ηλικία» της αφθονίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης, εξακολουθεί να αναδύεται. Την ίδια ώρα η πολιτική επικοινωνία, επιχειρεί να αναδιαμορφωθεί, μέσα από τις αυξημένες ανταγωνιστικές πιέσεις, τον αντι-ελιτιστικό λαϊκισμό και τις αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την πολιτική (Blumler & Kavanagh's, 1999). Στο μεταξύ οι θολές γραμμές ανάμεσα στην πληροφορία και την ψυχαγωγία, καθώς και μεταξύ πραγματικότητας και γνώμης, αποτελούν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του νέου

⁵ <http://edition.cnn.com/interactive/2017/politics/trump-tweets/>

περιβάλλοντος που διαμορφώνεται στα μέσα ενημέρωσης (Williams & Delli Carpini, 2011).

Οι προαναφερθείσες διαπιστώσεις αναφορικά με τη νέα εποχή που διαμορφώνεται στα μέσα ενημέρωσης, ταιριάζουν στην περίπτωση του Αμερικανού Προέδρου καθώς εξηγούν πως ένας ήρωας της δημοφιλούς κουλτούρας μεταμορφώθηκε σε λαϊκιστή ήρωα, ο οποίος αν και δεν συμμορφώθηκε με τα κριτήρια ενός κόμματος, για δεκαετίες προσέλκυε την προσοχή των μέσων ενημέρωσης μέσω της ταμπλόιντ δημοσιογραφίας (Wells et al, 2016). Κι αυτό γιατί ο ισχυρός σύνδεσμος του Donald Trump με την ψυχαγωγία, η οποία επί σειρά ετών πολλαπλασίαζε τους θεατές του μέσω του τηλεοπτικού προγράμματος που παρουσίαζε, πολλαπλασίασε και τους ψηφοφόρους του. Ταυτόχρονα το ασυνήθιστο πολιτικό στυλ του, περισσότερο βοήθησε παρά έβλαψε την υποψηφιότητά του, καθώς απορροφήθηκε ως ψυχαγωγία από μια δημόσια σφαίρα με στοιχεία έντονης μιντιακής διαμεσολάβησης (Hall et al, 2016). Σύμφωνα άλλωστε με ερευνητές, η σύνδεση της πολιτικής με τη δημοφιλή κουλτούρα – την ευρεία δηλαδή απήχηση στο κοινό - δεν είναι μόνο περιστασιακή και αυτό εξηγεί πως άνθρωποι που προέρχονται από το χώρο του θεάματος, μπορούν εύκολα να αναρριχηθούν πολιτικά στην κορυφή, ιδιαιτέρως σε κάποιες χώρες οι οποίες επιβραβεύουν τον λαϊκισμό (Street, 1997).

Ο Donald Trump εφάρμοσε την ίδια στρατηγική και με το μέσο κοινωνικής δικτύωσης twitter, το οποίο χρησιμοποίησε ως πόλο έλξης των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης, τα οποία αναπαρήγαγαν τις αναρτήσεις του. Γεγονός για το οποίο δέχθηκαν κριτική, με το σκεπτικό ότι αποδέχθηκαν το twitter ως πηγή ειδήσεων και ενημέρωσης για τα δημόσια θέματα χωρίς κριτική σκέψη, καθώς αναδείκνυαν με εμμονικό τρόπο τα τιτιβίσματα του Trump κατά τη διάρκεια των προκριματικών,

συμβάλλοντας στην κανονικοποίηση της υποψηφιότητάς του και προσφέροντάς του διαφήμιση χωρίς προηγούμενο (Ott, 2016, p.65). Όπως άλλωστε συνομολογούν αναλυτές, μπορεί η εποχή του twitter να μην αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στην εκλογή Trump, σίγουρα όμως έδωσε ώθηση στην πολιτική άνοδό του (Ott, 2016), (Blumler & Kavanagh's 1999), (Williams & Delli Carpini, 2011).

Σημειώνεται ότι την εποχή που ο ιδρυτής του Facebook Mark Zuckerberg, υποτιμούσε το ρόλο του Facebook στις αμερικανικές εκλογές, ο ίδιος ο Donald Trump αναγνώριζε τη συμβολή που είχαν Facebook και Twitter στην εκλογική του νίκη. Κάτι που ευθαρσώς παραδέχθηκε στην πρώτη συνέντευξη που παραχώρησε μετά την εκλογή του στο αμερικανικό δίκτυο CBS και στην εκπομπή «60 λεπτά», κάνοντας απολογισμό της δύναμης του σε αριθμούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. « Έχω 28 εκατομμύρια ακολούθους ενώ απέκτησα 100.000 μόλις χθες» δήλωνε στη δημοσιογράφο Lesley Stahl, επισημαίνοντας ταυτόχρονα ότι είχε και οικονομικό όφελος αφού του στοίχισαν λιγότερο από ότι οι καμπάνιες των αντιπάλων του, ενώ τον βοήθησαν να επικοινωνήσει τις απόψεις του ευρέως και να αντεπιτίθεται σε κακές και ανακριβείς ειδήσεις που τον αφορούσαν (McCormich, 2016).

Ο τρόπος με τον οποίο ο Donald Trump χρησιμοποιεί την κοινωνική δικτύωση, βρέθηκε πολλές φορές στο επίκεντρο αρνητικής κριτικής από δημοσιογράφους και ανθρώπους του θεάματος. Όταν στις 10 Νοεμβρίου του 2012, ο Donald Trump έγραφε το ακόλουθο tweet: «Ευχαριστίες...Πολλοί λένε ότι είμαι καλύτερος συγγραφέας 140 χαρακτήρων στον κόσμο» ο δημοσιογράφος Jim Spellman απαντούσε «πολλοί... είναι η αργκό για το κανένας... για τον @αληθινόΤραμπ» (Ott, 2016, p.63). Την ίδια ώρα η συγγραφέας Leslie Abravanel

αναρωτιόταν: «Όταν λέει πολλοί, εννοεί τις φωνές στο φουσκωμένο μυαλό του και το ανεξήγητα χτενισμένο κεφάλι του ;» ενώ ο παραγωγός, κωμικός και σεναριογράφος Jon Sosis σχολίαζε ...«δεν είσαι ούτε καν ο καλύτερος συντάκτης 140 χαρακτήρων μέσα στο αυτοκίνητό σου» (Ott, 2016, p.63).

Σύμφωνα με την δημοσιογράφο-κριτικό Virginia Heffernan, ο Donald Trump κάνει τον εαυτό του να ακούγεται δυνατά μέσα από αποσπάσματα, μονοσύλλαβα και θαυμαστικά (Heffernan, 2016). Τρία βασικά στοιχεία στη ρητορική του Trump στα προκριματικά, εντοπίζει ένας επιστήμονας στο Εργαστήριο Υπολογιστών και Τεχνητής Νοημοσύνης του MIT που μελέτησε το λόγο του. Πρώτον την απλή γλώσσα, δεύτερον τη γλώσσα που υποχωρεί απέναντι σε αξιόπιστους φίλους και συναδέλφους, και τρίτον τη γλώσσα που προσβάλλει συστηματικά τους αντιπάλους (Garfield, 2016). Ο ίδιος ερευνητής προχώρησε στη δημιουργία του DeepDrumpf.⁶ Ενός λογαριασμού που μιμείται τον Donald Trump αφού αντιλαμβάνεται και αναπαράγει τον δημόσιο λόγο του στο twitter. Ο λογαριασμός αυτός λειτουργεί με τεχνητή νοημοσύνη βάσει ενός αλγόριθμου που στηρίζεται σε αληθινά δεδομένα, καθώς περιέχει ένα μεγάλο μέρος του πρωτότυπου υλικού από τις δημόσιες ομιλίες, τους διαλόγους και τα tweets του Donald Trump και σχεδιάστηκε για να μιμηθεί αλλά και να μελετήσει τον λόγο του στο twitter. Ο δημιουργός του μάλιστα εκτιμά, ότι αυτός ο απλοϊκός λόγος του Trump αντανακλά την απερίοριστη λογική του twitter (Garfield, 2016). Η απόρριψη πάντως από πλευράς Trump, των «περίπλοκων γλωσσικών αποχρώσεων» και των «πολιτικά ορθών κανόνων» δεν

⁶ <https://www.technologyreview.com/s/602682/why-im-backing-deep-drumpf-and-you-should-too/>

θεωρείται τυχαία, αφού μέσω αυτής της επιλογής διεκδικεί να εμφανιστεί ως «αυθεντικός εκφραστής του απλού αμερικανικού στυλ, προκειμένου να διαχωρίσει τον εαυτό του από τον πομπώδη λόγο των άλλων πολιτικών» (Shafer, 2015).

Μελέτη των tweets του Trump που είχε διάρκεια επτά μηνών, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ήταν επαναλαμβανόμενα, είχαν αρνητική χροιά, ενώ στην πλειοψηφία τους ήταν απολύτως προσβλητικά. Επίσης, η χρήση κεφαλαίων και θαυμαστικών ενίσχυε το αρνητικό συναίσθημα και αύξανε την συναισθηματική επιρροή του στους ακολούθους του (Crockett, 2016).

Σε συνέχεια των προηγούμενων διαπιστώσεων, αναφορικά με τη δύναμη των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και τον τρόπο με τον οποίο ασκούν επιρροή στη σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα, επηρεάζοντας την εκλογική συμπεριφορά των πολιτών και συμβάλλοντας στην άνοδο λαϊκιστικών και εθνικιστικών κινημάτων και ηγετών, στο κεφάλαιο που ακολουθεί αρχικά θα αναλυθεί ο λαϊκισμός ως φαινόμενο. Θα παρουσιαστούν εκτενώς οι καταβολές, οι ερμηνείες και τα χαρακτηριστικά του, ενώ θα αποτυπωθεί η εφαρμογή τους στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Στη συνέχεια θα διερευνηθεί ο λαϊκισμός ως συστατικό της ρητορικής και της στρατηγικής του Αμερικανού προέδρου Donald Trump.

Κεφάλαιο 2ο

Η διαχρονική παρουσία του λαϊκισμού στη ρητορική των πολιτικών

2.1. Η θεωρητική προσέγγιση του λαϊκισμού - Ερμηνείες και χαρακτηριστικά

Σε αυτό το κεφάλαιο θα δοθεί έμφαση στην ερμηνεία και τα χαρακτηριστικά του λαϊκισμού, καθώς και στην παρουσία του στις σύγχρονη πραγματικότητα. Καταρχήν η έρευνα θα εστιάσει στη θεωρητική προσέγγιση του λαϊκισμού. Στη συνέχεια θα καταγραφούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, όπως τα έχουν προσδιορίσει διαχρονικά οι ερευνητές ενώ θα διερευνηθούν τα αίτια ανάδυσής του και η εξέλιξη του φαινομένου μέσα στο χρόνο. Η έρευνα θα εστιάσει επίσης, στο πως αναγνωρίζεται η παρουσία του λαϊκισμού στα σύγχρονα πολιτικά συστήματα καθώς και ο τρόπος με τον οποίο πλαισιώνεται από τους υποστηρικτές αλλά και τους επικριτές του.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική επισκόπηση για τον λαϊκισμό, τα βασικά χαρακτηριστικά του λαϊκισμού εντοπίζονται στον προσδιορισμό του λαού ως «μίας οργανικής, μονολιθικής οντότητας απλών ανθρώπων», «ως ενιαίου και αδιαίρετου λαού» αλλά και «ως συνηθισμένων ανθρώπων» (Schedler 1996, p. 294) (Canovan, 1999).

Εικόνα 4: πηγή The Clyde Fitch Report⁷

Οι Stavrakakis, Andreadis, Katsabekis, (2016 p. 2, 5) θεωρούν ότι ο λαϊκισμός «δεν είναι ιδεολογία αλλά μια κοσμοθεωρία, που προσδιορίζει το καλό, με μια ενιαία βούληση του λαού και το κακό με μια συνωμοτική ελίτ», ενώ για τους De Raadt, Hollanders και Krouwel κεντρικής σημασίας έννοια για το λαϊκισμό, αποτελεί η κατηγορία ότι «το κατεστημένο διαιρεί τους ανθρώπους και ενεργεί μόνο προς το συμφέρον συγκεκριμένων ομάδων και εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος» (De Raadt, et al, 2004, p. 5, 6).

Ο γνωστός θεωρητικός Ernesto Laclau, (2005) εντοπίζει ένα ακόμη χαρακτηριστικό του λαϊκισμού που αναδεικνύεται συχνά στα σχετικά με το θέμα συγγράμματα. Την απροθυμία ή τη δυσκολία που

⁷ <http://www.clydefitchreport.com/2017/03/democrats-need-new-populism/>

αντιμετωπίζουν οι μελετητές στην απόδοση μιας συγκεκριμένης έννοιας. Όπως επισημαίνει «η θεωρητική σαφήνεια είναι εμφανώς απύσχα από αυτόν τον τομέα, που εμφανίζεται ως μία πολυ-ταξική κίνηση, η οποία αψηφά κάθε περιεκτικό ορισμό, ενώ αρνείται κάθε ταύτιση ή κατάταξη, προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά» (Laclau, 2005, p. 3,4). Ο λαϊκισμός έχει αναφορές στα δικαιώματα των απλών ανθρώπων, ενάντια σε προνομιούχες ομάδες και εκφράζει σοσιαλιστικές απαιτήσεις όπως η σθεναρή υπεράσπιση των αδύναμων. Εμφανής όμως είναι και η παρουσία στοιχείων αυταρχισμού, που εκφράζονται μέσα από τη ρητορική χαρισματικών ηγετών, ενώ εντοπίζονται και ισχυρά εθνικιστικά συστατικά (Laclau, 2005).

Οι Mudde, Kaltwasser και Taggart (2013·2000) αναφέρονται στην «εγγενώς χαμαιλεοντική φύση του λαϊκισμού και στην ικανότητά του να αλλάζει πρόσωπο ανάλογα με το πλαίσιο και να προσκολλάται στην οποιαδήποτε πολιτική ιδεολογία, από την ακροδεξιά έως την άκρα αριστερά» (Ασλανίδης, 2015 a). Καθώς συνδέεται με τη δημαγωγία, παρατηρείται ιδιαίτερα σε μεταβατικές περιόδους ενώ στα βασικά χαρακτηριστικά του συγκαταλέγονται, η τάση να απλουστεύει την πολυπλοκότητα των προβλημάτων, να κατηγορεί για όλα τα δεινά τους ξένους, τους μετανάστες, με συχνές ρατσιστικές, αντισημιτικές και ισλαμόφοβες εξάρσεις και εκτροπές και να απαντά σε υπαρκτά προβλήματα με απατηλές λύσεις (Inglehart & Norris, 2016).

Με άλλα λόγια, ο λαϊκισμός γίνεται κατανοητός «ως μια φιλοσοφία που τονίζει την πίστη στη σοφία και την αρετή των απλών ανθρώπων, ως μιας σιωπηλής πλειοψηφίας, που τοποθετείται πάνω από το «διεφθαρμένο» κατεστημένο, τις μεγάλες επιχειρήσεις, τις μεγάλες τράπεζες, τις πολυεθνικές εταιρείες, τους ειδήμονες των μέσων ενημέρωσης, τους εκλεγμένους πολιτικούς και τους κυβερνητικούς

αξιωματούχους, την πνευματική ελίτ και τους εξειδικευμένους επιστήμονες, τους αλαζόνες και προνομιούχους πλουσίους» (Inglehart & Norris, 2016, p.5). Με αυτό τον τρόπο οι δύσκολες καταστάσεις, παρουσιάζονται μέσα σε ένα υπεραπλουστευμένο πλαίσιο, όπου για όλα φταίνει οι άλλοι.

Ο καθηγητής πολιτικών επιστημών στο Πανεπιστήμιο του Princeton, Jan-Werner Müller (2016) προσεγγίζει τους λαϊκιστές από τη σκοπιά «των διαφορετικών ελίτ, που προσπαθούν να αρπάξουν την εξουσία, με τη βοήθεια μιας συλλογικής φαντασίωσης πολιτικής αγνότητας» ενώ ο Pasquino εκτιμά ότι «η συνοχή των λαϊκιστών, παραχωρείται και παγιώνεται από την αντιπολίτευση και σε κάποιες περιπτώσεις από την εχθρότητα, που κατευθύνεται απέναντι σε συγκεκριμένους εχθρούς, όπως το καθεστώς, τους πολιτικούς, τους θιασώτες της παγκοσμιοποίησης, τους τεχνοκράτες, τους μετανάστες. Αυτούς που δεν είναι σαν εμάς» (Müller, 2016), (Pasquino, 2008, p. 28). Κατά την άποψη του Panizza, ο λαϊκισμός ταυτόχρονα απο-πολιτικοποιεί και υπερ-πολιτικοποιεί τις κοινωνικές σχέσεις. Γι' αυτό το σκοπό, ο λαϊκιστής ηγέτης θέτει τον εαυτό του συμβολικά έξω από την πολιτική σφαίρα, ισχυριζόμενος ότι δεν είναι σαν τους άλλους πολιτικούς (Panizza, 2005 p. 20, 21). Μιλώντας για την πολιτική και καταγγέλλοντάς την ως ένα βρώμικο παιχνίδι, ο λαϊκιστής ηγέτης «συχνά υποκαθιστά τον πολιτικό λόγο με τη ρητορική περί ηθικής, ενώ χρησιμοποιεί γενικές αφηρημένες έννοιες, προκειμένου να αντιπαραβάλλει την υψηλή ηθική βάση του δικού του μηνύματος, απέναντι στη διαφθορά του πολιτικού κατεστημένου» (Panizza, 2005, p.22, 23).

Μέσα από αυτή τη λογική του διαχωρισμού, ο λαϊκισμός αποκτά χαρακτηριστικά απειλής για τη δημοκρατία, αφού «η κάθετη σχέση

ανάμεσα στον λαϊκιστή ηγέτη και τους υποστηρικτές του, η υποτιθέμενη επίκληση στα ωμά πάθη και τα βασικότερα ένστικτα του πλήθους και η άγνοια των πολιτικών θεσμών και των κανόνων που επιβάλλει ο νόμος, καθιστούν τον λαϊκισμό εύκολο στόχο, για όσους χρησιμοποιούν τον όρο με διάθεση να τον χλευάσουν» (Panizza, 2005, p.29). Πάντως, αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια στενή σχέση ανάμεσα στη δημοκρατία και το λαϊκισμό (Canovan, 1981, 1999; Meny, Surel, 2000, 2002, Mudde, 2004) ενώ η ιστορική φράση που είπε ο Πρόεδρος Abraham Lincoln, το 1863, «Κυβέρνηση του λαού, από το λαό και για τον λαό» θα μπορούσε να είναι εύκολα αποδεκτή και από τους δημοκράτες και από τους λαϊκιστές (Pasquino, 2008, p.15).

Στη σύγχρονη παγκόσμια κοινωνία, ο λαϊκισμός θέτει δυσάρεστα ερωτήματα για όσους θέλουν να σφετεριστούν την κενή θέση της εξουσίας, αλλά και για εκείνους που θα ήθελαν να υποτάξουν την πολιτική στην τεχνοκρατική λογική και τις επιταγές της αγοράς. Θέτοντας ωστόσο άκομπες ερωτήσεις σχετικά με τις σύγχρονες μορφές της δημοκρατίας και συχνά εκπροσωπώντας την άσχημη πλευρά των ανθρώπων, «ο λαϊκισμός δεν αποτελεί ούτε την υψηλότερη μορφή δημοκρατίας, ούτε όμως και τον εχθρό της. Είναι μάλλον ένας καθρέφτης, στον οποίο η δημοκρατία μπορεί να κοιτάξει τον εαυτό της, ώστε να ανακαλύψει αυτό που είναι και αυτό που της λείπει» (Panizza 2005, p. 30). Αν η αντανάκλαση δεν είναι πάντα ένα όμορφο θέαμα, αυτό οφείλεται σε μια άλλη όψη της δημοκρατίας, την δημαγωγία. Διότι «η δημοκρατική αντιπροσώπευση, δεν μπορεί ποτέ να ανταποκριθεί στις υποσχέσεις της και επειδή ακόμη και το πιο δημοκρατικό πολιτικό καθεστώς, είναι ένα μίγμα στοιχείων δημοκρατίας με άλλα στοιχεία μη-δημοκρατικού χαρακτήρα, όπου οι αρχές της τεχνοκρατικής λογικής και της κηδεμονίας, περιορίζουν ή παρακάμπτουν την αρχή της κυριαρχίας

του λαού» (Panizza, 2005, p. 31). Σε συνέχεια της βιβλιογραφικής επισκόπησης αναφορικά με τη θεωρία του λαϊκισμού, θα αναζητηθούν οι αιτίες ανάδυσής του κατά τον 21^ο αιώνα.

2.2. Η άνοδος του λαϊκισμού κατά τον 21^ο αιώνα

Οι σαρωτικές ανατροπές που σημειώθηκαν τις τελευταίες δύο δεκαετίες στα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα, οδήγησαν στη μελέτη του λαϊκισμού ως φαινομένου στην πολιτική επιστήμη. Το ερώτημα αν ο λαϊκισμός είναι πολιτική τακτική, εργαλείο, ή τρόπος πολιτικής επικοινωνίας θέτουν οι De Raadt, Hollanders and Krouwel (2004) και προχωρούν στον βασικό διαχωρισμό του λαϊκισμού ως τακτικής, απέναντι στον λαϊκισμό ως ιδεολογίας, για να καταλήξουν ότι ο λαϊκισμός είναι ιδεολογία. Άλλοι μελετητές του φαινομένου εστιάζουν στις θεωρίες περί ελίτ διαπιστώνοντας ότι σε συνδυασμό με τις κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές, αύξησαν την επιρροή τους κατά τον 21^ο αιώνα ο οποίος «παρέχει επαρκείς και συνεχώς αυξανόμενες ευκαιρίες σε φορείς λαϊκισμού» (Albertazzi & McDonnell, 2008, p. 219). Με αυτό το σκεπτικό οι εθνικές πολιτικές ελίτ, παρουσιάζονται ως εκείνες που έχουν ξεπουλήσει το λαό σε μη εκλεγμένες και ανεξέλεγκτες ολιγαρχίες των πολυεθνικών στις Βρυξέλλες, στις αρπακτικές οικονομικές ελίτ των πολυεθνικών εταιρειών. Ο Mair (2006, p. 218) συνδέει την άνοδο του λαϊκισμού κατά τον 21^ο αιώνα με το δημοκρατικό έλλειμμα και αναφέρεται στην ανάγκη για «δημοκρατική μεταρρύθμιση, με έναν τρόπο όμως που δεν θα δίνει ουσιαστική έμφαση στη λαϊκή κυριαρχία με την ακραία μορφή της, αλλά θα είναι μια προσπάθεια να επαναπροσδιοριστεί η δημοκρατία με την απουσία του δήμου» (Mair, 2006, p.9).

Αν και η κυρίαρχη τάση στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία ήταν να ταυτοποιεί και να αναλύει την άνοδο του λαϊκισμού στη Δυτική Ευρώπη, ως έναν φαινόμενο που αφορά αποκλειστικά τη δεξιά, ο ισχυρισμός ότι «ο λαός είναι η μόνη νόμιμη κυριαρχία και στερείται της εξουσίας μπορεί να σταθεί και δίπλα στις αριστερές ιδεολογίες» (Albertazzi & Mc Donnell, 2008, p. 3). Ωστόσο η αντίθεση ανάμεσα στους λαϊκισμούς της δεξιάς και της αριστερής πτέρυγας, εκφράζεται από το διαχωρισμό «της ένταξης έναντι του αποκλεισμού». Κατά συνέπεια ο λαϊκισμός της δεξιάς δίνει έμφαση στη διάκριση ανάμεσα σε μια μονολιθική ελίτ και τον λαό, ανάμεσα σε διαφορετικές εθνότητες, πολιτισμούς και έθνη, σε αντίθεση με τον διαχωρισμό της κοινωνικής ανισότητας που δεν περιορίζεται σε μια ενιαία διάσταση της εξουσίας (Kramer, 2016). Έτσι ο λαϊκισμός της δεξιάς μπορεί να λάβει και επαναστατική χροιά, μπροστά σε αντιληπτές ή κατασκευασμένες απειλών κατά των παραδόσεων (Berbair, Lewandowsky, Siri, 2015).

Ο Mudde μελετώντας μαζικά πολιτικά κινήματα όπως ο ΣΥΡΙΖΑ και οι PODEMOS, διαχωρίζει τον λαϊκισμό σε «καλό» και «κακό», σημειώνοντας πως το θετικό είναι ότι ο λαϊκισμός φέρνει στο προσκήνιο τα θέματα που ενδιαφέρουν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού αλλά οι πολιτικές ελίτ θέλουν να αποφύγουν να συζητήσουν, ενώ το αρνητικό είναι ότι ο λαϊκισμός είναι μία μονιστική και ηθικολογική ιδεολογία, που αρνείται την ύπαρξη διαφορών στα συμφέροντα και τις απόψεις μεταξύ των ανθρώπων και απορρίπτει τη νομιμότητα των πολιτικών αντιπάλων (Mudde, 2016).

Σύμφωνα με αναλύσεις ανθρωπολόγων, τέτοια κινήματα γίνονται κατανοητά ως αντίδραση σε νεοφιλελεύθερες πολιτικές και οικονομικές πολιτικές που διαμορφώθηκαν από τις αρχές του 1970 και επιταχύνθηκαν με το τέλος του ψυχρού πολέμου και την ανάπτυξη της ψηφιακής

επικοινωνίας (Gusterson, 2017 p. 1, 2) ενώ το επιχείρημα ότι ο λαϊκισμός αντανάκλα τις αυξανόμενες κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες εφαρμόστηκε κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960 από τους Seymour Martin Lipset και Daniel Bell (1955). Το επιχείρημα αυτό επεδίωκε να εξηγήσει την ανταπόκριση που είχε ο φασισμός στη Γερμανία, ο Πουζαντισμός στη Γαλλία και ο Μακαρθισμός στις Ηνωμένες πολιτείες (Inglehart, Norris, 2016, p. 7).

Ακολουθώντας λοιπόν μια ιστορική προσέγγιση της ανάδυσης του λαϊκισμού, μπορούμε να αναγνωρίσουμε ως λαϊκιστικά τόσο διαφορετικά πολιτικά ρεύματα. Από το αμερικανικό λαϊκιστικό κόμμα, το ρωσικό κίνημα των Ναρόντικων⁸, τον Περονισμό στην Αργεντινή, μέχρι το γαλλικό λαϊκιστικό κίνημα της δεκαετίας του 1950⁹ αλλά και ηγέτες όπως ο πρώην πρόεδρος της Βενεζουέλας Hugo Chavez, ο βολιβιανός πολιτικός Evo Morales, η Γαλλίδα ηγέτιδα του ακροδεξιού αντιευρωπαϊκού Εθνικού Μετώπου Marine Le Pen και ο εκπρόσωπος της ολλανδικής Ακροδεξιάς Geert Wilders (Aslanidis 2015b p. 2).

Σε όλη την Ευρώπη το μέσο ποσοστό ψήφου λαϊκιστικών κομμάτων τόσο στις εθνικές εκλογές όσο και στις ευρωεκλογές διπλασιάστηκε, αγγίζοντας το 13,2 % από το 5,1 % που είχε καταγραφεί το 1960, ενώ καταλυτικός ήταν ο ρόλος που έπαιξε το κόμμα της ανεξαρτησίας (UKIP) στο Brexit. Ηγέτες με λαϊκιστική ρητορική όπως ο Donald Trump, η Marine Le Pen, ο Norbert Hoffer, ο Nigel Farage και ο Geert Wilders, εμφανίστηκαν ως κυρίαρχες φιγούρες αλλάζοντας τα

⁸ Γνωστό και ως το κόμμα της λαϊκής θέλησης, δηλαδή το μεγάλο επαναστατικό κίνημα της Ρωσίας, πριν από την Οκτωβριανή Επανάσταση του 19^{ου} αιώνα.

⁹ Το γαλλικό λαϊκιστικό κίνημα της δεκαετίας του 1950 ονομάζεται πουζαντισμός και που πήρε το όνομα του από τον Γάλλο πολιτικό Pierre Poujade.

καθιερωμένα πρότυπα ανταγωνιστικών κομμάτων, στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες και ασκώντας πίεση στο δημόσιο διάλογο και στην πολιτική ατζέντα, ακόμη και σε χώρες όπου δεν είχαν μεγάλη κοινοβουλευτική δύναμη (Inglehart, Norris 2016, p.2, 22).

Η άνοδος του λαϊκισμού αντανακλάται και στην προεδρική κούρσα διαδοχής στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2016, καθώς αποτελεί κυρίαρχο συστατικό της ρητορικής του νυν Αμερικανού Προέδρου. Λίγους μήνες πριν την ανάδειξη του Donald Trump ως 45^{ου} προέδρου των ΗΠΑ, ερευνητές από το Χάρβαρντ και το Μίσιγκαν προσπαθώντας να κατανοήσουν την επικράτησή του διερωτήθηκαν «πώς μπορεί μια τόσο πολωτική φιγούρα, ενός νεοφώτιστου πολιτικού, να μετατραπεί σε σημαιοφόρο των Ρεπουμπλικάνων του μεγάλου παραδοσιακού κόμματος και ακόμη περισσότερο να έχει την πιθανότητα να μπει στον Λευκό Οίκο» (Inglehart, Norris, 2016 p.5). Ως συμπτώματα ενός εθνικιστικού λαϊκισμού στην Δυτική Ευρώπη και τις Ηνωμένες πολιτείες, αντιμετώπισαν οι ερευνητές τόσο το Brexit όσο και την εκλογική νίκη του Donald Trump, τοποθετώντας και τα δύο μείζονα πολιτικά γεγονότα στο επίκεντρο ενός πολιτικο-ιδεολογικού ρεύματος, που αναπτύχθηκε σε αντίδραση απέναντι στον παγκόσμιο νεοφιλελευθερισμό, της ισχύος και του πλούτου. Αυτός ο εθνικο-λαϊκισμός, είναι το ίδιο ευρύ φαινόμενο που οι Stuart Hall (1980) και Nicolette Makovicky (2013) αποκαλούν αυταρχικό λαϊκισμό, οι Salih Can Aciksoz και Umut Yildirim (2016) πολιτιστικό εθνικισμό, η Gillian Evans (2017) νοσταλγικό εθνικισμό, η Ana Carolina Balthazar (2017), Andre Gingrich και Marcus Banks νέο-εθνικισμό και ο Douglas Holmes (2016) φασισμό 2 (Gusterson, 27 April 2017). Να σημειωθεί ότι «οι σύγχρονοι λαϊκιστές σπάνια αποκαλούν τους εαυτούς τους λαϊκιστές και συχνά απορρίπτουν τον όρο, όταν τους επιβάλλεται από τρίτους» (Albertazzi, Mc Donnell, 2008, p.3).

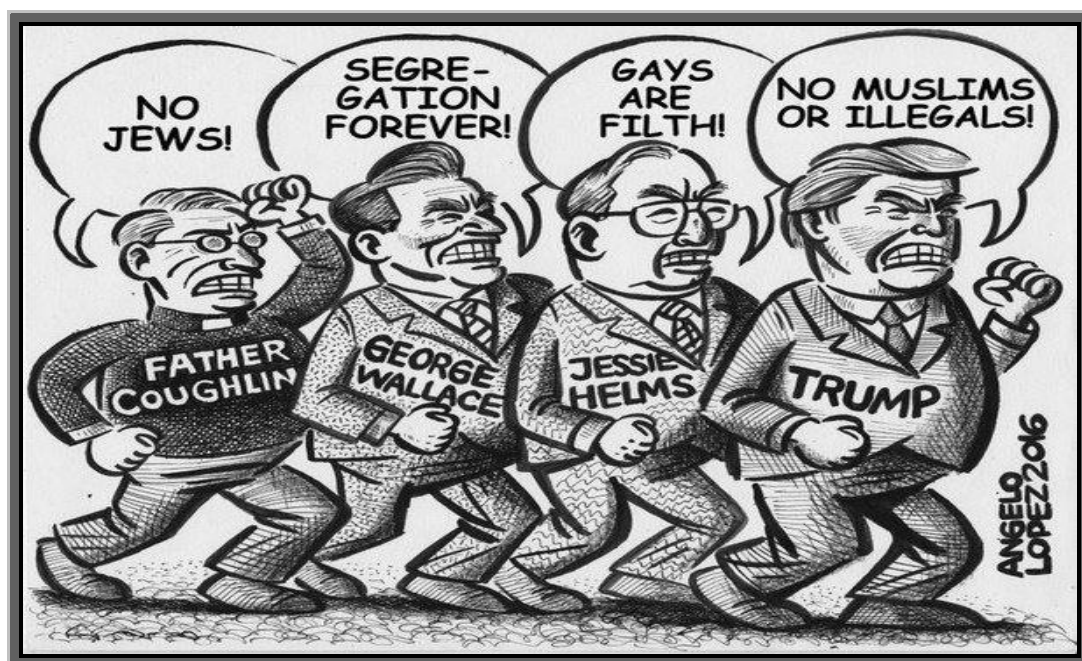
Στα αίτια ανάδυσης του λαϊκισμού, θα πρέπει να ενταχθεί και ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης, τα οποία έχουν τεράστιες δυνατότητες να επηρεάζουν τις γνώμες και τις συμπεριφορές μαζικών ακροατηρίων, γι' αυτό και «συνεισφέρουν στην άνοδο του λαϊκισμού παγκοσμίως, με τη συνενοχή τους» (Mazzoleni 2008, p.49). Εξάλλου όπως διαπιστώνεται υπάρχει ισχυρή σύνδεση ανάμεσα στον λαϊκισμό των μέσων μαζικής επικοινωνίας και τη δημοφιλή κουλτούρα, η οποία αποτελεί προϊόν των «λαϊκιστικών» συμπεριφορών και πρακτικών, μέσω των οποίων η βιομηχανία των μέσων ενημέρωσης, καλείται να ανταποκριθεί στην αγορά (Mazzoleni, 2005). Ωστόσο υπεύθυνη για τη δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων απέναντι στην πολιτική και τους πολιτικούς, θεωρείται και η παράμετρος της κοινωνικής και πολιτικής δυσφορίας. Ο Mazzoleni σημειώνει πάντως ότι η δράση των μέσων ενημέρωσης, είναι συνυφασμένη με άλλους θεσμικούς και διαρθρωτικούς παράγοντες ενώ θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά λαϊκιστών ηγετών, καθώς «το προσωπικό χάρισμα και η κατανόηση της λειτουργίας των Μέσων Ενημέρωσης έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην προέλευση και την μεταγενέστερη κατασκευή λαϊκιστικών κινημάτων» (Mazzoleni, 2008, p. 5, 6). Πρόσφατη μελέτη συνδέει την άνοδο του λαϊκισμού με τον τρόπο που οι λαϊκιστές επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν με τα μέσα ενημέρωσης, καθώς έχει διαπιστωθεί ότι τα μέσα προσελκύονται από τους δραματοποιημένους υπέρτιτλους που δημιουργούν λαϊκιστικοί παράγοντες, ενώ τα λαϊκιστικά κινήματα εξαρτώνται περισσότερο από τα μέσα ενημέρωσης, καθώς έχουν πιο αδύναμη κομματική οργάνωση, σε σύγκριση με τα παραδοσιακά κόμματα (Aalberg et al, 2017).

Με σημείο αναφοράς τη θεωρητική προσέγγιση του λαϊκισμού και την καταγραφή των χαρακτηριστικών του, στις επόμενες σελίδες θα

διερευνηθεί σε ποιο βαθμό ο λαϊκισμός, διέπει τον πολιτικό λόγο του Donald Trump.

2.3. Ο λαϊκισμός στις Ηνωμένες Πολιτείες και η περίπτωση του Donald Trump

Σύμφωνα με τον Lehmann (2015) ιστορικοί και ειδήμονες στις Ηνωμένες Πολιτείες εντοπίζουν τον λαϊκισμό παντού. Από την ρατσιστική σκιά του George Wallace, ενός εμβληματικού λαϊκιστή που κυριάρχησε στην αμερικανική πολιτική σκηνή τη δεκαετία του 60 μέχρι τις αντι-κομμουνιστικές πρακτικές (red-baiting) του Αμερικανού Γερουσιαστή του ρεπουμπλικανικού κόμματος Joseph McCarthy, κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου (Lehmann, 2015).

Εικόνα 5: πηγή Quora ¹⁰

¹⁰ <https://qph.ec.quoracdn.net/main-qimg-6f4dd195166e9bc35ea608ee173de618-c>

Ο Kazin (2016) εστιάζει στη σύγχρονη αμερικανική λαϊκιστική παράδοση, κατά την οποία κατηγορούνται ως ελίτ οι μεγάλες επιχειρήσεις και η κυβέρνηση για την υπονόμευση των οικονομικών συμφερόντων και των πολιτικών ελευθεριών των απλών ανθρώπων. Και τονίζει ότι σε αυτή την περίοδο, η αναφορά σε αληθινούς Αμερικανούς αποτελεί κυρίαρχο αφήγημα. Πρόκειται για μια αντίληψη της Αμερικής σε εθνο-φυλετικούς όρους, όπου τους ανθρώπους συνδέει το αίμα, το χρώμα του δέρματος και η κληρονομική ικανότητα για αυτοδιοίκηση (Kazin, 2016). Σε αυτούς τους αληθινούς Αμερικανούς, απευθύνθηκε και ο Donald Trump, γεγονός που δημιουργεί εύλογους συνειρμούς ως προς τις ομοιότητες που εντοπίζονται στον πολιτικό του λόγο, με αυτόν του George Wallace, ο οποίος πριν από 50 περίπου χρόνια αποσπούσε την υποστήριξη του πλήθους μέσα από ένα παρόμοιο μήνυμα.

Ο George Wallace ο οποίος θεωρείται πρόδρομος του Donald Trump αποκαλούσε «πραγματικούς Αμερικανούς» τους λευκούς, τους θεοσεβούμενους, τους εργάτες, τους κατόχους όπλων, με το επιχείρημα ότι «είναι εκείνοι που ενδιαφέρονται για τη λαϊκή βούληση ενός ομοιογενούς λαού που έχει πάντα δίκιο» (Muller, 2016). Μάλιστα όταν το 1964, από τη θέση του διοικητή της Αλαμπάμα, εισερχόταν στην προεδρική κούρσα, η φράση από την ομιλία του «διαχωρισμός τώρα, διαχωρισμός αύριο και διαχωρισμός για πάντα» έμενε στην ιστορία, καθιστώντας τον ως το ηγετικό σύμβολο του διαχωρισμού και της φυλετικής έντασης στην Αμερική κατά τη δεκαετία του 1960¹¹. Σήμερα όπως διαπιστώνει η Debbie Elliot (Απρίλιος 2016), αναλυτές βλέπουν ομοιότητες στη ζωή και τις συμμαχίες του George Wallace με τον Donald Trump, τον οποίο αντιμετωπίζουν ως μια πιο εκσυγχρονισμένη εκδοχή

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=hLLDn7MjbF0>

του Wallace¹². Μάλιστα η κόρη του, Kennedy Wallace, δηλώνει πως ο Trump εκμεταλλεύεται τα χειρότερα ένστικτα των ψηφοφόρων όπως ακριβώς είχε κάνει και ο πατέρας της. Σύμφωνα πάντως με τον Lehman, ο Trump είναι ένας απίθανος λαϊκιστής γιατί προσυπογράφει τόσο λίγες θέσεις που συνδέονται με την πολιτισμική πλευρά της συντηρητικής λαϊκιστικής εξέγερσης, ενώ ταυτόχρονα έχει εκμεταλλευτεί αριστοτεχνικά την έχθρα απέναντι στις ελίτ αξιοποιώντας τα μέσα ενημέρωσης, προκειμένου να διαφημίσει τη δική του εξαιρετικά ελιτίστικη συμμετοχή στην άρχουσα τάξη της Αμερικής (Lehmann, 2015). Κάτι που μπορεί να διακρίνει κανείς εύκολα και μέσα από τις προεκλογικές ομιλίες του, στις οποίες χρησιμοποιεί μια ρητορική που διακρίνεται για την απλότητα και τον αντι-ελιτισμό. Τεχνικές που επιστρατεύει απευθυνόμενος στους υποστηρικτές του, «οι οποίοι διακρίνονται για τον μοναδικό συνδυασμό αντι-εμπειρογνωμοσύνης, αντι-ελιτισμού και εθνικιστικών συναισθημάτων» (Oliver, Rahn, 2016). Πρόκειται για χαρακτηριστικά που εντοπίζονται στον λαϊκισμό της δεξιάς, ο οποίος στην ηλεκτρονική επικοινωνία εκφράζεται με την παράκαμψη των καθιερωμένων μέσων ενημέρωσης. Με την ανάρτηση μικρών και συναισθηματικά φορτισμένων προτάσεων που στέλνουν μηνύματα τα οποία προκαλούν και κινητοποιούν, καθώς και με τη χρήση # (hashtags) που συνοδεύονται από σύμβολα όπως η σημαία, εκφράσεις όπως «στο όνομα του λαού», σχόλια για το διεφθαρμένο πολιτικό κατεστημένο και διασπορά ειδήσεων με περιεχόμενο βασισμένο σε θεωρίες συνωμοσίας (Kramer, 2016).

¹² <http://www.npr.org/2016/04/22/475172438/donald-trump-and-george-wallace-riding-the-rage>

Σε συνέχεια της ανάλυσης του λαϊκισμού και της παρουσίας του στις Ηνωμένες Πολιτείες γενικότερα και ειδικότερα στον πολιτικό λόγο του Donald Trump, στο επόμενο κεφάλαιο η έρευνα θα εστιάσει στην ερμηνεία, τις ιστορικές καταβολές και τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας, ενώ θα μελετηθεί η χρήση της στο σύγχρονο πολιτικό γίγνεσθαι.

Κεφάλαιο 3^ο

Η εξέλιξη της προπαγάνδας στο χρόνο

3.1. Οι ιστορικές καταβολές της προπαγάνδας – Ορισμοί και ερμηνείες

Ο όρος προπαγάνδα προέρχεται από το λατινικό ρήμα *propagare*, που σημαίνει διαδίδω, ενώ η χρήση προπαγανδιστικών μεθόδων διατρέχει τους αιώνες καθώς καταγράφεται από την αρχαιότητα μέχρι τη νεότερη ιστορία. Αρχικά ο όρος είχε θετική χροιά, αφού χρησιμοποιήθηκε το 1622 από την Καθολική Εκκλησία στο πλαίσιο μιας εκστρατείας ενημέρωσης γύρω από τις ιδέες του καθολικισμού (Πουλακιδάκος, 2013). Το 1627 μάλιστα εφαρμόστηκε σε μια εκκλησία ή κοινωνία καρδινάλιων που ιδρύθηκε στη Ρώμη για τη φροντίδα και επίβλεψη ξένων αποστολών, καθώς και στο Κολέγιο προπαγάνδας που ιδρύθηκε από τον Πάπα Ουρβανό Η' για την εκπαίδευση ιεραποστόλων. «Για χρόνια μάλιστα ο όρος εφαρμοζόταν από θεσμούς ή σχήματα, που είχαν στόχο να διαδώσουν ένα δόγμα ή ένα σύστημα εξουσίας» (Bernays p. 1928).

Θεωρητικές και φιλοσοφικές καταβολές της προπαγάνδας έλκουν τις ρίζες τους από την αρχαία Ελλάδα, ξεκινώντας από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και τον πρώιμο χριστιανισμό. Ουσιαστικό μέρος των μεταρρυθμιστικών θρησκευτικών συγκρούσεων υιοθετήθηκε από τον Μαρτίνο Λούθηρο εναντίον της καθολικής εκκλησίας, στη συνέχεια από τις αμερικανικές και γαλλικές επαναστάσεις και από τον Ναπολέοντα, ενώ στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με τη βελτίωση του μεγέθους και της ταχύτητας των μέσων ενημέρωσης η

προπαγάνδα έγινε πιο επιτηδευμένη και περισσότερο αποτελεσματική (Jowett & O' Donnell, 2015).

Η προπαγάνδα αποτελεί μία μορφή επικοινωνίας, που έχει στόχο να ασκήσει επιρροή στο κοινό μέσω της διάχυσης της πληροφορίας από τα μέσα ενημέρωσης. Ως βασικό συστατικό όλων των σύγχρονων δυτικών δημοκρατικών κοινωνιών, αποτελεί μέσο για την διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς και τη διατήρηση και αναπαραγωγή των εξουσιαστικών δομών των σύγχρονων πολιτικών μηχανισμών (Praktanis & Aronson, 2001). Τη βάση της προπαγάνδας των σύγχρονων καπιταλιστικών κοινωνιών, αποτελεί η διαχείριση της πληροφορίας και η εξάπλωσή της, με συγκεκριμένα πληροφοριακά δίκτυα διαμοιρασμού, παραδοσιακά και μη, με αρχικό σκοπό την αναπαραγωγή της πραγματικότητας και τελικό στόχο τον προσανατολισμό της κοινής γνώμης, σε μία συγκεκριμένη κατεύθυνση που εξυπηρετεί τα συμφέροντα του προπαγανδιστή (Terranova, 2004, Castells, 2005).

Σύμφωνα με τον Ellul «η προπαγάνδα αποτελεί τη συντονισμένη δράση μιας ομάδας ατόμων με στόχο μέσω της χειραγώγησης, να επιτευχθεί η ενεργοποίηση της ενεργητικής ή παθητικής συμμετοχής μιας συγκεκριμένης μάζας» (Ellul, 1965/1973 p. 65). Αξιοποιώντας ως βασικούς μοχλούς άσκησης επιρροής την ψυχολογική ενοποίηση του κοινού και τα στερεότυπα, που ούτως η άλλως ενυπάρχουν σε μία κουλτούρα και συμβάλλουν στην ευκολότερη διαμόρφωση της κοινής γνώμης (Ellul, 1965/1973). Επίσης ο Ellul προσεγγίζει την προπαγάνδα ως κοινωνιολογικό φαινόμενο που βασίζεται σε διάφορες οπτικές της αλήθειας όπως μισή αλήθεια, ή περιορισμένη αλήθεια, σημειώνοντας ότι ακόμη και ο Goebbels, - υπουργός προπαγάνδας του Χίτλερ - επέμενε ότι τα ανακοινωθέντα της Wehrmacht έπρεπε να είναι όσο το δυνατόν

ακριβέστερα (Ellul, 1965/1973). Επισημαίνεται πάντως ότι ο Goebbels υποστήριζε ακόμη ότι «όσο πιο εξωφρενικές είναι οι κατηγορίες τόσο πιο πειστικές είναι σε σύγκριση με τις ήπιες στρατηγικές» (Jowett & O' Donnell, 2015 p. 20).

Στο βιβλίο τους «Προπαγάνδα και Πειθώ» οι Jowett και O' Donnell ορίζουν την προπαγάνδα ως τη «σκόπιμη, συστηματική προσπάθεια διαμόρφωσης των αντιλήψεων, χειραγώγησης γνωστικών και άμεσων συμπεριφορών, με στόχο να επιτευχθεί μια απάντηση η οποία να προωθεί την επιθυμητή πρόθεση του προπαγανδιστή» (Jowett & O' Donnell, 2015, p.8). Ακόμη διαχωρίζουν την προπαγάνδα σε λευκή και μαύρη. Η μεν λευκή αναφέρεται σε πηγή, περιέχει ακριβή πληροφόρηση και προσπαθεί να οικοδομήσει την αξιοπιστία του κοινού, με εθνικούς εορτασμούς και έναν έκδηλο τοπικό σοβινισμό, ενώ στην μαύρη προπαγάνδα που είναι και το μεγάλο ψέμα, η πηγή μεταφέρεται ή πιστώνεται σε μια ψευδή αρχή που εξαπλώνει ψέματα και κατασκευές και έχει στόχο να παραπλανήσει (Jowett & O' Donnell, 2015). Μια ενδιάμεση κατηγορία είναι η γκρι προπαγάνδα, στην οποία η πηγή δεν ταυτοποιείται ξεκάθαρα, ενώ είναι αβέβαιη η ορθότητα της πληροφορίας (Gelders, Ihlen, 2010).

Εικόνα 6: πηγή Canada Free Press ¹³

Σημαντικό ρόλο στον ορισμό της έννοιας της προπαγάνδας διαδραματίζει ακόμη το πολιτικό, κοινωνικό ή οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνεται. Ο Lippman (1922) ισχυρίζεται ότι προϋπόθεση για την παρουσία προπαγάνδας αποτελεί η ύπαρξη κάποιου φραγμού μεταξύ του κοινού και του γεγονότος, που δίνει στα ΜΜΕ τη δυνατότητα να λειτουργούν ως διαμεσολαβητές της πραγματικότητας. Κατά συνέπεια μπορούν να χειραγωγήσουν τα γεγονότα και να διαχειριστούν τα μηνύματα, καθοδηγώντας το κοινό στην κατεύθυνση μία συγκεκριμένης οπτικής της πραγματικότητας (Lippman, 1922). Από μια άλλη θεωρητική προσέγγιση πρόκειται για «την χειραγωγή των συλλογικών

¹³ <http://canadafreepress.com/article/propaganda-and-the-mainstream-media>

συμπεριφορών μέσω της διαχείρισης σημαντικών συμβόλων, με απώτερο σκοπό την κινητοποίηση για δράση, με βάση συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφορών» (Lasswell, 1927, p. 627).

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Ανάλυσης της Προπαγάνδας (IPA, 1937-1942) που αποτελεί την πρώτη προσπάθεια ενημέρωσης του κοινού για την εξάπλωση της πολιτικής προπαγάνδας, η προπαγάνδα ορίζεται ως «η έκφραση απόψεων ή πράξεων, από ομάδες ή άτομα που έχουν στόχο να επηρεάσουν τις απόψεις ή πράξεις άλλων ομάδων ή ατόμων με προκαθορισμένους σκοπούς, μέσω της χρήσης ψυχολογικών μέσων» (Πουλακιδάκος, 2013).

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω θεωρητικές αναλύσεις καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η προπαγάνδα λειτουργεί ως ένα μέσο επικοινωνίας, που έχει ως σκοπό να διαχειριστεί την πληροφορία κινητοποιώντας και ταυτόχρονα καθοδηγώντας το κοινό, σε μία πραγματικότητα που έχουν κατασκευάσει τα μέσα.

3.2. Διαχωρισμός καλής και κακής προπαγάνδας - Παραδείγματα πολιτικής προπαγάνδας

Αν και η λέξη προπαγάνδα όπως είδαμε ξεκίνησε με θετικό πρόσημο και έχοντας ως αρχικό στόχο τη διάδοση, στην πορεία των χρόνων η λέξη διαστρεβλώθηκε. Πάντως κατά τον Bernays (1928) «το αν η προπαγάνδα είναι καλή ή κακή, εξαρτάται από την αξία της αιτίας που την προκάλεσε, αλλά και την ορθότητα των πληροφοριών που δημοσιεύθηκαν». Γι' αυτό και δίνοντας τον ορισμό της κακής προπαγάνδας, σημειώνει ότι η «προπαγάνδα γίνεται κακή, όταν οι χρήστες της συνειδητά και με σκοπιμότητα, διαδίδουν κάτι που

γνωρίζουν ότι είναι ψέμα, ή όταν στοχεύουν σε αποτελέσματα που γνωρίζουν ότι είναι επιβλαβή για το κοινό καλό» (Bernays, 1928, p.22).

Κατά κύριο λόγο η προπαγάνδα απέκτησε αρνητική χροιά, τόσο κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στην Αμερική όσο και στον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, λόγω της χρήσης της από το ναζιστικό καθεστώς της Γερμανίας που την εφάρμοζε σε συνδυασμό με την άσκηση ψυχολογικής και φυσικής βίας εναντίον των πολιτών (Πουλακιδάκος, 2013). Ωστόσο άλλοι θεωρητικοί αποσυνδέουν την προπαγάνδα από τα πολιτικά καθεστώτα. Για παράδειγμα ο Ellul εντοπίζει ομοιότητες ανάμεσα στην κομμουνιστική, τη ναζιστική και τη δημοκρατική προπαγάνδα. Ουσιαστικά αυτό που θεωρεί είναι ότι η προπαγάνδα ως φαινόμενο, είναι ίδια στην Κίνα, τη Σοβιετική Ένωση, ή τις ΗΠΑ. Αντιθέτως κατά τη γνώμη του σημαντικό ρόλο παίζουν τα κοινωνικά επίπεδα και ακόμη σημαντικότερο η εθνική αυτογνωσία (Ellul, 1965/1973).

Ανεξάρτητα πάντως από την παραπάνω προσέγγιση, οι θεωρητικοί της έννοιας αναγνωρίζουν ότι η προπαγάνδα μετατρέπεται σε ένα ισχυρό εργαλείο πειθούς στα χέρια των πολιτικών. «Ένα εργαλείο που διαθέτει την ισχύ να κερδίσει την αποδοχή των μαζών που επιδιώκουν οι επικεφαλής των κυβερνήσεων, αφού μέσω αυτού οι μειοψηφίες μπορούν να επηρεάσουν τις πλειοψηφίες». Γι' αυτό και όπως διαπιστώνει ο Bernays, «η προπαγάνδα ήρθε για να μείνει και δεν πρόκειται να πεθάνει ποτέ» (Bernays, 1928, p. 27, 159.) Σύμφωνα με την παραπάνω προσέγγιση, το μόνο μέσο με το οποίο ο γεννημένος ηγέτης μπορεί να ηγηθεί, είναι η εξειδικευμένη χρήση της προπαγάνδας, αφού η φωνή των ανθρώπων εκφράζει το μυαλό τους και το μυαλό τους εκφράζεται από τους ηγέτες των ομάδων στις οποίες πιστεύουν. Ηγέτες, που από την πλευρά τους είναι σε θέση να κατανοήσουν τη χειραγώγηση της κοινής

γνώμης. Μάλιστα ο Bernays τοποθετεί τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών πρώτο στη λίστα ανδρών και γυναικών, που εξαιτίας της θέσης τους στην δημόσιο βίο μπορούν να θεωρηθούν διαμορφωτές της κοινής γνώμης (Bernays, 1928).

Στη θεωρία της πολιτικής προπαγάνδας, ο Lashwell (1927) ορίζει την προπαγάνδα ως τη διαχείριση των συλλογικών συμπεριφορών, μέσω της χειραγώγησης σημαντικών συμβόλων. Όπως διαπιστώνει, το πρόβλημα του προπαγανδιστή είναι να εντείνει τις στάσεις που είναι ευνοϊκές προς το σκοπό του, να αναστρέψει τις εχθρικές προς αυτόν συμπεριφορές και να προσελκύσει τους αδιάφορους, ή στη χειρότερη περίπτωση, να τους εμποδίσει να υιοθετήσουν μια εχθρική στάση. Να πολλαπλασιάσει δηλαδή τις προτάσεις που είναι ευνοϊκές ως προς τις τάσεις που επιθυμεί να δημιουργήσει και να ενισχύσει αλλά και να περιορίσει τις δυσμενείς (Lashwell, 1927).

Αν και η λέξη «προπαγάνδα» έχει αρνητικούς συνειρμούς, αφού συνδέεται με την εξαπάτηση και τα ψέματα, στα συγγράμματα συχνά περιέχει ορισμούς που είναι απαλλαγμένοι από έντονες δεοντολογικές παραβιάσεις (Gelders, Ihlen, 2010). Για παράδειγμα ορίζεται ως η «σκόπιμη, συστηματική προσπάθεια να διαμορφωθούν αντιλήψεις, να χειραγωγηθούν γνώσεις και να κατευθυνθούν συμπεριφορές, ώστε να επιτευχθεί η ανταπόκριση που επιθυμεί ο προπαγανδιστής» (Jowett & O'Donnell, 1999, p.6) ή «ως μια σκόπιμη προσπάθεια να πειστούν οι άνθρωποι να σκέφτονται και να συμπεριφέρονται με τον επιθυμητό τρόπο» (Taylor, 2003, p.6). Αλλά και «ως απαραίτητο εργαλείο για το κράτος και τις αρχές, καθώς στην προπαγάνδα βρίσκουμε τεχνικές ψυχολογικής επίδρασης σε συνδυασμό με τεχνικές οργάνωσης και περισυλλογής ανθρώπων, με σκοπό να προκαλέσουν δράση» (Ellul, 1965/1973, p.121).

Πάντως ανεξάρτητα από την θεωρητική προσέγγιση, η προπαγάνδα απέκτησε μια άλλη δυναμική στη σύγχρονη πραγματικότητα. Όπως μάλιστα επισημαίνει ο Jokic «αντί να μετατραπεί σε λείψανο μιας περασμένης εποχής εισήλθε σε μια νέα εποχή, όταν η μοναδική υπερδύναμη απελευθέρωσε στον κόσμο ένα πλήρες φάσμα, που ανέπτυξε την προπαγάνδα σε όλες της τις μορφές, προσθέτοντας νέα εργαλεία και σκοπούς» (Jokic, 2014, p. 427). Συνεχίζοντας δε τον συλλογισμό του, την περιγράφει «ως μια οργανωμένη προσπάθεια μέσω της επικοινωνίας, να επηρεαστούν η πεποίθηση ή η ενέργεια ή να ενθαρρυνθούν συμπεριφορές σε ένα ευρύ κοινό, με τρόπους που παρακάμπτουν ή καταστέλλουν την κριτική σκέψη, ενός επαρκώς ενημερωμένου και λογικού ατόμου» (Jokic, 2014, p. 428).

Οι Swan & Parry-Giles, (1996) κάνουν λόγο για μια καμουφλαρισμένη προπαγάνδα, σημειώνοντας ότι ακόμη και σήμερα οι μελετητές βασίζονται στην επιστημονική προσέγγιση της ουδετερότητας, όταν ορίζουν την προπαγάνδα. Κάτι που αντικατοπτρίζει τη διάσημη αντίληψη του Ellul σύμφωνα με την οποία, το περιεχόμενο της προπαγάνδας μοιάζει όλο και περισσότερο με την πληροφορία. (Ellul, 1965/1973). Εξετάζουν μάλιστα τη διακυβέρνηση του Truman και του Eisenhower, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο, μέσα στη λειτουργία μιας ελεύθερης ιδεολογίας του τύπου, μπόρεσαν να χειραγωγήσουν το περιεχόμενο των ειδήσεων. Όπως σημειώνεται, χρησιμοποίησαν τρόπους που δεν μπορούσαν να ανιχνευθούν από ακροατές και ενδεχομένως ούτε από δημοσιογράφους, με σκοπό να επηρεάσουν την εγχώρια ειδησεογραφική κάλυψη του Ψυχρού πολέμου - κυρίως μέσα από ιδιωτικά τηλεοπτικά δίκτυα - δημιουργώντας μια αίσθηση εθνικής βούλησης (Swan & Parry-Giles, 1996).

Στις ΗΠΑ τα συστατικά της προπαγάνδας καλύφθηκαν από την απατηλή ιδεολογία ενός ελεύθερου Τύπου, που εδραιώθηκε στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Πριν πάντως από το 1948 η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών είχε χρηματοδοτήσει δύο επίσημα προπαγανδιστικά προγράμματα πολέμου. Την επιτροπή για τη δημόσια ενημέρωση (CPI) κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και το γραφείο πληροφοριών για τον πόλεμο (OWI) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Swan & Parry-Giles, 1996).

Κατά τη διάρκεια του Γ' Ράιχ, ο Αδόλφος Χίτλερ ήλεγχε την παραγωγή στο ραδιόφωνο, την τηλεόραση και την φιλμογραφία στη Γερμανία, δημιουργώντας στιλάτες ταινίες με την Leni Riefenstahl¹⁴, για να εικονογραφήσει τη δύναμη και τη δόξα της αυτοκρατορίας του. Προκειμένου λοιπόν να μείνουν στη δουλειά, οι εφημερίδες μετατρέπονταν σε megaphone – φερέφωνο των ναζί. Σύμφωνα με τον ιστορικό Harriet Scharnberg, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Martin Luther στο Halle της Γερμανίας ακόμη και το Associated Press, αναγκάστηκε να συνεννοηθεί με τον Χίτλερ προκειμένου να μην έχει την τύχη εφημερίδων όπως ο Guardian, τον οποίο η Γερμανική κυβέρνηση οδήγησε σε λουκέτο¹⁵. Στη χρήση του φόβου ως όπλου μαζικής εξαπάτησης αναφέρονται οι Rampton και Stauber (2003), αναδεικνύοντας πως η τρομοκρατία ως μορφή προπαγάνδας, έχει γίνει ένα από τα πιο αποσταθεροποιητικά και επικίνδυνα φαινόμενα που

¹⁴ Γερμανίδα σκηνοθέτης, παραγωγός, φωτογράφος, σεναριογράφος, ηθοποιός και χορεύτρια η οποία έγινε διάσημη χάρη στις ταινίες προπαγάνδας που δημιούργησε για λογαριασμό της Ναζιστικής Γερμανίας. Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Leni_Riefenstahl

¹⁵ <https://www.salon.com/2016/11/29/fake-news-is-modern-propaganda-in-the-trump-era-history-repeats-itself-not-as-farce-but-as-clickbait/>

πλήττουν τη σύγχρονη κοινωνία. «Η τακτική της τρομοκρατίας χρησιμοποιήθηκε συχνά από παράγοντες της πολιτικής, που δεν είχαν ελπίδα φυσικής εξουδετέρωσης του εχθρού, με στόχο να εξοντώσουν τον αντίπαλό τους ψυχολογικά με τη συστηματική χρήση βίας και απειλών» (Rampton & Stauber, 2003). Περιγράφοντας, πως κατά την περίοδο 1870 – 1920, η τρομοκρατία συνδέθηκε με την πολιτική φιλοσοφία της αναρχίας, υποστηρικτές της οποίας προχώρησαν σε απόπειρες δολοφονίας εναντίον ηγετών, μεταξύ των οποίων και ο Πρόεδρος των ΗΠΑ William McKindley, καταλήγουν στην προσέγγιση του Ρώσου θεωρητικού του αναρχισμού Michail Bakunin. Τον 19^ο αιώνα ο Bakunin περιέγραφε αυτή τη στρατηγική ως προπαγάνδα της πράξης, αφού σύμφωνα με τους υποστηρικτές της «η ηρωική και παραδειγματική τόλμη των πράξεων, θα ενέπνεε τις μάζες και θα έκανε τις αναρχικές ιδέες διάσημες» (Rampton & Stauber, 2003, p.131,132).

Ένα ακόμη σημείο αναφοράς στην διερεύνηση των χαρακτηριστικών της προπαγάνδας, καθώς και στον τρόπο που αυτά επηρεάζουν ευρείες ομάδες ατόμων, αποτελεί ο διαχωρισμός των συναισθημάτων του ατόμου και της ομάδας. Σύμφωνα με τον Edward Bernays, (1928) ο οποίος επικαλείται επιστημονικές μελέτες των Trotter και Le Bon, Graham Wallas και Walter Lippmann αναφορικά με την ψυχολογία της μάζας, η ομάδα έχει ψυχολογικά χαρακτηριστικά διαφορετικά από αυτά του ατόμου, που έχουν ως κίνητρο παρορμήσεις και συναισθήματα (Bernays,1928). Η διαφορά των ατομικών συναισθημάτων έναντι των ομαδικών σύμφωνα με τους Herman και Chomsky (1994) και ο τρόπος με τον οποίο η παρόρμηση κυριαρχεί στα χαρακτηριστικά του συνόλου, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι «η ομαδική σκέψη δεν λειτουργεί με τη στενή έννοια της λέξης. Γι' αυτό και όταν μια ομάδα πρόκειται να αποφασίσει, η πρώτη παρόρμηση είναι συνήθως

να ακολουθήσει το παράδειγμα ενός αξιόπιστου ηγέτη» (Herman, Chomsky, 1994, p. 47, 50).

Ο Noam Chomsky (2003) έχει χαρακτηρίσει τις σημερινές δυτικές κοινωνίες ως «χειραγωγημένες δημοκρατίες» αναδεικνύοντας το κρίσιμο πρόβλημα της προσπάθειας επηρεασμού της κοινής γνώμης, με τεχνικές ελέγχου και προπαγάνδας (Chomsky, 2003). Η παραπάνω προσέγγιση συνδέεται άμεσα με την επιρροή που ασκούν στις κοινωνίες, εκείνοι που ελέγχουν τους μηχανισμούς των μέσων ενημέρωσης, προς όφελος των ισχυρών. Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό «οι εκστρατείες προπαγάνδας έχουν εναρμονιστεί με τα συμφέροντα των ελίτ, αφού μπορούν να διοργανωθούν ξεχωριστά ή από κοινού με την κυβέρνηση ή τις κορυφαίες εταιρίες μέσων ενημέρωσης. Κάτι που απαιτεί τη συνεργασία και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τα οποία εξαιτίας της ανισότητας πλούτου και εξουσίας ασκούν πολυεπίπεδες επιρροές» (Herman & Chomsky, 1994, p.32, 33). Ωστόσο επισημαίνεται ότι «παρά την ελιτιστική κυριαρχία τους, οι εκπρόσωποι των μέσων ενημέρωσης είναι πεπεισμένοι για την αντικειμενικότητα των προσεγγίσεών τους στον τρόπο που ερμηνεύουν την είδηση» (Herman & Chomsky, 1994, p. 2).

Σε συνέχεια της βιβλιογραφικής ανασκόπησης που αναφέρεται στη θεωρία της προπαγάνδας, στις επόμενες σελίδες θα αναπτυχθούν οι προσεγγίσεις που σχετίζονται με τις τεχνικές και τα βασικά χαρακτηριστικά της προπαγάνδας, τα οποία ποικίλλουν ανάλογα με τον σκοπό του προπαγανδιστή και τα μέσα διάχυσης της πληροφορίας (Conserva, 2003).

3.3. Οι τεχνικές και τα βασικά χαρακτηριστικά

της προπαγάνδας

Για επτά κοινές πρακτικές της προπαγάνδας κάνουν λόγο ο Korzybski (1990) και το Ινστιτούτο ανάλυσης προπαγάνδας. Οι προπαγανδιστικές τεχνικές, που σύμφωνα με τους μελετητές αξιοποιούνται από τα MME με στόχο τη διαμόρφωση συγκεκριμένων στάσεων, πεποιθήσεων και συμπεριφορών, είναι η μονόπλευρη και επιλεκτική δημοσίευση στοιχείων, η έμφαση σε απειλές/κινδύνους για την πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων στο κοινό, όπως ο φόβος και το άγχος, η προβολή και προώθηση απόψεων προσώπων που μπορεί να είναι αξιόπιστοι στο κοινό, όπως πολιτικοί αναλυτές, δημοσιογράφοι και διασημότητες, η εκμετάλλευση συναισθημάτων (θετικών / αρνητικών), όπως και η δαιμονοποίηση / δυσφήμιση του «εχθρού» (Name Calling)», μέσω της χρήσης εκφράσεων με τη μορφή αρνητικής ετικέτας σε ένα πρόσωπο ή μια ομάδα, με στόχο την προσβολή τους. Πρόκειται για την εμφατική επανάληψη υποτιμητικών χαρακτηρισμών που χρησιμοποιείται από προπαγανδιστές, όπως οι έχοντες εξουσία, οι οποίοι νομίζουν ότι απευθύνονται σε χαμηλού μορφωτικού επιπέδου μη σκεπτόμενα ακροατήρια. Είναι μια τεχνική που χρησιμοποιούσε ο Joseph Goebells εναντίον των εβραίων τους οποίους αποκαλούσε «μεταξύ των ανθρώπων» (Korzybski, 1999), (Fleming, 1995), (Consera, 2003). Επίσης στις τεχνικές της προπαγάνδας συγκαταλέγεται η λογική του συρμού, δηλαδή η προώθηση μιας ιδέας που ακολουθεί το ρεύμα της εποχής, λόγω της δημοτικότητάς της (Bandwagon), η τεχνική της επίκλησης στην λογική, η τεχνική της ασάφειας και η επίρριψη ευθυνών σε «αποδιοπομπαίους τράγους» (Scapegoat) με στόχο τον αποπροσανατολισμό (Consera, 2003), (Fleming, 2011, p.3-12) (Falck, Gold and Heblich, 2012), (Πουλακιδάκος, 2013).

Ο Henry Conserva διαχωρίζει τις τεχνικές σε λανθασμένης λογικής και εκτροπής ή υπεκφυγής. Στις τεχνικές λανθασμένης λογικής συγκαταλέγονται η απλοποίηση των περίπλοκων μηνυμάτων, (simplification, simplicity), ο συγχρονισμός (concurrency), η τεχνική μετά το γεγονός (Post Hoc), η γενίκευση (generalization) και η πλάνη της ασυνέπειας (fallacy of inconsistency). Στις τεχνικές εκτροπής ή υπεκφυγής, συγκαταλέγονται η χρήση αμφιλεγόμενων λέξεων που επιδέχονται πολλαπλών ερμηνειών, καθώς ο προπαγανδιστής φαίνεται να λέει κάτι πολύ συγκεκριμένο που στην πραγματικότητα όμως δεν είναι ιδιαίτερος ουσιώδης (Conserva, 2003), (Fleming, 2011, p.3-12).

Η τεχνική που προέρχεται από τη λατινική έκφραση «ad nauseum» χρησιμοποιεί επιχειρήματα, με ακούραστη επανάληψη της ιδέας, ειδικά ένα απλό σύνθημα. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να λειτουργήσει καλύτερα όταν οι πηγές των μέσων ενημέρωσης περιορίζονται ή ελέγχονται από τον προπαγανδιστή (Esomba, 2012). Η λατινική έκφραση «ad hominem», μεταφράζεται ως λεκτική επίθεση προς το άτομο, που στην ακραία μορφή της εκφράζεται με την εκτόξευση «λάσπης», τη διασπορά δηλαδή ψευδών ειδήσεων και κατηγοριών. Η τεχνική «begging the question» αναζητά την ερώτηση και αντιλαμβάνεται ως αληθινό, κάτι που δεν έχει ακόμη αποδειχθεί. Η κακή εναλλακτική λύση ή αλλιώς «the wicked alternative», δίνει την εντύπωση ότι κάνει την αντιπρόταση του προπαγανδιστή να φαντάζει ως η πιο κατάλληλη. Άλλες τεχνικές είναι η ανακολουθία «non sequitur», σύμφωνα με την οποία ένα συμπέρασμα ή μια δήλωση δεν προκύπτει λογικά από το προηγούμενο επιχείρημα ή δήλωση, άρα υπάρχει αντίφαση που προκαλεί το αίσθημα της αμφιβολίας. Επίσης η αντιστροφή της κατηγορίας, μέσω της τεχνικής «accusing the accuser» που σημαίνει «κατηγορώντας τον κατήγορο». Η τεχνική «Repartee» που βασίζεται στο χάρισμα της ετοιμολογίας, της

ευφυούς δηλαδή και γρήγορης απάντησης απέναντι σε αιχμηρές ή πικρές παρατηρήσεις. Ακόμη η χρήση λαμπερών, γενικόλογων και ασαφών εννοιών, που έχουν στόχο να κερδίσουν την αποδοχή, η μετάδοση των θετικών ιδιοτήτων που έχει κάποιος ή κάτι, όπως η αμερικανική σημαία ως σύμβολο, σε σύνδεση με αυτό που ο προπαγανδιστής θέλει να αναδείξει, η παρουσίαση κάποιου ως «ενός από εμάς» με σκοπό να ταυτιστεί μαζί του το κοινό και τέλος η χρήση πληροφοριών που παραποιούν την αλήθεια, αλλοιώνουν την ενημέρωση και δημιουργούν σύγχυση (Fleming, 2011, p.3-12). Στις τεχνικές της προπαγάνδας θα πρέπει να προσμετρηθεί και «η χρήση της σάτιρας, η οποία επιτίθεται μέσω του πνεύματος στις ανθρώπινες κακίες και ανοησίες» (Conserna, 2003).

Έχοντας καταγράψει τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές της προπαγάνδας, το κεφάλαιο που ακολουθεί θα εστιάσει στην εποχή της μετα-αλήθειας που μεταφράζεται μέσω της διασποράς ψευδών ειδήσεων. Τη μετάβαση δηλαδή σε μια σύγχρονη μορφή προπαγάνδας που δανείζεται τα χαρακτηριστικά της από τις πρακτικές του παρελθόντος, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τους νέους μηχανισμούς διάδοσης ειδήσεων, που προσφέρει το διαδίκτυο.

Κεφάλαιο 4^ο

Οι σύγχρονες μορφές προπαγάνδας και οι μηχανισμοί τους

4.1. Η εμφάνιση των Ψευδών Ειδήσεων «Fake news» ως σύγχρονη μορφή προπαγάνδας

Τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι βρισκόμαστε στη μέση μιας κρίσης πληροφόρησης, ή μάλλον μιας κρίσης παραπληροφόρησης, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως «ψευδείς ειδήσεις». Πρόκειται για έναν όρο που αρχικά δημιουργήθηκε από τα μέσα ενημέρωσης αλλά και από πολιτικούς, προκειμένου να περιγράψει ιστορίες στο διαδίκτυο που δημοσιεύονται από ιστότοπους αμφισβητήσιμης ακεραιότητας (Steinhauer, 2017). Ωστόσο θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο κίνδυνος έγκειται στο γεγονός ότι οι ψευδείς ειδήσεις καθώς και οι θεωρίες συνωμοσίας, μπορούν να γίνουν ιογενείς μέσα σε λίγες μόνο ώρες δημιουργώντας εναλλασσόμενες πραγματικότητες και εξυπηρετώντας σκοπούς προπαγάνδας (Al-Rodhan, 2017). Πρόκειται για την εποχή της μετα-αλήθειας. Ενός όρου, τον οποίο στην εποχή του Trump και του Brexit το λεξικό της Οξφόρδης ανακήρυξε ως τη διεθνή λέξη της χρονιάς (Flood, 2016), (Al-Rodhan, 2017). Ο ορισμός που δίνει στην «μετά - αλήθεια» ¹⁶ «υποδηλώνει τις συνθήκες σύμφωνα με τις οποίες τα αντικειμενικά γεγονότα έχουν μικρότερη επιρροή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, αφού κυριαρχούν η συγκίνηση και οι προσωπικές

¹⁶ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/post-truth>

πεποιθήσεις». Το περιοδικό Economist¹⁷ ορίζει την πολιτική μετά την αλήθεια ως «εξάρτηση από ισχυρισμούς που δείχνουν αληθείς, στην πραγματικότητα όμως δεν έχουν καμία βάση στην πραγματικότητα» ενώ η νευροεπιστημονική έρευνα, αναζητώντας απαντήσεις σχετικά με τους λόγους που οι ψευδείς ειδήσεις μπορούν να φαίνονται τόσο δελεαστικές και να εξαπλώνονται εύκολα, αναφέρεται στο ρόλο που παίζουν τα συναισθήματα στη σκέψη μας, καθώς είναι πολύ πιο σημαντικά από το «ορθολογικό» τμήμα της λήψης αποφάσεών μας (Al-Rodhan, 2017). Ο καθηγητής πληροφορικής στο Πανεπιστήμιο της Νεβάδα Hal Berghel γράφει: «Η αλήθεια πέθανε. Τα γεγονότα είναι πεπερασμένα», σημειώνοντας ότι άλλο είναι η αναγνώριση ενός ανεπιθύμητου φαινομένου και άλλο η νομιμοποίησή του. Προτείνει δε τον όρο «φανταχτερά γεγονότα» που αντανακλά όπως λέει το ήθος και τη διάθεση της σημερινής πολιτικής αυταπάτης, ενώ σημειώνει πως η λέξη «post» που συνοδεύει τη λέξη «truth» δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως «μετά» όπως στην κανονική της έννοια, αλλά ως «επουσιώδης». Ως μία πληροφορία δηλαδή η οποία δεν έχει ιδιαίτερη σημασία (Berghel, 2017, p.80).

Σε κάθε περίπτωση ο όρος «ψευδείς ειδήσεις» τουλάχιστον στην Αμερική, έχει βρει πεδίο εφαρμογής από το συντηρητικό πολιτικό κατεστημένο, μεταξύ άλλων από τον σημερινό Πρόεδρο Donald Trump ο οποίος εκτοξεύει κατηγορίες εναντίον του CNN, της Washington Post, των New York Times και άλλων μέσων χαρακτηρίζοντάς τα «ψευδή μέσα μαζικής ενημέρωσης»¹⁸. Ο ιστορικός Jason Steinhauer (2017)

¹⁷ <https://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and>

¹⁸ <https://twitter.com/realdonaldtrump>

περιγράφει το φαινόμενο ως μια μορφή ανακύκλωσης στη δημόσια σφαίρα, όπου τα μέσα ενημέρωσης κατηγορούν τα ηλεκτρονικά μέσα ότι παράγουν ψευδείς ειδήσεις και οι πολιτικοί με τη σειρά τους κατηγορούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για την παραγωγή και διάδοση ψευδών ειδήσεων (Steinhauer, 2017).

Πάντως η κυριαρχία των ψευδών ειδήσεων κυρίως στο διαδίκτυο, επηρέασε την αγορά εργασίας στα μέσα ενημέρωσης των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, αφού από τον Ιανουάριο του 2001 έως τον Σεπτέμβριο του 2016, οι εκδοτικοί ειδησεογραφικοί οργανισμοί έχασαν πάνω από τις μισές θέσεις εργασίας, καθώς μειώθηκαν από τις 412.000 σε 174.000. Αντίθετα η απασχόληση στις διαδικτυακές ιστοσελίδες ενημέρωσης και στις διαδικτυακές πύλες αναζήτησης, αύξησε τη βιομηχανία από 67.000 θέσεις εργασίας τον Ιανουάριο του 2007, σε 206.000 θέσεις εργασίας τον Σεπτέμβριο του 2016 (Al-Rodhan, 2017). Σε ότι αφορά την ανταπόκριση που είχαν οι χρήστες απέναντι στις ψευδείς ειδήσεις, οι αντιδράσεις και τα σχόλια που διαμοιράστηκαν στο Facebook υπερέβησαν τις πραγματικές ειδήσεις, καθώς σύμφωνα με τον Craig Silverman του BuzzFeed¹⁹ τους τελευταίους μήνες της προεδρικής εκλογής το 2016, οι αναγνώστες ήταν 20% περισσότεροι από ότι στα συνηθισμένα μέσα ενημέρωσης (Silverman, 2016). Μάλιστα ψευδείς ειδήσεις όπως ότι «ο Πάπας στηρίζει την υποψηφιότητα Trump» που αναπαράχθηκε 960.000 φορές, ή ότι «τα Wikileaks επιβεβαιώνουν ότι η Hillary Clinton πουλούσε όπλα στον ISIS» που διαμοιράστηκε 790.000 φορές, παρότι διαψεύστηκαν δεν μπορεί να θεωρηθεί αμελητέα η επιρροή που άσκησαν (Berghel, 2017, p.81).

¹⁹ https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook?utm_term=.cnWO12JKpe#.dnVQda7vMk

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη την επιρροή των ψευδών ειδήσεων στο υποσυνείδητο των πολιτών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι λειτουργούν σε βάρος της αντικειμενικότητας. Εκφράζοντας ουσιαστικά μέσω της παραπληροφόρησης μια πιο σύγχρονη και εξελιγμένη μορφή προπαγάνδας, η οποία ενδυναμώνεται μέσα από την κυριαρχία των νέων μέσων.

Με βάση αυτές τις διαπιστώσεις, στις επόμενες σελίδες θα αναδειχθεί η ιστορική εξέλιξη των ψευδών ειδήσεων μέσα στους αιώνες αλλά και ο αντίκτυπος που έχουν στο ευρύ κοινό, καθώς λειτουργούν πολλαπλασιαστικά μέσω των απεριόριστων δυνατοτήτων που προσφέρει ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, συνεπικουρούντος του διαδικτύου.

4.2. Η ιστορική διαδρομή των ψευδών ειδήσεων

Με σκοπό να γίνει αντιληπτή η έκρηξη των ψευδών ειδήσεων είναι χρήσιμη μια ιστορική αναδρομή, καθώς σύμφωνα με μελέτες αυτή η μορφή προπαγάνδας διατρέχει τους αιώνες. Τον 1^ο π.χ. αιώνα η αυτοκτονία του Μάρκου Αντόνιου ήταν αποτέλεσμα παραπληροφόρησης (Radcliffe, 2017). Ο Προκόπιος ο βυζαντινός ιστορικός, διέδωσε αμφισβητούμενες πληροφορίες τον 6^ο μ.χ. αιώνα γνωστές ως Ανέκδοτα με στόχο να πλήξει τη φήμη του αυτοκράτορα Ιουστινιανού (Darnton, 2017).

Τον 15^ο αιώνα, η εμφάνιση του πιεστηρίου έφερε επανάσταση στη πρόσβαση και τη διάδοση πληροφοριών (Radcliffe, 2017). Μάλιστα ο Pietro Aretino, προσπάθησε να χειραγωγήσει την εκλογή ποντίφικα το 1522 γράφοντας πονηρά σονέτα για όλους τους υποψηφίους εκτός από τον εκλεκτό των αφεντικών του, που έμειναν στην ιστορία ως σατυρικές ειδήσεις (pasquinades) για δημόσια πρόσωπα (Darnton, 2017).

Η δίκη του Γαλιλαίου τον 16^ο αιώνα, αύξησε την απαίτηση για επαλήθευση των ειδήσεων. Τον 17^ο αιώνα οι ψευδείς ειδήσεις πήραν τη μορφή πλαστών διαδόσεων μέσω εκτυπώσεων (canards). Μάλιστα η λέξη canard, ενέπνευσε πολλά χρόνια αργότερα τους δημιουργούς της εφημερίδας «Le Canard enchaîné», μιας γαλλικής εφημερίδας που εστιάζει στις πολιτικές αποκλειστικότητες και ο τίτλος της οποίας σε μια ελεύθερη μετάφραση θα μπορούσε να αποδοθεί ως «όχι ψευδείς ειδήσεις»²⁰ (Darnton, 2017). Μάχη εναντίον των ψευδών ειδήσεων δόθηκε και κατά τον 17^ο αιώνα. Τότε η Ολλανδία απαγόρευσε εκδόσεις που διέδιδαν ψευδείς ειδήσεις, επιβάλλοντας πρόστιμα. Συγκεκριμένα οι εκδόσεις του Gerard Lodewijk van der Macht, απαγορεύθηκαν από τις αρχές τέσσερις φορές.

Ένα ακόμη παράδειγμα διάδοσης ψευδών ειδήσεων είναι ο συγγραφέας Βενιαμίν Φραγκλίνος. Μια κορυφαία προσωπικότητα του πνεύματος και ένας από τους τρεις επιτρόπους που διόρισε το Κογκρέσο, για να διαπραγματευθούν την ειρηνευτική συμφωνία με τη Μεγάλη Βρετανία, ο οποίος το 1782 διέδωσε ψευδείς ειδήσεις για να εντείνει την αμερικανική επανάσταση (Radcliffe, 2017). Οι ψευδείς ή αληθείς κατά το ήμισυ ειδήσεις, κυκλοφορούσαν στη Μεγάλη Βρετανία κατά τον 18^ο αιώνα με τη μορφή παραγράφων, που διακινούσαν κουτσομπολιά του καφενείου. Μια τέτοια παράγραφος στη Morning Post στις 13 Δεκεμβρίου 1784, αναφερόταν σε έναν ζιγκολό που προσέφερε τις υπηρεσίες του στη Μαρία Αντουανέτα. Την ίδια περίοδο στη Γαλλία οι μυθιστοριογράφοι διακινούσαν ψευδείς ειδήσεις, αφήνοντας χαρτάκια στα παγκάκια των πάρκων. Τον ίδιο στόχο εξυπηρετούσαν και περίεργες φήμες, που διακινούνταν μέσα από τραγούδια και ποιήματα (Darnton,

²⁰ <http://www.nybooks.com/daily/2017/02/13/the-true-history-of-fake-news/>

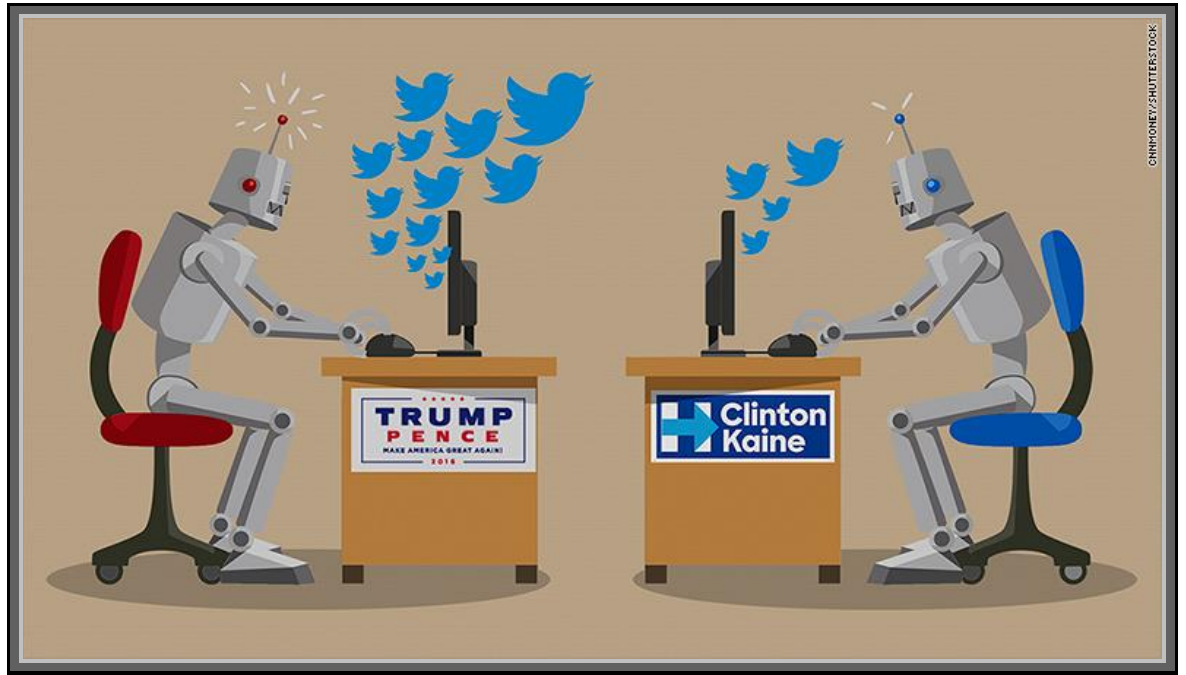
2017). Ως «η μεγάλη απάτη της σελήνης» έμειναν στην ιστορία τα άρθρα της νεο-υορκέζικης εφημερίδας Sun, που κυκλοφόρησαν το 1835 και αναφέρονταν στην ανακάλυψη ζωής αλλά και πολιτισμού στο φεγγάρι. Αντίστοιχη έκταση έλαβε και η φάρσα με τους εξωγήινους, που επινόησε ο 24χρονος Orson Wells, στη ραδιοφωνική του εκπομπή στο CBS²¹ στις 30 Οκτωβρίου 1938 αναστατώνοντας τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελούν οι αντι-γερμανικές ψευδείς ιστορίες του 20^{ου} αιώνα, σύμφωνα με τις οποίες γερμανικά εργοστάσια χρησιμοποιούσαν ανθρώπινα λίπη, ως πρώτη ύλη (Radcliffe, May 2017).

4.3. Ο αντίκτυπος των ψευδών ειδήσεων και η «προπαγάνδα του υπολογιστή»

Οι ερευνητές πάντως συνομολογούν ότι παρά το γεγονός ότι η προπαγάνδα προϋπήρχε για αιώνες, το διαδίκτυο δημιουργεί πρόσφορο έδαφος στην κατάχρηση διασποράς ψεμάτων και παραπληροφόρησης, μέσω αγορασμένων ακολούθων, αποδοχών με τη μορφή likes, αναδημοσιεύσεων, σχολίων και βίντεο. (Gu et al, 2017).

Σε μια προσπάθεια κατανόησης των ψευδών ειδήσεων, ο Damian Radcliffe από το Πανεπιστήμιο του Όρεγκον αναφέρεται στον παραδοσιακό ορισμό, σημειώνοντας ότι πρόκειται για κατασκευασμένες ειδήσεις που προσελκύουν το βλέμμα μέσω υπέρτιτλων, δημοσιεύονται με στόχο να παραπλανήσουν, είτε για πολιτικό, είτε για οικονομικό όφελος, διαδίδονται είτε ακούσια είτε εκούσια, έχουν τεράστια απήχηση και καταναλώνονται από εκατομμύρια πολίτες (Radcliffe, May 2017).

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=oWD9Q6klzco>

Εικόνα 7: πηγή *The computational propaganda project* ²²

Ως πραγματικό πρόβλημα για τη δημοκρατία, αντιμετωπίζουν τις ψευδείς ειδήσεις οι Farkas και Schou, μελετητές της ισλαμικής προπαγάνδας. Θεωρούν μάλιστα ότι αυτές οι νέες μορφές προπαγάνδας έχουν αληθινές επιπτώσεις, καθώς χρησιμοποιούνται στο να παρεμποδίσουν τις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων, να δημιουργήσουν ψευδείς αφηγήσεις στο ευρύ κοινό και να «ρίξουν λάδι στη φωτιά» σε περιοχές όπου ήδη μαίνεται η πολιτική σύγκρουση (Farkas & Schou, 2017). Προκειμένου να αποδείξουν ότι από τεχνικής απόψεως είναι εφικτό να δημιουργηθούν βίντεο που δείχνουν απολύτως αληθινά, ακαδημαϊκοί συνέθεσαν ένα βίντεο στο οποίο ο Obama φαίνεται να εκστομίζει λέξεις, που δεν είχε ποτέ χρησιμοποιήσει (Shuster, 2017).

²² <http://comprop.oii.ox.ac.uk/publishing/in-the-news/digging-up-facts-about-fake-news-the-computational-propaganda-project/>

Αυτό που οι Wooley & Howard (2017) χαρακτηρίζουν «προπαγάνδα του υπολογιστή» αναπτύχθηκε το 2016 στις προεδρικές εκλογές στις ΗΠΑ, όπου τα bots ήταν προγραμματισμένα να διασπείρουν μηνύματα με ταχύτητα σαν να ήταν ανθρώπινα όντα. Σε αυτό το διάστημα υπήρξαν αναρίθμητα παραδείγματα παραπληροφόρησης, που διαδίδονταν απευθείας στο διαδίκτυο, είτε με σκοπό να παραπλανήσουν τους ψηφοφόρους, είτε προκειμένου να αποκομίσουν οικονομικά οφέλη (Wooley & Howard 2017). Η ανάλυση 22,117,221 tweets στο διάστημα 1 και 11 Νοεμβρίου 2016 από ερευνητές στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (Howard et 2017) στην οποία περιλαμβάνονταν hashtags, τα οποία αναφέρονταν στην πολιτική και τις εκλογές στις ΗΠΑ, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πολλές από τις αμφιταλαντευόμενες πολιτείες, που είχαν πολύ συγκεντρωμένες δόσεις πολωτικού περιεχομένου, ήταν ταυτόχρονα ανάμεσα σε εκείνες που είχαν μεγάλο αριθμό ψήφων στο κολλέγιο των εκλεκτόρων. Σε πολλές πολιτείες οι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αντάλλασσαν συνδέσμους με ειδήσεις και πληροφορίες υψηλής ποιότητας. Οι ειδήσεις που χαρακτηρίζονταν από ιδεολογικό εξτρεμισμό και παραπληροφόρηση και λειτουργούσαν βάσει της επίκλησης στο συναίσθημα, με πρόθεση να πείσουν τους αναγνώστες να σέβονται ή να μισούν έναν υποψήφιο, ή μια πολιτική ήταν εξίσου ή και περισσότερο διαδεδομένες, σε σύγκριση με τον όγκο της πληροφόρησης που παρήγαγαν οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί. Πάντως αν και οι έρευνες αποδεικνύουν ότι υπήρξε στοχευμένη διασπορά ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, φαίνεται ότι οι χρήστες διαμοιράστηκαν στο ίδιο διάστημα και υψηλής ποιότητας πληροφορίες (Howard et al, 2017). Ειδικής μνείας χρίζει η έρευνα του Jacob Nelson (2017) ο οποίος διακρίθηκε σε διαγωνισμό φοιτητών. Σύμφωνα με αυτή, το κοινό που διαβάζει ψευδείς ειδήσεις είναι μικρό και σε μεγάλο βαθμό επισκέπτεται

ταυτόχρονα ειδησεογραφικές ιστοσελίδες με αληθινό περιεχόμενο (Nelson, 2017).

Ένα πρόβλημα όμως που αντιμετωπίζει το κοινό, δεν είναι η αφθονία ψευδών ειδήσεων, αλλά η καχυποψία απέναντι στις αληθινές ειδήσεις. Όπως επισημαίνεται, μόνο το 1/3 των Αμερικανών εμπιστεύεται τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και αυτό είναι το πιο χαμηλό επίπεδο αξιοπιστίας, από τότε που ο Gallup ξεκίνησε να θέτει αυτό το ερώτημα το 1972 (Swift, 2016).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα ευρήματα μελετητών του Ινστιτούτου Διαδικτύου της Οξφόρδης, οι οποίοι εστίασαν στην «προπαγάνδα του υπολογιστή» με τη χρήση αλγορίθμων, αυτοματισμού και ανθρώπινης συμβολής, η οποία διανέμει σκοπίμως παραπλανητικές πληροφορίες (Wooley, Howard, 2017). Στην ομάδα συμμετείχαν 12 ερευνητές από εννέα χώρες, οι οποίοι υπέβαλαν ερωτήσεις σε 65 ειδικούς, ενώ ανέλυσαν δεκάδες χιλιάδες αναρτήσεις σε επτά διαφορετικές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης στη διάρκεια εκλογών, πολιτικών κρίσεων και ζητημάτων εθνικής ασφάλειας. Κάθε έρευνα εστίασε σε ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία, που συνελέγησαν μεταξύ 2015 και 2017, στην Βραζιλία, τον Καναδά, την Κίνα, την Πολωνία, την Ταιβάν, τη Ρωσία, την Ουκρανία και τις ΗΠΑ. Μελετώντας λοιπόν την ψηφιακή παραπληροφόρηση ανά το κόσμο, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης μέσω ενός ευρέως φάσματος πλατφορμών και δικτύων, αποτελούν αγωγούς εκστρατειών χειραγώγησης, ακόμη και μέσω της μίμησης πραγματικών ανθρώπων με σκοπό να ποδηγετήσουν την κοινή γνώμη (Wooley, Howard, 2017).

Η ψηφιακή παραπληροφόρηση βρήκε πεδίο εφαρμογής στην προεκλογική αναμέτρηση του 2016 στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής²³. Στην περίπτωση των προκριματικών των αμερικανικών εκλογών και συγκεκριμένα από τον Φεβρουάριο έως τον Αύγουστο του 2016, οι ψευδείς ειδήσεις σημείωσαν άνοδο, από τα 3 εκατομμύρια στα 8,7, ενώ οι ειδήσεις επικαιρότητας κατέγραψαν πτώση από τα 12 εκατομμύρια στα 7,3 (Isaac, 2016). Πηγές αναμετάδοσης ψευδών ειδήσεων όπως αυτές που είχαν ως σημείο αναφοράς την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, μπορεί να μην έδρασαν βάσει ιδεολογικών προκαταλήψεων, προώθησαν όμως τα fake news για το κέρδος. Την ίδια στιγμή όσοι δρουν στο παρασκήνιο αυτής της νέας μορφής διασποράς ψευδών ειδήσεων, μιλούν για ελευθερία του λόγου και ισχυρίζονται ότι πρόκειται για «αναφαίρετο δικαίωμά τους, όπως προκύπτει από την πρώτη τροπολογία του συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών», που προστατεύει την Ανεξιθρησκεία, καθώς και την Ελευθερία του τύπου και της έκφρασης (Berghel, 2017, p.82).

²³ Σύμφωνα με τον Lang (2016), μετά την επικράτηση Trump κάποιες ψευδείς ειδήσεις εξυπηρετούσαν την κανονικοποίηση της εκλογής του στο Λευκό Οίκο. Ισχυρισμός που ο Lang στηρίζει στη διαστρέβλωση ευρημάτων του Pew Research Center, από την American News, σύμφωνα με άρθρο της οποίας, ο Trump είχε σχεδόν καθολική εντολή από τον αμερικανικό λαό. Available at: <https://www.salon.com/2016/11/29/fake-news-is-modern-propaganda-in-the-trump-era-history-repeats-itself-not-as-farce-but-as-clickbait/> Ωστόσο τα ευρήματα του Pew Research Center, έδειχναν το ακριβώς αντίθετο, καθώς έβλεπαν τον Trump ως τον λιγότερο αποδεκτό πρόεδρο των ΗΠΑ, Available at: <http://www.people-press.org/2016/11/21/low-marks-for-major-players-in-2016-election-including-the-winner/>

<http://www.people-press.org/2016/11/21/low-marks-for-major-players-in-2016-election-including-the-winner/>

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, στις επόμενες σελίδες θα διερευνηθεί ο ρόλος των ψευδών ειδήσεων στην εκλογική συμπεριφορά των πολιτών, καθώς και η επιρροή που άσκησαν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στο περιβάλλον της ενημέρωσης.

4.4. Η επιρροή που ασκούν οι ψευδείς ειδήσεις και οι τρόποι αντιμετώπισής τους

Το ζήτημα της εξαπάτησης και της χειραγώγησης, βρέθηκε στο επίκεντρο της συζήτησης για τη λεγόμενη κρίση ψευδών ειδήσεων που προέρχεται από πολιτικούς παράγοντες, οι οποίοι επιδιώκουν να επηρεάσουν το περιβάλλον πληροφόρησης και να πλήξουν τη δημοσιογραφία. Σημείο αναφοράς για αυτή τη συζήτηση αποτέλεσαν οι πολιτικές κρίσεις που αφορούν το Ηνωμένο Βασίλειο και συγκεκριμένα το Brexit καθώς και η εκλογή Trump ως Προέδρου των ΗΠΑ, αφού ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι έχουν τροφοδοτηθεί από ξεκάθαρα ψέματα, τα οποία προέρχονται από παράγοντες που έκαναν χρήση εναλλακτικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, προκειμένου να στραφούν εναντίον του κατεστημένου (Robinson, 2017). Εξάλλου σύμφωνα με το BuzzFeed, το 54% των ειδήσεων που διαβάστηκαν και είχαν αποδοχές και διαμοιράσεις στο Facebook κατά τη διάρκεια των αμερικανικών εκλογών, ήταν προπαγάνδα τόσο καλά μεταμφιεσμένη ώστε να μοιάζει με την αλήθεια, αφού ήταν πιο αποτελεσματική στην προσέλκυση του ενδιαφέροντος του αναγνωστικού κοινού (Lang, 2016). Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγούνται και πολιτικοί επιστήμονες που μελετούν τις ψευδείς πεποιθήσεις. Όπως διαπιστώνουν όταν η ψευδής πληροφορία είναι πολιτικής φύσεως και αποτελεί μέρος της πολιτικής μας ταυτότητας, τότε είναι σχεδόν αδύνατο να ανασκευαστεί ένα ψέμα

(Guess, Nyhan, Reifler, 2018). Σύμφωνα με τον επίκουρο καθηγητή του Πανεπιστημίου της Βόρειας Καρολίνας Zeynep Tufekci ο οποίος μελέτησε τις κοινωνικές επιπτώσεις της τεχνολογίας, διαπιστώθηκε ότι η ανασκευή της είδησης μόλις που ακούστηκε. Διαπίστωση που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το Facebook είχε σημαντική επιρροή στο εκλογικό αποτέλεσμα των ΗΠΑ (Isaac, 2017).

Σύγχρονοι ερευνητές παραπέμπουν στον Σκωτσέζο φιλόσοφο Alexander Bain, σύμφωνα με τον οποίο η μεγάλη πλάνη του ανθρώπινου μυαλού, είναι ότι πιστεύει πολύ (Bain, 1872). Με αυτό το σκεπτικό οι ψευδείς πεποιθήσεις μόλις δημιουργηθούν είναι απίστευτα δύσκολο να διορθωθούν, καθώς η διόρθωση ψευδών ειδήσεων αποτυγχάνει να αλλάξει λάθος ή επουσιώδεις πεποιθήσεις. Αντιθέτως, μπορεί ακόμη και να τις ενισχύσει (Nelson, 2017). Ένας ηγέτης λοιπόν που ψεύδεται, δημιουργεί συνεχώς ένα νέο τοπίο ενώ οι πολίτες αμφιταλαντεύονται πολύ περισσότερο, από όσο οι ίδιοι νομίζουν ότι είναι δυνατόν. Γι' αυτό και δεν είναι περίεργο ότι αυταρχικά καθεστώτα με εξελεγμένες προπαγανδιστικές επιχειρήσεις, μπορούν να στρεβλώσουν τις κοσμοθεωρίες ολόκληρων πληθυσμών (Konnikova, 2017). Σε συνέχεια των προηγούμενων προσεγγίσεων, εξηγείται πως στην πλειοψηφία τους οι 1500 συμμετέχοντες σε έρευνα σχετικά με τα ψέματα του Donald Trump, δήλωσαν πρόθυμοι να αποδεχθούν ότι ο Trump έλεγε ψέματα, χωρίς όμως αυτό να επηρεάζει ιδιαίτερα τα αισθήματα που έτρεφαν για εκείνον (Resnick, 2017).

Η καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων απασχολεί όλο και πιο έντονα τα θεσμικά όργανα, αλλά και τους διαχειριστές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ο ιδρυτής του Facebook Mark Zuckerberg αν και αρχικά είχε απορρίψει την κατηγορία ότι το μέσο επηρέασε τις αμερικανικές εκλογές, στη συνέχεια αναγκάστηκε να ανακοινώσει ότι θα

προχωρούσε στη λήψη μέτρων για τον περιορισμό των ψευδών ειδήσεων (Daily Mail, 2018). Ωστόσο μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου της Cambridge Analytica²⁴, η οποία ελέγχεται από συμφέροντα που συνδέονται με τη διοίκηση Trump²⁵ και τις αποκαλύψεις για παραβίαση των προσωπικών δεδομένων 87 εκατομμυρίων χρηστών – οι αρχικές εκτιμήσεις αναφέρονταν σε παραβίαση των δεδομένων 50 εκ. χρηστών – αποδεχόταν τις ευθύνες του²⁶ ενώ βρισκόταν υπόλογος απέναντι στο

²⁴ <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>

²⁵ Η Cambridge Analytica ελέγχεται από συντηρητικά και ακροδεξιά συμφέροντα, τα οποία είναι συνδεδεμένα με τη διοίκηση Trump. Η Rebekah Mercer, κόρη του δισεκατομμυριούχου Robert Mercer, είναι και ιδιοκτήτρια της Cambridge Analytica και ένας από τους μεγαλύτερους χορηγούς της προεκλογικής εκστρατείας του Trump. Ο Steve Bannon, εκτός από ειδικός σύμβουλος σε θέματα διακυβέρνησης και στρατηγικής στο Λευκό Οίκο, είναι μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Cambridge Analytica. Διαθέσιμο στο: http://www.lifo.gr/articles/technology_articles/185509/ti-kryvei-to-skandalo-tis-cambridge-analytica-kai-toy-facebook

²⁶ Ο κ. Zuckerberg μιλώντας στο Κογκρέσο παραδέχθηκε ότι η εταιρεία του έχει «ευρύτερη ευθύνη από ό, τι απαιτεί ο νόμος» για την περιφρούρηση της πλατφόρμας, ενώ δήλωσε ότι δεν είχε αντιρρήσεις για τη θέσπιση νέων νόμων που θα διέπουν την εταιρεία, απέφυγε ωστόσο τις λεπτομέρειες. Η εταιρεία είχε κάνει "λάθη" που επέτρεψαν τη διαρροή δεδομένων στην Cambridge Analytica, παραδέχθηκε ο Mark Zuckerberg και αναφέρθηκε στις αλλαγές που έκανε το Facebook σε διάστημα τριών εβδομάδων μετά τις αποκαλύψεις, σημειώνοντας όμως ότι θα μπορούσαν να γίνουν "περισσότερα πράγματα". Διαθέσιμο στο: <https://www.ft.com/content/e3165e56-3d93-11e8-b7e0-52972418fec4>

αμερικανικό κογκρέσο²⁷, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή - καθώς 2,7 εκατομμύρια δεδομένα ανήκουν σε ευρωπαίους πολίτες²⁸ - αλλά και τους χρήστες του Facebook²⁹.

Το ζήτημα των αναληθών ειδήσεων και της επιρροής τους στη λήψη κρίσιμων πολιτικών αποφάσεων, απασχόλησε τα Ηνωμένα Έθνη οδηγώντας στην έκδοση κοινής δήλωσης τον Μάρτιο του 2017, με τον ειδικό εισηγητή για θέματα ελευθερίας γνώμης και έκφρασης David Kaye να εκφράζει την ανησυχία του, ότι η άνοδος των ψευδών ειδήσεων θα μπορούσε να οδηγήσει σε λογοκρισία και καταπίεση της κριτικής σκέψης³⁰ ενώ η ετήσια Διάσκεψη μέσων ενημέρωσης στο Νότιο Καύκασο που ασχολήθηκε με τις ψευδείς ειδήσεις και την προπαγάνδα, έδωσε έμφαση στην άποψη ότι η λογοκρισία δεν μπορεί να είναι η λύση³¹ (UN, news Center, 2017), (OSCE, 2017).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έλαβε μέτρα δημιουργώντας ειδική υπηρεσία για την αποκατάσταση της αλήθειας και την αντιμετώπιση της ρωσικής προπαγάνδας³², ενώ από τις 25 Μαΐου 2018 τίθεται σε ισχύ ο επικαιροποιημένος κανονισμός για την προστασία των προσωπικών

²⁷ <http://www.euronews.com/2018/04/05/zuckerberg-admits-cambridge-analytica-data-leak-is-his-mistake>

²⁸ <https://www.politico.eu/article/facebook-cambridge-analytica-jourova-2-7-million-data-protection-privacy/>

²⁹ <http://www.cnn.gr/tech/story/125072/facebook-h-eidopoiisi-poy-tha-lavete-an-eiste-thyma-toy-skandaloy-tis-cambridge-analytica>

³⁰ <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=56336#.WeyrdLpuJjo>

³¹ <http://www.osce.org/fom/316691>

³² Ωστόσο αυτός ο οργανισμός με βάση τις Βρυξέλλες, με την επωνυμία East StatCom έμοιαζε να μην έχει τον κατάλληλο εξοπλισμό για να επιτύχει το στόχο.

δεδομένων³³. Δημόσια διαβούλευση σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις και την παραπληροφόρηση στο διαδίκτυο ξεκίνησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία συγκρότησε ομάδα εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου που εκπροσωπεί τα πανεπιστήμια, τις διαδικτυακές πλατφόρμες, τα μέσα ενημέρωσης και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (European Commission, 13 November 2017). Η ομάδα εστίασε στο πρόβλημα της παραπληροφόρησης που συνδέεται με ψευδείς, ανακριβείς, ή παραπλανητικές ειδήσεις οι οποίες στέφονται εναντίον του δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο οι συμμετέχοντες συμφώνησαν στην ανάγκη αυτορρύθμισης, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος λογοκρισίας, συνιστώντας την προώθηση του «γραμματισμού» στα μέσα επικοινωνίας, την ανάπτυξη εργαλείων που δίνουν στους χρήστες και στους δημοσιογράφους τη δυνατότητα να αντιμετωπίζουν την παραπληροφόρηση, τη διασφάλιση της πολυμορφίας και της βιωσιμότητας των ευρωπαϊκών μέσων ενημέρωσης και τη συνέχιση των ερευνών σχετικά με τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στην Ευρώπη³⁴.

Η τσέχικη δημοκρατία δημιούργησε αστυνομική υπηρεσία για τον εντοπισμό της παραπληροφόρησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ ο Γάλλος πρόεδρος Macron, προχώρησε στην προώθηση νομοθετικής ρύθμισης για την καταπολέμηση των «ψευδών ειδήσεων» η οποία προβλέπει την παρέμβαση εισαγγελέα για τη διακοπή της λειτουργίας της ιστοσελίδας ή του μπλόγκ που διακινεί ψευδείς ειδήσεις, εντός 48 ωρών,

³³ <http://money.cnn.com/2018/04/12/technology/data-protection-europe-gdpr-facebook-tech/index.html>

³⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>

ποινή φυλάκισης καθώς και χρηματικές ποινές³⁵. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας ο Emmanuel Macron απέκλεισε από το στρατηγείο του δύο ρωσικούς ειδησεογραφικούς οργανισμούς, το RT και το Sputnik, οι οποίοι είχαν κατηγορηθεί για διασπορά ψευδών ειδήσεων. Στα συγκεκριμένα ρωσικά δίκτυα τέθηκαν περιορισμοί και από την google³⁶.

Στη Γερμανία, τον ρόλο του εντοπισμού και της αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων, ανέλαβε μια εταιρεία ερευνητικής δημοσιογραφίας η Correctiv³⁷. Την εγρήγορση της Γερμανίδας καγκελαρίου για το συγκεκριμένο ζήτημα, περιέγραψε ο καθηγητής πολιτικής επιστήμης Simon Hegelish από το Τεχνικό πανεπιστήμιο του Μονάχου, αποκαλύπτοντας πως σε μια προσπάθεια να κατανοήσει τις

³⁵<http://www.france24.com/fr/20180213-nyssen-projet-loi-contre-fake-news-csa-macron>

³⁶ https://news.vice.com/en_us/article/ywnnng/google-is-punishing-russian-outlets-rt-and-sputnik-in-search-results

³⁷ Όπως διαπιστώθηκε, οι πιο συχνές απάτες, σχετίζονταν με την μεταναστευτική πολιτική, καθώς προωθούσαν την ξеноφοβία, με αναρτήσεις που πολλές φορές περιείχαν φανταστικές, ή υπερβολικές ιστορίες. Μάλιστα σύμφωνα με ερευνητές, το 59 % των Γερμανών είχε εντοπίσει αναληθή δημοσιεύματα στο διαδίκτυο, ενώ το 61% εκτιμούσε ότι αποτελούν απειλή για τη δημοκρατία. Τα προαναφερθέντα γεγονότα, οδήγησαν την κυβέρνηση συνασπισμού της Angela Merkel, στην απόφαση να επιβάλλει πρόστιμα ύψους 50 εκ. δολαρίων, στο Facebook και άλλες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, που δεν δέχονταν να αποσύρουν 'παράνομο περιεχόμενο'. Πρόκειται για έναν όρο που η Merkel χρησιμοποίησε, για να στοχοποιήσει τη ρητορική του μίσους, την πορνογραφία και την κακεντρεχή προπαγάνδα, σε μια προσπάθεια να απομυθοποιήσει και να αντιμετωπίσει του αυτοματοποιημένους αλγόριθμους, τα γνωστά bots, που μετατρέπουν αναληθή ρεπορτάζ, σε δημοφιλή. <http://time.com/4889471/germany-election-russia-fake-news-angela-merkel/>

ιδεολογικές φούσκες και τα bots³⁸ η Angela Merkel του τηλεφώνησε μόλις δύο εβδομάδες μετά τη νίκη Trump, εκφράζοντας την ανησυχία της για την χειραγώγηση του συναισθήματος του ψηφοφόρου και την εμπλοκή του ρωσικού παράγοντα στις αμερικανικές εκλογές.

Κεφάλαιο 5^ο

Οι ψευδείς ειδήσεις, οι Αμερικανικές εκλογές και ο Ρωσικός παράγοντας

5.1. Η επιρροή των ψευδών ειδήσεων στην εκλογική αναμέτρηση του 2016 στις ΗΠΑ και ο ρόλος του ρωσικού παράγοντα

Με δεδομένη την αποδοχή της αριθμητικής υπεροχής των ψευδών ειδήσεων ειδικότερα κατά την εκλογική αναμέτρηση στις Ηνωμένες πολιτείες το 2016 όπως αναδείχθηκε από τις έρευνες που έχουν ήδη παρουσιαστεί, σε αυτή την υπο-ενότητα θα διερευνηθεί η ένταση του φαινομένου και η επιρροή που άσκησε στο εκλογικό σώμα. Σύμφωνα με τις μυστικές υπηρεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών, η Ρωσία παρενέβη στην εκλογική διαδικασία με στόχο να βοηθήσει τον Donald Trump να κερδίσει (Walcott, 2016). Μάλιστα ρώσοι αξιωματούχοι, επιστράτευαν ένα συνδυασμό ανεπιθύμητων αυτοματοποιημένων μηνυμάτων και ανθρώπινου παράγοντα, με στόχο την παραγωγή και διασπορά ψευδών ειδήσεων που θα ευνοούσαν το ρεπουμπλικανικό κόμμα (Lang, 2016). Στην εν εξελίξει έρευνα του FBI, 13 Ρώσοι, δύο εταιρείες και ένας οργανισμός κατηγορούνται για παρέμβαση στις Αμερικανικές εκλογές

³⁸ <http://time.com/4889471/germany-election-russia-fake-news-angela-merkel/>

του 2016. Οι κατηγορίες αφορούν κυβερνητική επίθεση στο εκλογικό σύστημα, με στόχο την εκλογή του Donald Trump (BBC.COM, 2018).

Ερευνητές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που μελέτησαν την προεδρική κούρσα του 2016, διαπίστωσαν ότι αληθινά trolls και ψεύτικα bots με θύματα τους αμερικανικούς ψηφοφόρους, οδήγησαν σε έναν αντίλαλο ψεύτικων ιστοριών που καθιέρωνε μια αισθητή δημοτικότητα, αντλώντας hashtags υπέρ του Trump και κατά της Clinton (Darraj et al, 2017).

Ο ειδικός σύμβουλος Robert Mueller, που κλήθηκε να αποδείξει ότι μέλη της ομάδας του Trump συνεργάζονταν με twitter bots και Facebook trolls, τα οποία συνδέονταν με τη Ρωσία με στόχο να δώσουν ώθηση στην υποψηφιότητά του, είχε στη διάθεσή του τις βασικές εκτιμήσεις των μυστικών υπηρεσιών³⁹. Σύμφωνα με έκθεση που δόθηκε στη δημοσιότητα τον Ιανουάριο του 2017, η Μόσχα οδήγησε σε μια άνευ προηγουμένου επίθεση στις εκλογές των Ηνωμένων Πολιτειών αναμειγνύοντας την πειθώ μέσω της ηλεκτρονικής πειρατείας, με τη ρωσική κρατική προπαγάνδα και πληρωμένους χρήστες μέσων κοινωνικής δικτύωσης ή trolls, σε μια προσπάθεια να δοθεί ώθηση στην εκλογή Trump (Samuelsohn, 2017). Άλλη έρευνα εστιάζει στο πως η Ρωσία κινητοποίησε ένα νέο εργαλείο στον πόλεμο της πληροφορίας - έναν στρατό ψευδο-υποστηρικτών του Putin στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης γνωστών ως trolls - προκειμένου να αποκτήσει τον έλεγχο των νέων μέσων. Η έρευνα αναφέρεται συγκεκριμένα σε ένα κρυφό εργοστάσιο trolls στην Αγία Πετρούπολη, όπου εργάτες προσποιούνταν πως είναι σκεπτόμενοι πολίτες και έγραφαν για συγκεκριμένα πολιτικά

³⁹ <http://www.politico.com/story/2017/07/11/fake-news-robert-mueller-trump-240376>

θέματα ακόμη και στα αγγλικά. Ωστόσο το αφεντικό τους χαρακτήριζε προπαγάνδα⁴⁰ τους ισχυρισμούς περί troll (Aro, 10 May 2016).

Στο βιβλίο της «Τι συνέβη», η υποψήφια των Δημοκρατικών Hillary Clinton στηριζόμενη όπως τονίζει σε γεγονότα, γράφει πως «το 2016 η αμερικανική δημοκρατία δέχθηκε επίθεση από ξένο αντίπαλο που ήταν αποφασισμένος να παραπλανήσει τους πολίτες, να διχάσει και να κατευθύνει την εκλογή προς το πρόσωπο της αρεσκείας του» (Clinton , 2017, p. 326). Αποδίδει μάλιστα τις πρακτικές της Ρωσίας σε «προσωπική βεντέτα του Vladimir Putin προς το πρόσωπό της, καθώς και στη βαθιά του μνησικακία του για τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής» (Clinton, 2017, p. 327 – 333). Η Hillary Clinton αναφέρεται ακόμη στη συμπεριφορά του Donald Trump αλλά και στα κοινά του σημεία με τον Ρώσο πρόεδρο Putin, διαπιστώνοντας ότι: «Ο Trump δεν σκέπτεται με όρους ηθικής ή ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρά μόνο με όρους ισχύος και κυριαρχίας. Επιθυμεί δε να μοιάσει στον Putin, καθώς το πρότυπο του είναι αυτό του απολυταρχικού ηγέτη που εξευτελίζει τους διαφωνούντες, καταπιέζει μειοψηφίες, αποδυναμώνει τον τύπο, στερεί τα εκλογικά δικαιώματα ψηφοφόρων και συγκεντρώνει αγνώστου προελεύσεως δισεκατομμύρια για τον εαυτό του» (Clinton, 2017, p. 334). Επίσης η Hillary Clinton σε μια απόπειρα αυτοκριτικής, αποδίδει την κυριαρχία Trump στο γεγονός ότι «πολλοί Αμερικανοί έχασαν την πίστη τους στους θεσμούς, στους οποίους οι προηγούμενες γενιές βασίζονταν για αντικειμενική πληροφόρηση, όπως η κυβέρνηση, η ακαδημαϊκή

⁴⁰ Διερευνώντας την ρωσική παρέμβαση στον δημόσιο διάλογο στη Φινλανδία, η Aro οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι δινόταν αμοιβή σε ανώνυμους και επιθετικούς χρήστες – σχολιαστές, ενώ διαπίστωσε πως το τρολλάρισμα είχε αντίκτυπο στην ελευθερία του λόγου, αφού τα trolls και τα bots, έχουν τη δυνατότητα να διαχέουν τεράστιες ποσότητες ψευδών πληροφοριών σε διάφορες γλώσσες.

κοινότητα και ο τύπος, με αποτέλεσμα το δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας να είναι ευάλωτο και αποδυναμωμένο, απέναντι στον Putin» (Clinton, 2017, p.326).

Από την πλευρά του ο Donald Trump σε μια προσπάθεια να αντικρούσει τις κατηγορίες περί εμπλοκής του γαμπρού του Jared Kushner - υψηλόβαθμου άμισθου συμβούλου του Λευκού Οίκου - σε προεκλογική προσπάθεια οργάνωσης ενός μυστικού δικτύου επικοινωνίας με τη Ρωσία, απέδωσε τις διαρροές από τον Λευκό Οίκο σε κατασκευασμένα ψέματα. Κατηγόρησε δε τα μέσα ενημέρωσης για αναπαραγωγή ψευδών ειδήσεων, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Kushner μετά τη συνάντησή του με μέλη της επιτροπής πληροφοριών της Γερουσίας παραδέχθηκε ότι είχε επαφές με Ρώσους, ισχυριζόμενος ότι δεν έκανε κάτι ανάρμοστο (Diamond, Brown, 2017).

Η περίπτωση Trump, ανοίγει τη συζήτηση για τη διαχρονική σχέση των Αμερικανών Προέδρων με τις ψευδείς ειδήσεις και τον τύπο.

5.2. Οι Ψευδείς Ειδήσεις και η σχέση του Αμερικανού Προέδρου Donald Trump με τον τύπο

Από την ιστορική αναδρομή στη σχέση πολιτικής και επικοινωνίας, ψευδών ειδήσεων και προπαγάνδας στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, προκύπτει ότι οι Αμερικανοί Πρόεδροι είχαν πάντα μια συγκρουσιακή και περίπλοκη σχέση με τον τύπο. Το 1986, ο Ronald Reagan παραδέχθηκε στη δημόσια τηλεόραση κάτι που για μήνες αρνιόταν. Ότι είχε διαπραγματευτεί όπλα, με σκοπό την ανταλλαγή ομήρων στο Ιράν. Το 1962, ο Nixon κατηγόρησε τον τύπο για την αποτυχία του να εκλεγεί κυβερνήτης στην Καλιφόρνια, ενώ όταν εξελέγη πρόεδρος δημιούργησε ένα γραφείο ανταποκριτών του Λευκού Οίκου,

ώστε να διασφαλίσει ότι η διαδραστική σχέση του με τα MME, θα ήταν όσο το δυνατό πιο προβλέψιμη και ενορχηστρωμένη (Al-Rodhan, 2017). Άλλοι αναλυτές, ανέσυραν στη μνήμη τους ξεχασμένες ιστορίες αντιπαράθεσης ανάμεσα σε μέσα ενημέρωσης και Αμερικανούς προέδρους, όπως την περίπτωση του Roosevelt, ο οποίος ήθελε να στείλει πεζοναύτες να καταλάβουν τον ουρανοξύστη της Chicago Tribune, επειδή η εφημερίδα περιφρονούσε τις πολιτικές του. Αλλά και την περίπτωση του Nixon, ο οποίος είχε πει την περίφημη φράση «καλέστε στο δικαστήριο αυτούς του γελοίους» (subpoena all those bastards) λίγο πριν στείλει έναν καθηγητή του Χάρβαρντ στη φυλακή, επειδή αρνήθηκε να καταθέσει εναντίον τον Times της Νέας Υόρκης (Shenkman, 2014).

Αναλύοντας την προπαγάνδα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το ρόλο των Μέσων ενημέρωσης, ο Noam Chomsky (1991) ανατρέχει στη διακυβέρνηση Woodrow Wilson, ο οποίος εξελέγη Πρόεδρος των ΗΠΑ το 1916. Όπως αναφέρει, δημιουργώντας μια επιτροπή κυβερνητικής προπαγάνδας και με τη σθεναρή υποστήριξη των μέσων ενημέρωσης ο Wilson κατάφερε «με την κατασκευή φρικαλεοτήτων - πολλές από τις οποίες είχε επινοήσει το βρετανικό υπουργείο προπαγάνδας - να μεταπείσει και τους πιο απρόθυμους, μετατρέποντας έναν λαό που δήλωνε ειρηνιστής, σε έναν υστερικό πολεμοχαρή λαό, που επιθυμούσε να καταστρέψει καθετί γερμανικό, να πολεμήσει και να σώσει τον κόσμο» (Chomsky, 1991, p. 8-9). Με την παραδοχή ότι όλοι οι Πρόεδροι λένε ψέματα ξεκινά το άρθρο της η Konnikova (2017), η οποία χαρακτηρίζει το ψέμα ως «εγγενές χαρακτηριστικό της πολιτικής» βασιζόμενη στο σκεπτικό ότι υπερβαίνει κόμματα και εποχές (Konnikova, 2017). Κατατάσσει ωστόσο τον Trump σε μια άλλη κατηγορία, αφού «η συχνότητα, ο αυθορμητισμός, αλλά και τα

φαινομενικά άνευ σημασίας ψέματά του, δεν έχουν προηγούμενο» ενώ σημειώνει ότι «ο Nixon, ο Clinton και ο Reagan έλεγαν ψέματα για να προστατεύσουν τη φήμη τους, σε αντίθεση με τον Trump ο οποίος δείχνει να το απολαμβάνει» (Konnikova, 2017).

Σε μια προσπάθεια να αναδειχθούν οι παραπάνω διαπιστώσεις αναλυτών, τον Ιούνιο του 2017 οι New York Times έδωσαν στη δημοσιότητα μια λίστα με τα ψέματα του Προέδρου Trump⁴¹ με την εξής εισαγωγή. «Πολλοί Αμερικανοί συνήθισαν τα ψέματα του Προέδρου Trump. Αλλά όσο συχνά και αν έχουν γίνει, η χώρα δεν πρέπει να επιτρέψει στον εαυτό της να τα αντιμετωπίζει μουδιασμένη. Έτσι δημοσιεύουμε οποιοδήποτε αδιαμφησβήτητο ψέμα έχει πει» (Leonhardt & Thompson, 2017).

⁴¹Σύμφωνα με την έρευνα, ο Trump, είπε δημόσια ψέματα, τις πρώτες 20 μέρες της προεδρίας του. Ωστόσο σε μια πιο ευρεία προσέγγιση, είπε κάποια αναλήθεια, κάθε μέρα, κατά τις πρώτες 40 ημέρες της προεδρίας του. Δηλαδή μέχρι την 1^η Μαρτίου, 2017. Μετά από αυτή τη χρονική στιγμή, είπε κάτι αναληθές, στις 74 από τις 113 μέρες. Πάντως, στη λίστα με τα ψέματα του Trump, κυριαρχούσε το ψέμα για την καταγωγή του Barack Obama, ενώ παρατηρήθηκε ότι συχνά τα ψέματα άλλαζαν, κατά την επανάληψή τους. Την ίδια ώρα το ποσοστό δυσπιστίας στο πρόσωπό του σημείωνε άνοδο, με το 60% των Αμερικανών να απαντά ότι ο Πρόεδρος δεν είναι ειλικρινής,

5.3. Το #FakeNewsMedia και οι παραλλαγές του στη ρητορική του Donald Trump

Η στάση πάντως που θα τηρούσε ο Donald Trump ως Πρόεδρος των ΗΠΑ απέναντι στα μέσα ενημέρωσης ήταν από την αρχή απολύτως ξεκάθαρη. Χαρακτηρίζοντας τους δημοσιογράφους άρρωστους ανθρώπους, που προσπαθούν να αφαιρέσουν την ιστορία και την κληρονομιά των Αμερικανών, τοποθετούσε τον εαυτό του μαζί με τον Αμερικανικό λαό και απέναντι στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, τα οποία αντιμετώπιζε ως μέρος ενός ευρύτερου συστήματος, μιας αποκαλούμενης εχθρικής προς τον λαό ελίτ (Victor, 2017).

Άλλωστε λίγο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, στις 17 Φεβρουαρίου του 2017 έγραφε στο twitter: «Τα ψευδή μέσα ενημέρωσης δεν είναι εχθροί του Λευκού Οίκου αλλά πολέμιοι του Αμερικανικού λαού»⁴². Η συγκεκριμένη ανάρτηση αποσύρθηκε προκειμένου να επανέλθει με αναφορές στους nytimes, στο CNN και στο NBC News, ενώ αποσύρθηκε εκ νέου για να επιστρέψει έχοντας συμπεριλάβει εκτός από τα προαναφερθέντα ενημερωτικά μέσα, το ABC και το CBS (McCaskill, 2017).

Μια ακόμη εστία αντιπαράθεσης ανάμεσα στον Donald Trump και τα μέσα ενημέρωσης, αποτέλεσε το πρόγραμμα του MSNBC "Morning Joe" με παρουσιαστές τον Joe Scarborough και τη Mika Brzezinski⁴³, εξαιτίας της κριτικής που ασκούσαν οι δημοσιογράφοι στον Αμερικανό Πρόεδρο, για τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούσε τον προσωπικό του λογαριασμό στο twitter. Οι επιθέσεις του Αμερικανού προέδρου

⁴² <http://www.trumptwitterarchive.com/archive>

⁴³ <http://edition.cnn.com/2017/07/01/politics/donald-trump-tweets/index.html>

προς το πρόσωπο των παρουσιαστών είχαν προσωπικό τόνο, ενώ συνοδεύονταν από μειωτικούς χαρακτηρισμούς (LeBlanc, 2017). Στις αιτιάσεις των δημοσιογράφων η Sarah Huckabee Sanders, διάδοχος του Sean Spicer στη θέση του εκπροσώπου Τύπου του Λευκού Οίκου απαντούσε: «Αυτός ο Πρόεδρος αντιμετωπίζει τη φωτιά με φωτιά και σίγουρα δεν θα δεχθεί εκφοβισμό από φιλελεύθερα μέσα ενημέρωσης, καθώς ο αμερικανικός λαός επέλεξε έναν Πρόεδρο που είναι σκληροτράχηλος, έξυπνος και μαχητής και αυτός είναι ο Donald Trump» (Morin, McCaskill, 2017).

Ακόμη καταγγέλλοντας ρεπορτάζ του δικτύου NBC, σύμφωνα με το οποίο ο Donald Trump ζητούσε να επεκταθεί σημαντικά το αμερικανικό πυρηνικό οπλοστάσιο⁴⁴, ο Αμερικανός Πρόεδρος πρότεινε να αφαιρεθεί η άδεια του δικτύου κάνοντας τους επικριτές του να τον κατηγορούν ότι στρέφεται εναντίον της ελευθερίας του λόγου (Harsanyi, 2017).

Το πολωτικό κλίμα στις αναρτήσεις του Donald Trump είχε κάνει την εμφάνισή του από το ξεκίνημα της προεκλογικής του εκστρατείας, με πληθώρα αναρτήσεων που είχαν ανοίξει συζήτηση για τις έμφυλες διακρίσεις, τα στερεότυπα και την αρρενωπότητα, ενώ και η προσωπική του αντιπαράθεση με δημοσιογράφους – κυρίως γένους θηλυκού καθώς και μέσα ενημέρωσης -, είχε ως αφετηρία τη διεκδίκηση του χρίσματος των ρεπουμπλικανών⁴⁵.

Σε ότι αφορά την αντιπαράθεση του Donald Trump με το CNN, η επικριτική στάση του Αμερικανού πρόεδρου είχε ξεκινήσει πριν την

⁴⁴<http://thehill.com/homenews/administration/354888-trump-fake-nbc-news-nuke-story-pure-fiction>

⁴⁵ <http://money.cnn.com/2015/08/07/media/donald-trump-vs-fox-news/index.html>

εκλογή του, με το επιχείρημα ότι οι απόψεις που εξέφραζε το ειδησεογραφικό δίκτυο μεροληπτούσαν εναντίον του. Αυτή η συγκρουσιακή σχέση, κορυφώθηκε κατά τη διάρκεια συνέντευξης Τύπου ενώπιον των διαπιστευμένων συντακτών του Λευκού Οίκου, όταν ο δημοσιογράφος του CNN Jim Acosta ζήτησε να του δοθεί η δυνατότητα να υποβάλει ερώτηση. Κάτι που ο νεοεκλεγείς πρόεδρος αρνήθηκε κατηγορηματικά (Nelson, 2017). Ένα ακόμη επεισόδιο στην αντιπαράθεσή του με το CNN είχε ως αφετηρία δημοσίευμα, σύμφωνα με το οποίο ανώνυμη πηγή ανέφερε ότι η επιτροπή πληροφοριών της Γερουσίας εξέταζε τον διευθύνοντα σύμβουλο ενός ρωσικού επενδυτικού κεφαλαίου, ύψους 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων, που συναντήθηκε με τον Anthony Scaramucci, χρηματοδότη και μέλος της μεταβατικής ομάδας του Donald Trump πριν από την τελετή ανάληψης της Προεδρίας των ΗΠΑ. Αν και το CNN αναγκάστηκε να αποσύρει το ρεπορτάζ, ενώ παραιτήθηκαν τρεις δημοσιογράφοι του δικτύου ανάμεσά τους και ένας βραβευμένος με Πούλιτζερ, ο Donald Trump συνέχισε τις αναρτήσεις εναντίον του CNN (Nelson, 2017).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα της δύσκολης σχέσης του με τα μέσα ενημέρωσης, αποτέλεσε και η δημόσια αντιπαράθεσή του με τον Πρόεδρο του CNN Jeff Zucker με τον οποίο διατηρεί γνωριμία από το παρελθόν, καθώς ο Zucker ήταν Πρόεδρος του NBC όταν το ριάλιτι του Trump «The Apprentice» (Ο Μαθητευόμενος) σημείωνε τεράστια επιτυχία⁴⁶. Αφορμή αποτέλεσε ένα δίωρο ντοκιμαντέρ για τη ζωή του Donald Trump, το οποίο προβλήθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου του 2016, μετά από ένα αυτοβιογραφικό ντοκιμαντέρ για τη Hillary Clinton. Παρά το

⁴⁶<http://www.politico.com/blogs/on-media/2016/09/trump-blasts-cnns-jeff-zucker-for-trump-documentary-227948>

γεγονός ότι σε αυτό το ντοκιμαντέρ είχαν παραχωρήσει συνεντεύξεις τα ίδια του τα παιδιά, ο Donald Trump αμφισβήτησε το περιεχόμενό του, προτρέποντας τους πολίτες να σταματήσουν να παρακολουθούν το CNN. Η επίθεσή του προς το ειδησεογραφικό δίκτυο CNN κορυφώθηκε, όταν ανάρτησε ένα βίντεο στο οποίο ο Donald Trump εμφανιζόταν στο ρινγκ να χειροδικεί εναντίον του δικτύου.⁴⁷ Η χρονική συγκυρία κατά την οποία ο Donald Trump επέλεξε να αναρτήσει το βίντεο - δηλαδή λίγο πριν τον εορτασμό της ημέρας της ανεξαρτησίας - οδήγησε τον γερουσιαστή Ben Sasse, ο οποίος προέρχεται από το ρεπουμπλικανικό κόμμα, να ασκήσει σκληρή κριτική στον Αμερικανό Πρόεδρο. Εξέφρασε μάλιστα την ανησυχία του λέγοντας ότι ο Donald Trump προσπαθεί να «ενισχύσει τη δυσπιστία» απέναντι στα ενημερωτικά μέσα και υπερασπίστηκε την πρώτη τροπολογία των πέντε ελευθεριών, που ενώνουν το έθνος. Τη θρησκεία, την ομιλία, τον τύπο, τη συνέλευση και τη διαμαρτυρία λέγοντας: «Δεν υπάρχει θρησκεία, χωρίς διαμαρτυρία. Δεν υπάρχει ομιλία χωρίς τον τύπο» (Mayfield, 2017).

«Είναι λυπηρό ο Πρόεδρος να ενθαρρύνει τη βία εναντίον ρεπόρτερς» δήλωσε ο εκπρόσωπος τύπου του CNN, σημειώνοντας ότι ο Αμερικανός Πρόεδρος «θα έπρεπε να προετοιμάζεται για τη συνάντησή του με τον Ρώσο πρόεδρο Vladimir Putin και να ασχολείται με τη Βόρεια Κορέα και το σύστημα υγείας, αντί να επιδεικνύει παιδική συμπεριφορά, η οποία πόρρω απέχει από την αξιοπρέπεια που επιβάλλει ο ρόλος του» (Politico Staff, 2017). Ο Πρόεδρος της Ένωσης Ανταποκριτών στο Λευκό Οίκο Jeff Mason σχολίασε ότι: «Η ελευθερία του τύπου είναι πυλώνας της δημοκρατίας» εκτιμώντας ότι «είναι επικίνδυνο να

⁴⁷

<http://abcnews.go.com/Politics/trump-tweets-video-attacking-cnn-logo/story?id=48401264>

υπονομεύει κάποιος μια υγιή δημοκρατία, προσπαθώντας να απονομιμοποιήσει δημοσιογράφους» ενώ ο εκτελεστικός διευθυντής της Επιτροπής Αναφορών για την Ελευθερία του Τύπου Bruce Brown, εξέλαβε το τιτίβισμα του Trump ως «φυσική απειλή βίας κατά των δημοσιογράφων» (Politico Staff, 2017). Από την πλευρά του Λευκού Οίκου ο σύμβουλος ασφαλείας και θεμάτων τρομοκρατίας Tom Bossert, υποστήριξε σε συνέντευξή του στο ABC ότι ο πρόεδρος υπερασπιζόταν τον εαυτό του απέναντι στα δίκτυα ειδήσεων, που του επιτίθεντο άδικα και χαρακτήριζε τον Donald Trump ως τον μοναδικό αυθεντικό γνήσιο και μη πολιτικά ορθό πρόεδρο (Yu Hsi Lee, 2017).

Επιχειρώντας να δώσει απάντηση στο ερώτημα αν ο Trump αντιμετωπίζει πραγματικά τα μέσα ενημέρωσης ως «αντιπολίτευση», σε έρευνά του το περιοδικό politico Magazine, απευθύνθηκε σε 60 δημοσιογράφους. Από αυτούς το 68 % δήλωσε ότι ο Trump είναι ένας Πρόεδρος που τάσσεται ανοιχτά εναντίον του τύπου, το 75 % ερμήνευσε περισσότερο ως αντιπερισπασμό παρά ως απειλή τις επιθέσεις του Trump εναντίον των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ενώ το 42 % δήλωσε ότι ο Trump προσφέρει τόση πρόσβαση στον Τύπο, όση και οι προηγούμενοι πρόεδροι. Ορισμένοι δημοσιογράφοι εξέφρασαν την απογοήτευσή τους για τη «διαρκή παραπληροφόρηση» από το Λευκό Οίκο, ενώ άλλοι περιέγραψαν τις συγκρούσεις της ηγεσίας με τους δημοσιογράφους, ως μέρος μιας «ιστορικής παράδοσης, ή πιο απλά ως ακόμη μια μέρα στο γραφείο» (Politico, 2017).

Ενδιαφέρουσα ήταν ωστόσο και η έρευνα του Media Research Center, που καταδείκνυε τη μεροληψία των μέσων υπέρ της Hilary Clinton και εναντίον του Trump. Σύμφωνα με αυτή την έρευνα το 69 % δεν θεωρούσε τα μέσα ενημέρωσης ειλικρινή, ενώ το 78 % αισθανόταν

ότι υπήρχε προκατάληψη στην κάλυψη του Trump. Πάντως το 97 % απαντούσε, ότι δεν επέτρεψε στα μέσα ενημέρωσης να επηρεάσουν την ψήφο του⁴⁸. Ένα ακόμη γκάλοπ κατέληγε στο συμπέρασμα ότι η στάση των μέσων ενημέρωσης απέναντι στον Trump ήταν ιδιαίτερος σκληρή, σε σύγκριση με τη στάση τους απέναντι στον Obama, λίγο μετά την ανάληψη των καθηκόντων τους ως προέδρων (Morris, 2017).

Η συζήτηση για τη στάση του Αμερικανού Προέδρου απέναντι στα μέσα ενημέρωσης, έφερε στο προσκήνιο την κριτική για τον τρόπο με τον οποίο οι δημοσιογράφοι κάλυψαν την προεκλογική εκστρατεία του Donald Trump το 2016. Ο πρώην Πρόεδρος των ΗΠΑ Barack Obama, ήταν ανάμεσα σε εκείνους που επέρριψαν ευθύνες στα ενημερωτικά μέσα, φωτογραφίζοντας τα ως υπεύθυνα για την πολιτική άνοδο του Donald Trump με τη φράση: «Δεν αρκεί να δώσουμε σε κάποιον ένα μικρόφωνο» (BBC News, 2016). Σε διαφορετική ανάγνωση αναφορικά με τη σχέση του Donald Trump με τα μέσα ενημέρωσης προχωρούν άλλοι αναλυτές όπως ο Αμερικανός πολιτικός αναλυτής και αρθρογράφος Ben Shapiro, ο οποίος επέρριψε ευθύνες για την καταστροφή της αξιοπιστίας των ενημερωτικών δικτύων στα ίδια τα μέσα, τα οποία κατηγόρησε ότι υποτάχθηκαν στον Πρόεδρο Obama, σχολιάζοντας: «Τον προστάτευσαν με κάθε κόστος, με αποτέλεσμα να χάσουν την ικανότητα να θέτουν πρότυπα ειλικρίνειας και ευπρέπειας, αφού προηγουμένως είχαν πουλήσει την ψυχή τους στον Obama» (Shapiro, 2017). Σύμφωνα με μια άλλη προσέγγιση πριν την εξάπλωση του φαινομένου των ψευδών ειδήσεων, την ίδια τακτική με τον Trump ακολούθησε και ο Barack Obama, με κατηγορίες εναντίον του δικτύου

⁴⁸ <http://www.investors.com/politics/editorials/new-poll-confirms-medias-bias-what-else-is-new/>

Fox News. Σχετικά άρθρα αναφέρουν ότι τον Οκτώβριο του 2009, ο προσωπάρχης του Λευκού Οίκου Rahm Emanuel δήλωνε στο CNN ότι το FOX δεν ήταν ειδησεογραφικός οργανισμός, ενώ η υπεύθυνη στρατηγικής επικοινωνίας του Obama στο Λευκό Οίκο Anita Dunn, ενίσχυε τον προηγούμενο ισχυρισμό, χαρακτηρίζοντας το Fox ως δεξί χέρι του κόμματος των Ρεπουμπλικανών. Η αντιπαράθεση μάλιστα κράτησε μέχρι και το 2010, όταν ο Obama κατηγορούσε εκ νέου το Fox για κίτρινη δημοσιογραφία (Rothman, 2017) (Zurawik, 2010).

Παρά τα επικριτικά σχόλια για τη στάση των δημοσιογράφων απέναντι στον Donald Trump, ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι δημοσιογράφοι συμπεριφέρθηκαν φυσιολογικά, καθώς παρότι διαδραμάτισαν ρόλο πολιτικού διαμεσολαβητή στις προεδρικές εκλογές οι αποφάσεις τους καθοδηγήθηκαν με βάση το ενδιαφέρον του κοινού και όχι τις πολιτικές αξίες. Αναγνωρίζεται δηλαδή στους δημοσιογράφους, ότι λειτούργησαν όπως συνήθως. Δίνοντας προσοχή στο νέο, το ασυνήθιστο, το εντυπωσιακό. Αυτό που προσελκύει το ενδιαφέρον και διατηρεί την προσοχή του κοινού (Media Matters, 2017).

Κεφάλαιο 6°

Εντοπίζοντας στοιχεία λαϊκισμού και προπαγάνδας στη ρητορική του Donald Trump

6.1. Μεθοδολογία Έρευνας - Ερευνητικά ερωτήματα

Έχοντας ολοκληρώσει τη βιβλιογραφική επισκόπηση αναφορικά με τον λαϊκισμό και την προπαγάνδα, στην ανάλυση θα δοθεί έμφαση στη συνάφεια συγκεκριμένων στοιχείων με τον πολιτικό λόγο του Donald Trump, στον προσωπικό του λογαριασμό στο Twitter. Μέσω της μελέτης και ανάλυσης των αναρτήσεων του Αμερικανού Προέδρου από τον Ιανουάριο του 2017 έως και τον Ιανουάριο του 2018, δηλαδή σε διάστημα ενός έτους διακυβέρνησης, η έρευνα θα εστιάσει σε αυτά που στρέφονται εναντίον των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης.

Προκειμένου να διερευνηθεί ο πολιτικός λόγος του Donald Trump, θα αξιοποιηθεί η μέθοδος της κριτικής ανάλυσης λόγου (CDA). Οι βασικές αρχές της κριτικής ανάλυσης λόγου κατά τους Fairclough (1995a) Kress (1991) Hodge & Kress (1993), Van Dijk (1998a) Wodak (1996) είναι μεταξύ άλλων, ότι η γλώσσα είναι μια κοινωνική πρακτική, μέσω της οποίας εκπροσωπείται ο κόσμος και η οποία περιλαμβάνει κοινωνικές πρακτικές όπως η ισχύς, η κυριαρχία, η προκατάληψη, η αντίσταση. Ταυτόχρονα υπάρχει διαλλακτική σχέση ανάμεσα σε κείμενα και κοινωνικά υποκείμενα, όπως οι συγγραφείς και οι αναγνώστες που λειτουργούν με διάφορους βαθμούς επιλογής και πρόσβασης σε κείμενα και έννοιες. Οι σχέσεις ισχύος παράγονται, εξασκούνται και αναπαράγονται μέσω του λόγου, ενώ η κριτική ανάλυση ερμηνεύει τα κείμενα και τα εξηγεί (Sheyholislami, 2015). Για τον Van Dijk (1998a) η κριτική ανάλυση λόγου, είναι ένα πεδίο που ασχολείται με την μελέτη και την ανάλυση γραπτών και προφορικών κειμένων, προκειμένου να

αποκαλύψει τις διαλογικές πηγές (Van Dijk, 1998a, p. 135). Σύμφωνα με τον Fairclough (1995) η κριτική ανάλυση λόγου εστιάζει στην ανάλυση ενός επικοινωνιακού γεγονότος σε τρεις διαστάσεις, ή τρεις όψεις. Το κείμενο, που στην περίπτωσή μας είναι τα τιτιβίσματα του υπό ανάλυση υποκειμένου, την πρακτική του λόγου, τον τρόπο δηλαδή με τον οποίο ο λόγος παράγεται και καταναλώνεται καθώς και την κοινωνική και πολιτιστική πρακτική, δηλαδή τα κοινωνικά και πολιτιστικά συμβάντα που συνδέονται με το επικοινωνιακό γεγονός (Fairclough, 1995 pp.57,58)

Οι αναρτήσεις του Αμερικανού Πρόεδρου στο twitter, θα αναλυθούν με βάση τη θεωρία της κριτικής ανάλυσης λόγου, όπως διατυπώνεται από τον Fairclough (1995). Συγκεκριμένα θα δοθεί έμφαση σε λέξεις, διατυπώσεις, επιφωνήματα, σημεία στίξης, επαναλαμβανόμενες εκφράσεις, εμφατική χρήση κεφαλαίων γραμμάτων, προκειμένου να εντοπιστούν σημεία ταύτισης με τη ρητορική του λαϊκισμού και της προπαγάνδας. Με βάση τα προαναφερθέντα και με δεδομένη τη συχνότατη χρήση του twitter ως ενός ιδιότυπου «εκπροσώπου τύπου» του Donald Trump, που επικοινωνεί τα μηνύματά του καταρχήν προς τους ακολούθους τους και στη συνέχεια προς την κοινωνία ευρύτερα, μέσω της αναπαραγωγής τους από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, τα οποία ωστόσο εγκალεί συστηματικά, θα διερευνήσουμε τα εξής: Καταρχήν, αν ο στόχος του ήταν να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του, στη βάση της λαϊκιστικής προσέγγισης «εμείς και οι άλλοι». Ακολούθως αν αντιμετωπίζει ως αντιπολίτευση αλλά και ως μέρος «μιας κυρίαρχης ελίτ» τα MME με σκοπό να τα αποδομήσει και να πλήξει την αξιοπιστία τους, συσπειρώνοντας ταυτόχρονα τους ακολούθους του. Σημειώνεται ότι ο Fairclough (1995) θεωρεί ότι «πολλοί επικριτές υποστηρίζουν ότι τα εμπορικά μέσα

ενημέρωσης λειτουργούν ιδεολογικά και είναι στην υπηρεσία των ισχυρών, της ελίτ και της ομάδας» (Fairclough, 1995, p.44).

Στη συνέχεια θα εντοπίσουμε και θα αναδείξουμε στα σύντομα κείμενα του Donald Trump στο twitter, εκείνα τα στοιχεία που λειτουργούν ως μηχανισμοί προπαγάνδας, με στόχο να εμποδίσουν στο αναγνωστικό κοινό μια συγκεκριμένη άποψη για τα Μέσα Ενημέρωσης, τα οποία πάντως με τη σειρά τους αναπαράγουν τη ρητορική του Αμερικανού Προέδρου. Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί ότι σύμφωνα με τους Fairclough (1995b) και Fowler (1991), αυτή η μεγάλη εξάρτηση από τους αξιωματούχους ως πηγές πληροφόρησης, συνδέεται με την εξάρτηση των μέσων ενημέρωσης από το status quo, για να διατηρήσουν την ιδιοκτησία τους και να συνεχίσουν την κερδοφορία τους. Ωστόσο θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν, ότι διαφορετικά κοινά ερμηνεύουν παρεμφερή κείμενα με διαφορετικό τρόπο. Γι' αυτό και τα κείμενα δεν έχουν αξία από μόνα τους χωρίς την ερμηνεία των αναγνωστών (Fairclough, 1995b).

Με δεδομένο ότι σύμφωνα με τον Fairclough (1995) η κριτική ανάλυση λόγου, περιλαμβάνει τη γλωσσική ανάλυση από άποψη γλώσσας, γραμματικής και σημασιολογίας, θα αναλυθεί η έννοια των εκφράσεων και η σημασία τους. Συγκεκριμένα στο επίκεντρο θα βρεθεί η έκφραση «ψευδείς ειδήσεις» καθώς και τα παράγωγά της, ενώ θα αξιολογηθεί και η συχνότητα με την οποία χρησιμοποιούνται έχοντας ως σημείο αναφοράς την παραδοχή ότι κοινό τόπο στις έννοιες του

λαϊκισμού και της προπαγάνδας, αποτελεί η μανιχαϊστική⁴⁹ λογική του δυϊσμού, δηλαδή εμείς εναντίον των άλλων, ή αλλιώς το κακό εναντίον του καλού. Ο πίνακας που παρατίθεται ομαδοποιεί τα χαρακτηριστικά του λαϊκισμού και της προπαγάνδας και έχει δημιουργηθεί από την ερευνήτρια, προς διευκόλυνση της ανάλυσης των εκφραστικών μέσων που ο Αμερικανός Πρόεδρος Donald Trump αξιοποιεί στο twitter.

⁴⁹ Ο όρος «μανιχαϊσμός», προέρχεται από τη φράση Μανί-Χαβί» που σημαίνει ότι ο Μάνης - θρησκευτικός ηγέτης του 3ου μ.Χ. αιώνα - ζει. Βασικό όχημα του μανιχαϊσμού είναι η ιδεολογία του λαϊκισμού, ενώ χαρακτηριστικά του εντοπίζονται και στην προπαγάνδα (Lieu p.77).

Χαρακτηριστικά Λαϊκισμού	Χαρακτηριστικά Προπαγάνδας
Εμείς και οι άλλοι	Το καλό εναντίον του κακού
Ενιαίος και αδιαίρετος λαός Ο λαός ως μονολιθική οντότητα	Αρετή και σοφία απλών ανθρώπων
Αγνός και κυρίαρχος λαός εναντίον διεφθαρμένων ελίτ	Χρήση υπερβολής, στερεοτύπων υποτιμητικών χαρακτηρισμών, φορτισμένων λέξεων
Υπεραπλουστευμένες λύσεις	Απλοϊκός, Αντι-ελιτιστικός λόγος Γενικεύσεις – σύντομες ευφυείς απαντήσεις
Φταίνει οι άλλοι	Αντιστροφή κατηγορίας, Στοχοποίηση, Αποδιοπομπαίος τράγος, αρνητική ετικέτα και επανάληψη επιχειρήματος μέχρι κορεσμού
Επίκληση στα ωμά πάθη και στα κατώτερα ένστικτα του πλήθους	Ad populum – επίκληση στο λαό
Το κατεστημένο διαιρεί τους ανθρώπους	Επίκληση στο αρνητικό συναίσθημα Άγχος - φόβος
Λαϊκή βούληση – εθνικά σύμβολα	Εθνικιστικός λόγος - Παρόρμηση

Πίνακας 1: Χαρακτηριστικά λαϊκισμού και προπαγάνδας

Σε συνέχεια των παραπάνω προβληματισμών, το βασικό ερευνητικό ερώτημα, διατυπώνεται ως εξής:

- Πως αξιοποιούνται τα νέα μέσα από τον Donald Trump, αλλά και πως λειτουργεί ο ίδιος ως πολιτική προσωπικότητα απέναντι στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης ;

Στα υπο-ερωτήματα εντάσσονται οι ακόλουθοι προβληματισμοί:

- Ποιες είναι οι κυρίαρχες αφηγήσεις στην πολιτική ρητορική του μέσω twitter ;*
- Με ποιόν τρόπο αλλά και πόσο συχνά αξιοποιεί τον όρο «ψευδείς ειδήσεις» στις αναρτήσεις του στον προσωπικό του λογαριασμό.*
- Ποια στοιχεία της ρητορικής του παραπέμπουν σε χαρακτηριστικά λαϊκισμού και προπαγάνδας ;*

Ακολούθως θα ερμηνευθούν τα δεδομένα και ο τρόπος με τον οποίο αυτά συνδέονται με ιδεολογικές και κοινωνικές πρακτικές, ώστε να εξηγηθεί πως ο Donald Trump με στόχο να επηρεάσει ακροατήρια, απεικονίζεται ως μέρος της ευρύτερης κοινωνικής διαδικασίας. «Πως διαμορφώνει δηλαδή την ταυτότητα και τη σχέση του με την κοινωνία και τους εκπροσώπους της, μέσα από σύνθετες και διαφορετικές μορφές λόγου» (Fairclough 1995, p. 55). Επίσης θα ληφθεί υπόψιν η διακειμενικότητα η οποία αναφέρεται στη σύνδεση που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στα κείμενα (Fairclough, 1992). Πρόκειται για τον τρόπο με τον οποίο οι αναρτήσεις του Trump συνδέονται τόσο με προηγούμενες όσο και με μεταγενέστερες. Στην ανάλυση θα συμπεριληφθούν και ορισμένες εικόνες οι οποίες σχετίζονται με τις

αναρτήσεις του Donald Trump στο twitter, καθώς σε πιο πρόσφατες μελέτες του ο Fairclough διευρύνει το οπτικό του πεδίο, με το επιχείρημα ότι «η κριτική ανάλυση λόγου μπορεί να χρησιμοποιεί το κείμενο με μια ευρεία έννοια, εντάσσοντας εικόνες καθώς και ήχο» (Fairclough, 2003, p. 2)

6.2. Ανάλυση του πολιτικού λόγου του Donald Trump στο Twitter

Για τη διεξαγωγή της έρευνας αναζητήθηκαν οι αρχειοθετημένες αναρτήσεις του Donald Trump στο twitter⁵⁰ στο διάστημα από 1/1/2017 έως 18/1/2018. Η αναζήτηση έγινε με βάση τις λέξεις-κλειδιά, Fake News, Failing, CNN, NBC, ABC, nytimes, Foxnews και Facebook. Στη συνέχεια επελέγησαν και αναλύθηκαν τα tweets που σχετίζονταν με τους στόχους της έρευνας.

Εικόνα 8: πηγή Daily Beast⁵¹

⁵⁰ <http://www.trumptwitterarchive.com/archive>

⁵¹ <https://www.thedailybeast.com/how-the-right-co-opted-fake-news>

Διαβάζοντας τις αναρτήσεις του Αμερικανού Προέδρου, ο ερευνητής διαπιστώνει την επίμονη επανάληψη της έκφρασης «Fakes News» η οποία είτε συνοδεύει τις ειδήσεις που ο ίδιος θέλει να διαψεύσει, είτε χαρακτηρίζει τα μέσα ενημέρωσης αλλά και τους δημοσιογράφους εναντίον των οποίων επιθυμεί να στραφεί. Σημειώνεται ότι σε διάστημα 357 ημερών ανάρτησε 181 tweets τα οποία αναφέρονταν στις «Ψευδείς Ειδήσεις». Μεταξύ αυτών 34 αναρτήσεις στρέφονταν εναντίον του CNN, 31 τιτιβίσματα είχαν αρνητικά σχόλια για το NBC, 38 εκφράζονταν αρνητικά για τους Times της Νέας Υόρκης και 169 είχαν θετικά σχόλια για το Fox News ή τον Sean Hannity, παρουσιαστή και συντηρητικό πολιτικό σχολιαστή του Fox News⁵².

«Κατά τη γνώμη μου πολλές από τις διαρροές πληροφοριών που προέρχονται από τον Λευκό Οίκο είναι κατασκευασμένα ψέματα που αναπαράγονται από τα #Fake News Media» (28/5/2017)

Στις αναρτήσεις του ο Donald Trump στρέφεται συστηματικά εναντίον των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τα οποία επιχειρεί να απαξιώσει κατηγορώντας τα για μεροληψία. Στο tweet που παρατέθηκε εντοπίζονται στοιχεία λαϊκισμού στο λόγο του Αμερικανού προέδρου, ο οποίος τοποθετεί τα ΜΜΕ απέναντί του ως εκπροσώπους ενός εχθρικού προς το πρόσωπό του συστήματος. Ως μέρος μιας ελίτ που εκφράζει το κατεστημένο και απειλεί το δημόσιο συμφέρον (Pasquino, 2008) (De Raadt et al, 2004). Η λέξη fake δηλαδή ψευδής, φορτίζει αρνητικά τη λέξη είδηση προκειμένου να απαξιώσει το περιεχόμενό της. Πρόκειται

⁵² <https://www.usatoday.com/story/news/politics/onpolitics/2017/11/07/trump-has-tweeted-2-461-times-since-election-heres-breakdown-his-twitter-use/822312001/>

για στοιχείο που παραπέμπει σε ρητορική προπαγάνδας (Al-Rodhan, 2017) (Conserva, 2003) (Fleming 2011), (Kotzybski, 1990). Σε μια προσπάθεια να ακυρώσει την αξιοπιστία των απόρρητων πληροφοριών που μεταδίδονται μέσω διαρροών ή off the record ενημέρωσης, δηλαδή ανεπίσημης πληροφόρησης η οποία δεν μπορεί να αποδοθεί σε συγκεκριμένη πηγή, τους προσδίδει χαρακτήρα ψεύδους, κατασκευασμένου από τους πολιτικούς του αντιπάλους οι οποίοι μαζί με τα μέσα ενημέρωσης εκπροσωπούν το κατεστημένο.

«Οι ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ των μέσων ενημέρωσης (αποτυχημένοι nytimes, NBCNews, ABC, CBS, CNN) δεν είναι δικοί μου εχθροί. Είναι εχθροί του Αμερικανικού λαού !» (17 Φεβρουαρίου 2017)

«Θα έπρεπε να κάνουμε διαγωνισμό για να αναδείξουμε ποιο δίκτυο, - μεταξύ αυτών το CNN και χωρίς να συμπεριληφθεί το Fox-, είναι το πιο ανέντιμο, διεφθαρμένο και μεταδίδει παραπλανητικά πολιτικά ρεπορτάζ για τον αγαπημένο σας Πρόεδρο (εμένα). Είναι όλοι κακοί. Στον νικητή θα απονεμηθεί το ΒΡΑΒΕΙΟ ΨΕΥΔΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ !» (27 Νοεμβρίου 2017)

Και στις δύο προηγούμενες αναρτήσεις χρησιμοποιείται η έκφραση «ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ» γραμμένη με κεφαλαία. Πρόκειται για ένα αντισυμβατικό γλωσσικό μέσο που στοχεύει στο να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στο λόγο προκειμένου να ασκήσει επιρροή (Faret et al, 2015), (Faret, Reitan, 2001) (Shafer, 2015) (Crockett, 2016). Η επαναλαμβανόμενη χρήση του συγκεκριμένου χαρακτηρισμού ο οποίος θεωρείται μια αρνητικά φορτισμένη έκφραση, συνδέεται με την τεχνική ad nauseum δηλαδή μέχρι κορεσμού που συναντούμε στη θεωρία της προπαγάνδας.

Σε ότι αφορά το περιεχόμενο ο Donald Trump προχωρώντας σε διαχωρισμό ανάμεσα στα «κακά μέσα ενημέρωσης» και τον «Αμερικανικό λαό», ουσιαστικά θέτει τον εαυτό του εκτός πολιτικής κατ' επέκταση και εκτός κριτικής, υποκαθιστώντας τον πολιτικό λόγο με μια ρητορική περί ηθικής, προκειμένου να τοποθετήσει ψηλά την ηθική βάση του δικού του επιχειρήματος (Pannizza, 2005). Κατά συνέπεια υιοθετώντας λαϊκιστική ρητορική, εμφανίζεται ως γνήσιος εκφραστής των Αμερικανών, άρα και πολέμιος των μέσων ενημέρωσης τα οποία κατηγορεί ότι έχουν σκοπό να αναχαιτίσουν την επιτυχή πολιτική πορεία του. Με βάση τη μανιχαιστική προσέγγιση της διαμάχης του καλού ενάντια στο κακό, ο Donald Trump αυτο-ανακηρύσσεται εκπρόσωπος του αγνού κυρίαρχου λαού που πρέπει να αντιμετωπίσει τους εχθρούς του, οι οποίοι αντικατοπτρίζονται στο πρόσωπο των ενημερωτικών δικτύων (Mazzoleni, 2008), (Pasquino, 2008), (Panizza, 2005), (Mudde, 2016), (Bernays, 1928), (Crockett, 2016).

« Ουάου, τόσες ψευδείς ειδήσεις σήμερα. Ότι και να κάνω ή ότι και αν πω, δεν θα γράψουν ούτε θα πουν την αλήθεια. Τα ψευδή μέσα ενημέρωσης βρίσκονται εκτός ελέγχου» 4 Οκτωβρίου 2017)

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η στοχοποίηση συλλήβδην των μέσων ενημέρωσης καθώς διαμορφώνει μια συνολική εικόνα απαξίωσης, με αφορμή την απόσυρση ρεπορτάζ του CNN τον Ιούνιο του 2017 που οδήγησε στην παραίτηση τριών δημοσιογράφων όπως αναφέρθηκε στην υπο-ενότητα 5.2. Βασιζόμενος σε ένα αληθινό γεγονός, το οποίο έχει ήδη εκθέσει το μέσο στα μάτια του κοινού, αφού το CNN αναγκάστηκε να ζητήσει συγγνώμη για τα λανθασμένο ρεπορτάζ, ο Αμερικανός Πρόεδρος εκμεταλλεύεται την ευκαιρία να αναδείξει αυτό το λάθος προκειμένου να ισχυροποιήσει την επιχειρηματολογία του. Στις αναρτήσεις θα πρέπει να

επισημανθεί και η έννοια της διακειμενικότητας. Της σύνδεσης δηλαδή μεταξύ προηγούμενων και επόμενων αναρτήσεων σε μια λογική συνέχειας (Fairclough, 1992). Με επαναλαμβανόμενες αναρτήσεις που είτε έχουν παρεμφερές περιεχόμενο, είτε επαναφέρουν στο προσκήνιο παλαιότερες αναφορές σε ψευδείς ειδήσεις και αντι-δεοντολογικές συμπεριφορές δημοσιογράφων, ο Donald Trump ταυτίζει συνολικά το δίκτυο CNN με τις ψευδείς ειδήσεις ενώ εγκαλεί και τα υπόλοιπα ενημερωτικά μέσα.

« Ουάου ! Το CNN αναγκάστηκε να αποσύρει την μεγάλη είδηση για τη Ρωσία, εξωθώντας σε παραίτηση τρεις εργαζόμενους. Τι θα γίνει με τις άλλες ψεύτικες ιστορίες; ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ! » (27 Ιουνίου 2017)

«Το δίκτυο των ψευδών ειδήσεων CNN ετοιμάζεται για μεγάλες αλλαγές στη διαχείριση, τώρα που πιάστηκαν να προωθούν τις ψεύτικες ιστορίες τους για τη Ρωσία. Τα ποσοστά τηλεθέασης έπεσαν πολύ !» (27 Ιουνίου 2017)

«Έπιασαν στα πράσα τις ψευδείς ειδήσεις του CNN. Τι θα κάνουν όμως με το NBC, το CBS και το ABC; Με τους αποτυχημένους nytimes και την Washington post ; Μεταδίδουν όλοι ψευδείς ειδήσεις !» (27 Ιουνίου 2017)

«Σκέπτομαι να αλλάξω το όνομα (του CNN) από Fake News Network (δίκτυο ψευδών ειδήσεων) σε Fraud News Network (δίκτυο απάτης) !» (1 Ιουλίου 2017)

Η αρνητική χροιά των αναρτήσεων και η ιδιαίτερη έμφαση που δίνουν στο λόγο του τα θαυμαστικά και τα επιφωνήματα όπως Wow ! ενισχύουν το αρνητικό συναίσθημα και αυξάνουν την επιρροή προς τους ακολούθους του σε μια λογική διαχείρισης συλλογικών συμπεριφορών (Crockett, 2016), (Laswell, 1927), (Heffernan, 2016). Ταυτόχρονα

δημιουργούν εντυπώσεις προϊδεάζοντας τον αναγνώστη για μια σημαντική αποκάλυψη. Τα λογοπαίγνια όπως η μετονομασία του CNN σε FNN, δηλαδή Fake News Network, (Δίκτυο ψευδών ειδήσεων) και στη συνέχεια σε Fraud News Network (Δίκτυο απατηλών ειδήσεων), αλλά και FAKE & FRAUDULENT NEWS MEDIA δηλαδή «ψευδές και δόλιο δίκτυο ειδήσεων», ενισχύουν την προπαγανδιστική τεχνική της χρήσης ταμπέλας/ετικέτας και της δυσφήμισης (name calling) που έχει το χαρακτηριστικό να καταγράφεται πιο εύκολα επηρεάζοντας τη συλλογική μνήμη (Conserva, 2003) (Flemong, 2011) (Korzybski, 1990). Στο ίδιο ύφος κινείται και η αναφορά σε υποχώρηση των ποσοστών τηλεθέασης, που αποτελούν τον τρόπο με τον οποίο το δίκτυο αποτιμά την αποδοχή των προγραμμάτων από τους τηλεθεατές, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο κερδίζει διαφημιστικό μερίδιο. Με τη συγκεκριμένη αναφορά ο Donald Trump επιδιώκει να αναδείξει την δυσαρέσκεια του κοινού και κατ' επέκταση του λαού απέναντι στο μέσο (Inglehart & Norris, 2016) (De Raadt et al, 2004). Το ίδιο επιδιώκει και με τον υποτιμητικό χαρακτηρισμό «αποτυχημένοι» τον οποίο αποδίδει στους Times της Νέας Υόρκης, προκειμένου να καταφέρει πλήγμα στο κύρος και την αξιοπιστία μιας μεγάλης εφημερίδας, καθώς και με τον χαρακτηρισμό «κίτρινη δημοσιογραφία» που χρησιμοποιεί για το CNN (Conserva, 2003), (Fleming, 2011), (Jansen et al, 2009).

«Είμαι εξαιρετικά ικανοποιημένος που βλέπω ότι το CNN εξετάθη τελικά για τη μετάδοση Ψευδών Ειδήσεων και κίτρινης δημοσιογραφίας. Καιρός ήταν !» (1 Ιουλίου 2017)

«Τα ψεύτικα @NBCNews κατασκεύασαν την ιστορία πως ήθελα δεκαπλάσια αύξηση του αμερικανικό πυρηνικού μας οπλοστασίου.

Καθαρή μυθοπλασία, φτιαγμένη για να προσβάλει. NBC = CNN!»

(11 Οκτωβρίου 2017)

Η χρήση του συμβόλου της εξίσωσης εκφράζει το συσχετισμό ανάμεσα στις αναφορές ενισχύοντας τον αρχικό ισχυρισμό. Όπως Fake news = CNN = NBC. Δηλαδή όλα τα μέσα ενημέρωσης είναι το ίδιο. Και όλα είναι αναξιόπιστα καθώς μεταδίδουν ψευδείς ειδήσεις (Faret et al, 2015), (Faret, Reitan, 2011), (Ott, 2016), (Conserva, 2003), (Shafer, 2015).

Στην περίπτωση του NBC όμως ο Donald Trump προχωρά ένα βήμα πιο πέρα καλώντας σε ανάκληση της άδειάς του, γεγονός που αγγίζει τα όρια της λογοκρισίας απειλώντας την ελευθερία του τύπου.

«Με όλα τα Fake News να βγαίνουν από το NBC και τα δίκτυα, σε ποιο σημείο είναι σκόπιμο να αμφισβητηθεί η άδεια τους;

Κακό για τη χώρα!». (11 Οκτωβρίου 2017)

Η επανάληψη μέχρι κορεσμού (ad nauseum) εκφράσεων που έχουν αρνητική χροιά και φορτισμένων λέξεων ή υποτιμητικών χαρακτηρισμών που λειτουργούν απαξιωτικά στο υποσυνείδητο του αναγνώστη, όπως ο χαρακτηρισμός των ειδήσεων ως «μυθοπλασία», των μέσων ως «αστεία» των περιοδικών και εφημερίδων «υπό κατάρρευση» και των δημοσιογράφων ως «Μυθιστοριογράφων», παραπέμπει σε πρακτικές προπαγάνδας και λαϊκισμού (Crockett, 2016), (Gross & Johnson, 2016), (Conserva, 2003), (Fleming 2011), (Falck, Gold and Heblich, 2012).

«Τόσες ψευδείς ειδήσεις σε υπό κατάρρευση περιοδικά και εφημερίδες. Χειρότεροι από αυτούς ίσως είναι το NBCNews, το CBSNews, το ABC και το CNN. Μυθιστοριογράφοι ! » (17 Οκτωβρίου 2017)

« Ουάου, περισσότερο από το 90 % των ψευδών ειδήσεων στα μέσα ενημέρωσης αναφορικά με εμένα είναι αρνητικά. Με αρκετές αποσύρσεις

αναληθών ειδήσεων. Ως εκ τούτου, η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί τον μοναδικό τρόπο να επικοινωνήσω την αλήθεια. Τα περισσότερα από τα παραδοσιακά μέσα έχουν γίνει αστεία» (13 Δεκεμβρίου 2017)

Ταυτόχρονα ο Donald Trump επιχειρεί να πείσει τους ακολούθους του ότι γίνεται προσπάθεια να αποκοπεί από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, άρα να διακόψει την απευθείας, αδιαμεσολάβητη και ακηδεμόνευτη επικοινωνία του με το λαό, επιρρίπτοντας ευθύνες στον τύπο τον οποίο εμφανίζει ως εχθρό των πολιτών⁵³⁵⁴. Με τη φράση «θα συνεχίσουμε να ΚΕΡΔΙΖΟΥΜΕ !» κηρύσσει πόλεμο εναντίον των μέσων ενημέρωσης άρα και του «πολιτικού συστήματος» το οποίο εκπροσωπούν, ενώ θέτει και πάλι τον εαυτό του εκτός πολιτικής καθώς τοποθετείται απέναντι στο διεφθαρμένο κατεστημένο (Panizza, 2005). Προεξοφλεί μάλιστα τη νίκη του με το επιχείρημα ότι έχει δίπλα του το λαό, γεγονός που υποδηλώνει η χρήση πρώτου πληθυντικού η οποία παραπέμπει στη ρητορική του λαϊκισμού (Mudde, 2016) (Panizza, 2005) (Mazzoleni, 2008, Aslanidis, 2015 a) (Gusterson, 2017) (Zitter, 2009) (Βαρδουλάκης 2014).

Τα ψευδή και δόλια μέσα ενημέρωσης εργάζονται σκληρά για να πείσουν τους ρεπουμπλικάνους και άλλους ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιώ τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

«...Το 2016 κέρδισα τις εκλογές με τις συνεντεύξεις, τις ομιλίες και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Έπρεπε να νικήσω τις ψευδείς ειδήσεις και το κατάφερα. Θα συνεχίσουμε να ΚΕΡΔΙΖΟΥΜΕ ! (1 Ιουλίου 2017)

⁵³ <http://deadline.com/2017/07/donald-trump-fake-fraudulent-cnn-tweet-1202123218/>

⁵⁴ <http://www.politico.com/story/2017/07/01/trump-tweets-modern-day-presidential-240170>

Η αντιπαράθεση του Donald Trump με το CNN υποδηλώνει επίσης μια μάχη επικράτησης. Σε αυτό το συμπέρασμα οδηγεί και το βίντεο που ο Αμερικανός Πρόεδρος ανάρτησε στις 2 Ιουλίου 2017 στο twitter. Σε αυτό εμφανίζεται να βγάζει νοκ άουτ στο ρινγκ τον αντίπαλό του, το πρόσωπο του οποίου έχει αντικατασταθεί με το λογότυπο του CNN. Σημειολογικά μέσω αυτής της εικόνας, ο Donald Trump προχωρά σε μια επίδειξη ισχύος απέναντι σε έναν κολοσσό της ενημέρωσης, ένα ιστορικό δίκτυο με μακρόχρονη πορεία. Πρόκειται δηλαδή για ένα παιχνίδι εξουσίας, στο οποίο επικρατεί τελικά ο εκλεγμένος Αμερικανός Πρόεδρος ως εκπρόσωπος του θεσμού. Συνειρμικά νικητής είναι και ο λαός ο οποίος τον εξέλεξε και από τον οποίο εκπορεύεται η ισχύς του (Mudde, 2016) (Panizza, 2005) (Mazzoleni, 2008, Aslanidis, 2015 a) (Gusterson, 2017).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναδειχθεί η απήχηση που είχε το συγκεκριμένο βίντεο. Όπως αποδεικνύεται και από την εικόνα 9, η οποία αναφέρεται στη συγκεκριμένη ανάρτηση το βίντεο παρακολούθησαν περισσότεροι από 37 εκατομμύρια άνθρωποι, ενώ έχει καταγράψει 361,771 αναδημοσιεύσεις και 586,709 θετικές αντιδράσεις⁵⁵.

⁵⁵ <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/881503147168071680>

Donald J. Trump @realDonaldTrump

#FraudNewsCNN #FNN

6:21 AM - 2 Jul 2017

- **361,711** Retweets
- **586,624** Likes

Εικόνα 9: @realDonaldTrump

Πηγή: <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/881503147168071680>

Οι προαναφερθείσες πρακτικές συνδέονται με τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας όπως αναφέρονται και στον σχετικό πίνακα που έχει παρατεθεί στην υπο-ενότητα 6.1. καθώς ο Αμερικανός Πρόεδρος φαίνεται να κάνει επίκληση στα ωμά πάθη του πλήθους με προφανή στόχο να χειραγωγήσει τα συναισθήματα των ακολούθων του. Βάσει της θεωρητικής προσέγγισης της προπαγάνδας σύμφωνα με την οποία η ομάδα λειτουργεί παρορμητικά και οι πλειοψηφίες ακολουθούν το παράδειγμα ενός αξιόπιστου ηγέτη ο Trump αντιμετωπίζει τους

υποστηρικτές του ως οπαδούς, χρησιμοποιώντας το θεσμικό ρόλο του προκειμένου να διαχειριστεί συλλογικές συμπεριφορές και να κερδίσει την αποδοχή των μαζών (Chomsky, 1994) (Lasswell, 1927) (Bernays, 1928). Ταυτόχρονα προσφέροντας θέαμα ενεργοποιεί τα κατώτερα ένστικτα του πλήθους ως όχλου, που ακολουθεί και αποθεώνει τον πολιτικό καθοδηγητή του ενώ στρέφεται εναντίον όποιου τον απειλεί. Εν προκειμένω τα μέσα ενημέρωσης είναι οι εχθροί του εκλεγμένου εκπροσώπου του έθνους (Falck, Gold and Heblich, 2012). Για μια ακόμη φορά η κατάχρηση λέξεων με τη μορφή αρνητικής ετικέτας, όπως η συντομογραφία FNN που παραπέμπει στην αναφορά «Δίκτυο Απατηλών Ειδήσεων CNN» καθώς και η φράση «χάσιμο χρόνου», υποδηλώνουν την χρήση τεχνικών προπαγάνδας. Πρόκειται για επιχειρήματα που επαναλαμβάνονται διαρκώς μέχρι να γίνουν πιστευτά από το κοινό (Conserva, 2003) (Πουλακιδάκος, 2014) (Ross, 2002).

*«Τέλεια και θα πρέπει να μπούκοτάρουμε το Δίκτυο των Ψευδών
Ειδήσεων CNN. Να ασχολείσαι μαζί τους είναι χάσιμο χρόνου !»
(29/11/2017)*

Στις 9 Δεκεμβρίου του 2017 ένα ακόμη λάθος του CNN όχι ως προς το περιεχόμενο της είδησης αλλά αναφορικά με μια ημερομηνία, λειτουργεί ενισχυτικά στην επιχειρηματολογία του Donald Trump. Σύμφωνα με το ρεπορτάζ, ο Donald Trump και ο μεγάλος γιός του είχαν λάβει μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος μια ηλεκτρονική διεύθυνση και έναν κωδικό, προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση σε έγγραφα που είχαν υποκλέψει χάκερς από το Δημοκρατικό κόμμα, πριν αυτά αναρτηθούν στον ιστότοπο Wikileaks. Αν και το δίκτυο έστειλε διόρθωση στο ρεπορτάζ, σημειώνοντας ότι η σωστή ημερομηνία

αποστολής του ηλεκτρονικού μηνύματος δεν ήταν 4 Σεπτεμβρίου αλλά 14 Σεπτεμβρίου 2016 -δηλαδή την επομένη της δημοσίευσης των προαναφερθέντων εγγράφων στον ιστότοπο των Wikileaks- ο Αμερικανός πρόεδρος προέβη σε νέα επίθεση κατά των «ψευδών ειδήσεων»⁵⁶.

Χρησιμοποιώντας φορτισμένες λέξεις όπως «εσκεμμένο» και «κακόβουλο» ο Donald Trump κατηγορεί το δίκτυο ότι κατευθύνεται από τους πολιτικούς του αντιπάλους. Και καλεί τη διοίκηση να ακολουθήσει το παράδειγμα ενός άλλου δικτύου, το οποίο υποβάθμισε τον δημοσιογράφο του εξαιτίας ενός εσφαλμένου ρεπορτάζ για τον Αμερικανό Πρόεδρο. Και πάλι επιλέγει υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς όπως ΤΟ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΞΙΟΠΙΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΣΤΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ. Μια φράση στην οποία δίνει έμφαση καθώς χρησιμοποιεί κεφαλαία γράμματα (Faret et al, 2015), (Faret, Reitan, 2001), (Crockett, 2016). Στις 11 Δεκεμβρίου στρέφεται εναντίον του δημοσιογράφου Don Lemon⁵⁷ τον οποίο αποκαλεί «τον πιο κουτό άνθρωπο στην τηλεόραση» κάνοντας χρήση της προπαγανδιστικής τεχνικής της αρνητικής ετικέτας (name calling) προκειμένου να διαψεύσει το ρεπορτάζ των «αποτυχημένων» Times της Νέας Υόρκης ότι βλέπει τηλεόραση 4 – 8 ώρες την ημέρα. Για μία ακόμη φορά, οι φορτισμένες λέξεις δίνουν έναν τόνο απαξίωσης στα μέσα ενημέρωσης και στα πρόσωπα.

⁵⁶ https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2017/12/09/trump-unleashes-fresh-attacks-on-the-media-saying-cnn-made-a-vicious-and-purposeful-mistake/?utm_term=.0cae0411a1c8

⁵⁷ <http://www.newsweek.com/cnn-responds-trumps-tweet-calls-him-bully-744613>

«Το μέσο των ψευδών ειδήσεων, το CNN, υπέπεσε χθες σε ένα κακόβουλο και εσκεμμένο λάθος. Πιάστηκαν να κάνουν λάθος όπως ο πολύ απομονωμένος Brian Ross στο ABC News, (που θα πρέπει να απολυθεί άμεσα για το λάθος του). Περιμένετε να δείτε αν το CNN θα απολύσει τους υπευθύνους ή αν θα επιδείξει ξεκάθαρη ανικανότητα»

(9 Δεκεμβρίου 2017)

«Το σλόγκαν του CNN είναι ΤΟ ΠΙΟ ΑΞΙΟΠΙΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΣΤΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ. Όλοι γνωρίζουν ότι αυτό δεν είναι αλήθεια, ότι στην πραγματικότητα αυτό θα μπορούσε να είναι απάτη προς το Αμερικανικό Κοινό. Υπάρχουν πολλά δίκτυα που είναι πολύ πιο αξιόπιστα από τις Ψευδείς Ειδήσεις του CNN. Το σλόγκαν τους θα έπρεπε να είναι CNN, ΤΟ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΞΙΟΠΙΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΣΤΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ !» (9/12/2017)

«Άλλο ένα ψεύτικο ρεπορτάζ, αυτή τη φορά στους αποτυχημένους nytimes. Γράφουν ότι βλέπω τηλεόραση 4 – 8 ώρες την ημέρα. Λάθος ! Αν ποτέ βλέπω το CNN ή το MSNBC, τα οποία θεωρώ Ψευδείς Ειδήσεις. Ποτέ δεν παρακολουθώ τον Don Lemon, τον οποίο κάποτε αποκάλεσα «τον πιο κουτό άνθρωπο στην τηλεόραση» ! Κακό Ρεπορτάζ.»

(11 Δεκεμβρίου 2017)

Στις 21 Ιανουαρίου 2017 μετά την τελετή ανάληψης των καθηκόντων του στο Λευκό Οίκο και την ομιλία του στην Ουάσιγκτον, ο Donald Trump σε ανάρτησή του εκφράζει δημόσια την προτίμησή του στο αμερικανικό δίκτυο Fox News το οποίο και ευχαριστεί για τα θετικά σχόλια, ενώ δύο μέρες αργότερα προαναγγέλλει στους ακολούθους του τη συνέντευξή του στο ίδιο δίκτυο και στον παρουσιαστή Sean Hannity.

*«Μια υπέροχη μέρα και νύχτα στην Ουάσιγκτον. Ευχαριστώ το Fox News και τόσα άλλα μέσα για τα ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑ σχόλια για την ομιλία !»
(21 Ιανουαρίου 2017)*

«Θα δώσω συνέντευξη στον Sean Hannity στο Fox News απόψε στις 10 το βράδυ. Καλή διασκέδαση !» (26 Ιανουαρίου 2017)

Ακολουθεί νέα ανάρτηση, με την οποία συγχαίρει το Fox News για την υψηλή τηλεθέασή του, τονίζοντας ταυτόχρονα ότι το CNN κινήθηκε σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα.

«Συγχαρητήρια στο Fox News για την πρωτιά του στην τηλεθέαση κατά την εναρκτήρια τελετή. Κατέγραψαν πολύ υψηλότερη τηλεθέαση σε σύγκριση με τις ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ του CNN. Το τηλεοπτικό κοινό είναι έξυπνο». (24 Ιανουαρίου 2017)

Και στις 26 Νοεμβρίου 2017 ο Donald Trump τάσσεται μέσω twitter υπέρ του Fox News και εναντίον του CNN γράφοντας:

@ To FoxNews είναι σημαντικότερο στις Ηνωμένες Πολιτείες από το CNN, αλλά έξω από τις Η.Π.Α., το CNN International, εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πηγή (ψευδών) ειδήσεων και αντιπροσωπεύει το Έθνος μας στον ΚΟΣΜΟ πολύ άσχημα. Ο έξω κόσμος δεν βλέπει την αλήθεια από αυτούς!(26 Νοεμβρίου 2017)

Σε αυτές τις αναρτήσεις θα πρέπει να επισημανθεί η εννοιολογική σύνδεση τόσο με προγενέστερα όσο και με μεταγενέστερα κείμενα (Fairclough, 2003). Στις αναφορές του στο Fox News, ο Αμερικανός Πρόεδρος εκφράζει την εμπιστοσύνη του στο συγκεκριμένο δίκτυο και παροτρύνει τους ακολούθους του να το παρακολουθήσουν, εκμεταλλευόμενος το πλεονέκτημα της αξιοπιστίας που απορρέει από τον θεσμικό του ρόλο (Chomsky, 1994). Ταυτόχρονα απαξιώνει για ακόμη

μια φορά στα μάτια των ακολούθων του το CNN με όπλο την τηλεθέαση, βάσει της οποίας τα δίκτυα διεκδικούν μέρος της διαφημιστικής πίτας προκειμένου να είναι βιώσιμα. Μια τηλεθέαση που βασίζεται στις προτιμήσεις του κοινού. Άρα του λαού, ο οποίος έχει τη δύναμη με τις επιλογές του να επηρεάζει την τηλεθέαση ενός δικτύου, γυρίζοντας την πλάτη στην ελίτ του διεφθαρμένου μιντιακού συστήματος. Πρόκειται για ρητορική που παραπέμπει σε λαϊκιστικές πρακτικές (Inglehart & Norris, 2016) (Laclau, 2005) (Mudde, 2004).

Η ίδια τακτική επαναλαμβάνεται και λίγες μέρες αργότερα (15 Φεβρουαρίου 2017) καθώς συνδέει τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης με τις ψευδείς ειδήσεις. Αναφερόμενος σε συγκεκριμένα αμερικανικά δίκτυα όπως το MSNBC και το CNN, τα οποία κατηγορεί για θεωρίες συνωμοσίας. Στην ίδια ανάρτηση εκθειάζει και πάλι συγκεκριμένη τηλεοπτική ζώνη του Fox News, την πρωινή εκπομπή Fox and friends και τους τρεις παρουσιαστές της που θεωρούνται φίλα προσκείμενοι στην διακυβέρνηση Trump καθώς εκφράζουν πιο συντηρητικές απόψεις⁵⁸.

⁵⁸ <https://www.newyorker.com/magazine/2018/01/15/how-fox-and-friends-rewrites-trumps-reality>

*« Συγχαρητήρια στο foxandfriends για την άνοδο στις τηλεθεάσεις»
(Απριλίου 2017)*

Εικόνα 10: πηγή The New Yorker⁵⁹

«Τα ψευδή μέσα ενημέρωσης έχουν τρελαθεί με τις θεωρίες συνωμοσίας και το τυφλό μίσος. Το MSNBC & CNN δεν βλέπονται. Το τηλεοπτικό πρόγραμμα foxandfriends, είναι εξαιρετικό». (15 Φεβρουαρίου 2017)

Στην προηγούμενη ανάρτηση ο Αμερικανός Πρόεδρος επαναλαμβάνει τη στήριξή του στο τηλεοπτικό δίκτυο Fox δηλώνοντας ότι είναι ένα αξιόπιστο μέσο, σε αντίθεση με τα MSNBC & CNN τα οποία κατηγορεί ότι αναπαράγουν κατευθυνόμενα ψεύδη. Στην

⁵⁹ <https://www.newyorker.com/magazine/2018/01/15/how-fox-and-friends-rewrites-trumps-reality>,

πραγματικότητα δημιουργεί μια πόλωση ανάμεσα στα δύο μέσα ενισχύοντας το ένα από αυτά, μέσω του κύρους που απορρέει από την θεσμική ιδιότητα του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών ο οποίος έχει και ρόλο καθοδηγητή και διαμορφωτή της κοινής γνώμης (Chomsky, 1994). Μάλιστα στις 27 Νοεμβρίου 2017 ο Αμερικανός Πρόεδρος προτείνει να θεσμοθετηθεί ένα τρόπαιο ψευδών ειδήσεων εξαιρώντας τα FOX News, από την κατηγορία των ψευδών ενημερωτικών δικτύων. Η φιλική πάντως στάση του Donald Trump προς το αμερικανικό ενημερωτικό δίκτυο FOX News, δεν μένει ασχολίαστη από τους σκιτσογράφους καθώς έχει ανοίξει συζήτηση για το θέμα, όπως προκύπτει και από την εικόνα 10.

«Πρέπει να κάνουμε ένα διαγωνισμό για το ποιο από τα δίκτυα, μεταξύ αυτών και το CNN, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται το Fox, είναι το πιο ανέντιμο, διεφθαρμένο ή / και παραμορφωμένο στην πολιτική κάλυψη, του αγαπημένου σας Προέδρου (εμένα). Είναι όλα κακά. Νικητής για να λάβει το ΤΡΟΠΑΙΟ ΤΩΝ ΨΕΥΔΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ !»(27 Νοεμβρίου 2017)

Παρότι όμως ο ίδιος ο Donald Trump εξαίρεσε το FOX News από τον διαγωνισμό Fake News, σύμφωνα με δημοσκόπηση του Rasmussen το 40% των ψηφοφόρων απάντησε ότι το Fox News θα έπρεπε να κερδίσει το «ειδησεογραφικό τρόπαιο» του Trump. Δηλαδή το τρόπαιο των ψευδών ειδήσεων. Τη δεύτερη θέση στην κατηγορία ψευδών ειδήσεων έλαβε το CNN καθώς το 25% δήλωσε ότι άξιζε να λάβει το τρόπαιο, ενώ ακολούθησαν με μικρότερα ποσοστά το MSNBC με 9 %,

το ABC με 4%, το CBS με 3% και το NBC με 2%. Το 6% επέλεξε άλλο μέσο ενώ το 11% ήταν αναποφάσιστο⁶⁰.

Στις αναρτήσεις που ακολουθούν, ο Donald Trump επιστρατεύει τον φόβο και την απειλή καθώς επιρρίπτει ευθύνες στους Times της Νέας Υόρκης για διαρροή απόρρητων πληροφοριών, υπονοώντας ότι ήθελαν να πλήξουν την εθνική ασφάλεια, επομένως τη χώρα και τους πολίτες με προφανή το συνειρμό ότι «είναι εχθροί του λαού» (Pasquino 2008). Επίσης επιχειρεί να πλήξει το κύρος και την αξιοπιστία της εφημερίδας απέναντι στο αγοραστικό της κοινό, αφού αφήνει ευθέως να εννοηθεί ότι έχει μεγάλα χρέη, ενώ προκειμένου να ακυρώσει την εγκυρότητα των ρεπορτάζ χαρακτηρίζει αναξιόπιστες τις πηγές της εφημερίδας. Και στις δύο περιπτώσεις ο Donald Trump χρησιμοποιεί αρνητικές ετικέτες όπως «αποτυχημένοι» και έντονα φορτισμένους χαρακτηρισμούς όπως «τυφλό μίσος», «μεγάλες απώλειες», «ανύπαρκτες πηγές» ενώ κάνει επίκληση στο αρνητικό συναίσθημα που εκφράζεται από τον φόβο και την απειλή. Χαρακτηριστικά που διέπουν τη ρητορική της προπαγάνδας (Ellul, 1973/1965) (Laswell, 1927) (Conserva, 2003) (Fleming, 2011).

«Η διαρροή και μάλιστα η παράνομη διαρροή διαβαθμισμένων πληροφοριών, υπήρξε για πολλά χρόνια μεγάλο πρόβλημα για την Ουάσιγκτον. Οι αποτυχημένοι NY Times (και άλλοι) θα πρέπει να απολογηθούν». (16 Φεβρουαρίου 2017)

⁶⁰ <https://www.usatoday.com/story/news/politics/onpolitics/2017/11/30/rasmussen-poll-40-think-fox-news-should-win-fake-news-trophy/910970001/>

«Για πόσο ακόμη οι αποτυχημένοι nytimes, με τις μεγάλες απώλειες και τις μαζικά μη χρηματοδοτούμενες υποχρεώσεις (και τις ανύπαρκτες πηγές) θα συνεχίσουν να υφίστανται ;»(7 Αυγούστου 2017)

Η ίδια τακτική συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια του πρώτου χρόνου διακυβέρνησης, ενώ στις 2 Ιανουαρίου 2018 ο Donald Trump υπόσχεται να ανακοινώσει ποιοι θα λάβουν τα βραβεία των πιο ανέντιμων και διεφθαρμένων μέσων.

«Τη Δευτέρα στις 5 το απόγευμα, θα ανακοινώσω σε ποιους θα απονεμηθούν τα βραβεία για ΤΑ ΠΙΟ ΑΝΕΝΤΙΜΑ ΚΑΙ ΔΙΕΦΘΑΡΜΕΝΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ. Τα θέματα θα καλύπτουν την ανεντιμότητα και το κακό ρεπορτάζ σε διάφορες κατηγορίες των Ψευδών Μέσων Ενημέρωσης. Μείνετε συντονισμένοι». (2 Ιανουαρίου 2018)

Σε αυτή την ανάρτηση ο Αμερικανός Πρόεδρος προετοιμάζει το κοινό για μια βραδιά εφάμιλλη της βραδιάς απονομής των βραβείων Όσκαρ. Στην πραγματικότητα δεσμεύεται στους ακολούθους του ότι θα τους προσφέρει θέαμα, απονέμοντας βραβεία ανεντιμότητας στα ψευδή μέσα ενημέρωσης. Στην ανάρτησή του δίνει έμφαση στη χρήση κεφαλαίων γραμμάτων και φορτισμένων λέξεων που συνδέονται με την ρητορική της προπαγάνδας, ενώ δημιουργεί προσμονή στο κοινό, προαναγγέλλοντας ότι όλα αυτά θα γίνουν σε συγκεκριμένη ημέρα και ώρα. Ωστόσο δεν εμφανίζεται συνεπής στο συγκεκριμένο ραντεβού. Μια επίσκεψη στον προσωπικό λογαριασμό του στο twitter⁶¹ τη Δευτέρα 8 Ιανουαρίου, αποδεικνύει ότι καμία από τις αναρτήσεις του δεν σχετίζεται

⁶¹ <http://www.trumptwitterarchive.com/archive>

με τα μέσα ενημέρωσης. Επανέρχεται όμως στο θέμα στις 17 Ιανουαρίου 2018, μία μέρα πριν την συμπλήρωση ενός έτους διακυβέρνησης απονέμοντας τελικά το τρόπαιο των ψευδών ειδήσεων ... σε όλους. Παραπέμπει μάλιστα σε σχετική με το θέμα ανάρτηση στη σελίδα του κόμματος των ρεπουμπλικανών, όπου υπάρχουν αναφορές σε συγκεκριμένα ρεπορτάζ, τα οποία θεωρήθηκαν ανακριβή ή αναληθή⁶². Με αυτή την σύνδεση ο Donald Trump δίνει μια θεσμική χροιά στην επιχειρηματολογία του για τα ψευδή μέσα ενημέρωσης, καθώς επιλέγει την αναπαραγωγή μέσω του προσωπικού του λογαριασμού στο twitter, της επίσημης ιστοσελίδας του κόμματος που εκπροσωπεί, ένα χρόνο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, όπως προκύπτει και από την εικόνα 11.

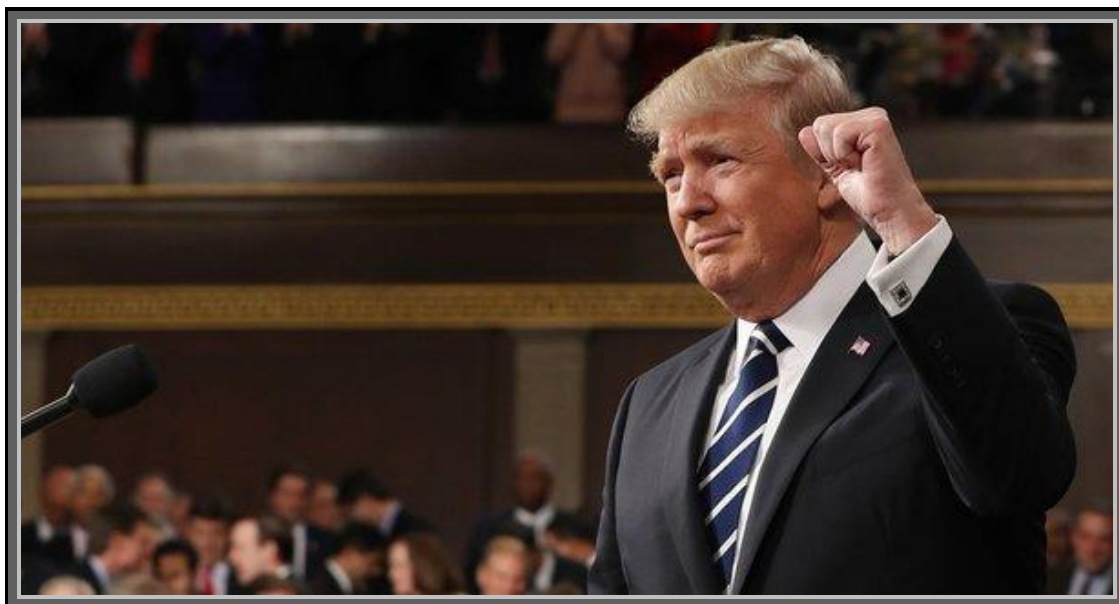
⁶² <https://gop.com/the-highly-anticipated-2017-fake-news-awards/>

Donald J. Trump @realDonaldTrump

Follow @realDonaldTrump

And the FAKE NEWS winners are...

The Highly-Anticipated 2017 Fake News Awards,

5:00 PM - 17 Jan 2018

- **41,645** Retweets
- **109,169** Likes

Εικόνα 11: Πηγή: <https://gop.com/the-highly-anticipated-2017-fake-news-awards/>

Με βάση το σκεπτικό του Fairclough (1995) ότι διαφορετικά κοινά δίνουν διαφορετική ερμηνεία στα κείμενα, παρατίθεται σχόλιο στην ανάρτηση Trump. Ο ακόλουθος TrumpIsMyPresident απαντά με ένα κολάζ που περιλαμβάνει τις φωτογραφίες πολλών δημοσιογράφων με ένα τρόπαιο ανά χείρας (Εικόνα 12) και τη σημείωση: « Νίκησαν όλοι» !!!

Ωστόσο το προφίλ του συγκεκριμένου χρήστη / ακολούθου, χρήζει προσεκτικής διερεύνησης, καθώς κατακλύζεται από αναρτήσεις υπέρ του Trump και εναντίον του κόμματος των δημοκρατικών και των ενημερωτικών δικτύων. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη ανάρτηση είχε ευρεία αποδοχή αφού αναδημοσιεύθηκε 41.634 φορές.

TrumpIsMyPresident™ @Trumpism 45 Jan 17

Replying to @realDonaldTrump

They all won!!!!!!!!!!!!!!

Εικόνα 12: Trump's Follower

Πηγή: https://twitter.com/Trumpism_45

Συχνά πάντως ο Αμερικανός Πρόεδρος εμφανίζει τον εαυτό του ως θύμα των κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης, τα οποία στρέφονται εναντίον του με ψευδή ρεπορτάζ κατευθυνόμενα από διεφθαρμένες ελίτ του πολιτικού συστήματος αλλά και ψευδείς δημοσκοπήσεις. Για παράδειγμα στην επόμενη ανάρτηση που παρατίθεται, κατηγορεί τα «ψευδή ενημερωτικά δίκτυα» ότι δίνουν ελάχιστη σημασία σε σημαντικές ειδήσεις, όπως η άνοδος των δεικτών του χρηματιστηρίου την οποία συνδέει με την επιτυχημένη επιχειρηματικότητα, υπονοώντας ότι οφείλεται στη δική του διακυβέρνηση. Με τη φράση «ο κόσμος γνωρίζει» αναφέρεται στους πολίτες, επικαλούμενος τη σοφία του πλήθους η οποία εκφράζεται και μέσω της συλλογικής συμμετοχής στο twitter (Malone et al, 2009). Και αφήνει να εννοηθεί ότι οι πολιτικές επιλογές του θεωρούνται επιτυχείς από το λαό, παρά το γεγονός ότι τα ενημερωτικά μέσα προσπαθούν να τις αποσιωπήσουν. Σημειώνεται ότι η επίκληση στο σοφό λαό, αποτελεί στοιχείο της ρητορικής τόσο των λαϊκιστών όσο και των προπαγανδιστών (Inglehart & Norris, 2016), (Conserva, 2003) (Fleming, 2011).

Ο Donald Trump επιχειρεί επίσης μια σύγκριση με τη διακυβέρνηση Obama, αναφερόμενος στον πρώην Αμερικανό Πρόεδρο μόνο με το αρχικό του «Ο» το οποίο τοποθετεί σε εισαγωγικά. Πρόκειται για συντομογραφία που θεωρείται αντισυμβατικό γλωσσικό μέσο και χρησιμοποιείται εμφaticά αλλά και με διάθεση απαξίας, αφού το υποκείμενο υπονοείται αλλά δεν κατονομάζεται (Faret et al, 2015) (Faret, Reitan, 2011).

«Τα Ψευδή ενημερωτικά Δίκτυα, σπάνια αναφέρουν το γεγονός ότι το Χρηματιστήριο κατέγραψε Νέο Ρεκόρ και ότι οι επιχειρήσεις στις ΗΠΑ

σημειώνουν άνθηση....αλλά ο κόσμος το γνωρίζει ! Μπορείτε να φανταστείτε αν ο «Ο» ήταν πρόεδρος και είχε τόσες μονάδες ο δείκτης του χρηματιστηρίου θα ήταν η μεγαλύτερη είδηση στον κόσμο ! Ο Dow πάνω από 25,000». (4/1/2018)

Ταυτόχρονα επιχειρεί να συνδέσει το όνομα του προκατόχου του Barack Obama με τη διεφθαρμένη ελίτ των μέσων ενημέρωσης, λέγοντας ότι τα ενημερωτικά δίκτυα είχαν θετική στάση απέναντι στις πολιτικές του, τις οποίες φρόντιζαν να αναδεικνύουν. Αντιθέτως υπονοεί ότι η στάση των ΜΜΕ είναι αρνητική προς τις πολιτικές του νέου πρόεδρου, όπως η επιτυχημένη επιχειρηματικότητα που οδηγεί στην άνοδο των τιμών του Χρηματιστηρίου. Την επιχειρηματολογία του ενισχύουν όπως είδαμε στη βιβλιογραφική επισκόπηση, έρευνες σύμφωνα με τις οποίες τα μέσα μεροληπτούσαν υπέρ του Obama και της Clinton (Politico, 2017) (Morris, 2017).

Μέσα λοιπόν από τις παραπάνω αφηγήσεις, ο ίδιος εμφανίζεται αμυνόμενος απέναντι στους πολιτικούς εχθρούς του με μοναδικό του όπλο το twitter. Ουσιαστικά αυτό που πρεσβεύει είναι ότι, μέσω της κοινωνικής δικτύωσης έχει τη δυνατότητα της απευθείας και αδιαμεσολάβητης επικοινωνίας με τον αμερικανικό λαό ο οποίος τον εξέλεξε. Η ανάρτησή του υποδηλώνει επίσης, ότι εξελέγη από τη βάση και πως απευθύνεται μόνο σε αυτή, παρακάμπτοντας το δημοσιογραφικό φίλτρο προκειμένου να αντιμετωπίσει έναν «ΠΟΛΥ» όπως εμφατικά δηλώνει με τη χρήση κεφαλαίων γραμμάτων «ανέντιμο και άδικο τύπο» (Gross & Johnson, 2016) (Zitter, 2009) (Βαρδουλάκης, 2014).

«Χρησιμοποιώ τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όχι γιατί μου αρέσει αλλά γιατί είναι ο μοναδικός τρόπος να αντιμετωπίσω ένα ΠΟΛΥ ανέντιμο και

*άδικο «τύπο», που συχνά αναφέρεται ως ψευδή Μέσα Ενημέρωσης.
Ψευδείς και ανύπαρκτες πηγές, χρησιμοποιούνται πιο συχνά παρά ποτέ
Πολλές ιστορίες και ρεπορτάζ είναι καθαρή μυθοπλασία».
(30 Δεκεμβρίου 2017)*

Στις 2 Ιουλίου 2017⁶³ ο Donald Trump αναφερόμενος στη χρήση του προσωπικού του λογαριασμού στο twitter, προσπαθεί να ενισχύσει επικοινωνιακά το ρόλο της κοινωνικής δικτύωσης, παρουσιάζοντάς την ως εργαλείο στα χέρια του Προέδρου. Ένα ισχυρό και σύγχρονο εργαλείο επικοινωνίας με τη χρήση του οποίου μπορεί να αποκαταστήσει την αλήθεια απευθυνόμενος στους ψηφοφόρους/ακολουθούς του, ενώπιος - ενωπίω. Ταυτόχρονα επιστρατεύει ρητορική που παραπέμπει στο λαϊκισμό της δεξιάς, αλλά και στη ρητορική της προπαγάνδας, μέσα από την ενίσχυση του εθνικιστικού λόγου με αναφορές σε λέξεις υψηλού συμβολισμού, όπως η χώρα ή η Αμερική. Άλλωστε η φράση «ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΜΕΓΑΛΗ ΞΑΝΑ» αποτέλεσε κεντρικό σύνθημα της προεκλογικής εκστρατείας του (Jansen et al, 2009), (Gross and Johnson, 2016), (Bernays, 1928), (Lashwell, 1927), (Kramer, 2017).

«Η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δεν είναι προεδρική, αλλά ένας ΜΟΝΤΕΡΝΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ, προκειμένου να αντιμετωπίσω και να καταπολεμήσω τις ψευδείς ειδήσεις. ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΜΕΓΑΛΗ ΞΑΝΑ ! »(2 Ιουλίου 2017)

«Τα ψευδή μέσα ενημέρωσης μισούν όταν χρησιμοποιώ τα ισχυρά μου όπως αποδείχθηκε, μέσα κοινωνικής δικτύωσης – πάνω από 100 εκατομμύρια άνθρωποι ! Μπορώ να πάω δίπλα τους» (16 Ιουνίου 2017)

⁶³ <http://www.washingtonexaminer.com/trump-new-york-times-is-a-fake-news-joke/article/2627290>

Στις 16 Ιουνίου 2017 ο Trump επιστρατεύει και πάλι λαϊκιστική ρητορική, καθώς εμφανίζεται να αντλεί τη δύναμή του από το λαό. Με τη φράση «μπορώ να πάω δίπλα τους» επικαλείται τη βοήθεια μιας συλλογικής φαντασίωσης πολιτικής αγνότητας, καθώς χαρακτηρίζει τον εαυτό του ως έναν από τα εκατομμύρια των ανθρώπων, οι οποίοι επικοινωνούν μεταξύ τους, μέσω της ακηδεμόνευτης ενημέρωσης που προσφέρουν στο λαό τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Muller, 2016) (Zitter, 2009) (Βαρδουλάκης, 2014) (Gross & Johnson, 2016). Ταυτόχρονα υπονοεί ότι μπορούν όλοι μαζί «σαν μια γροθιά» να αντιμετωπίσουν τον κοινό εχθρό, δηλαδή τα διεφθαρμένα μέσα ενημέρωσης, τα οποία διακινούν ψευδείς ειδήσεις και εξυπηρετούν τα συμφέροντα της ελίτ (Inglehart & Norris, 2016) (Laclau, 2005) (Mudde, 2004).

Τον επόμενο μήνα, μια νέα ανάρτηση με ανάλογο περιεχόμενο, ανεβάζει τον αριθμό των ακολούθων του Αμερικανού Προέδρου κατά 10 εκατομμύρια, κατά συνέπεια και τη δύναμή του, η οποία εκπορεύεται από το λαό. Στην ίδια ανάρτηση η δύναμη της αλήθειας συνδέεται με την απευθείας ενημέρωση, την οποία προσπαθούν να του αφαιρέσουν οι πολιτικοί του εχθροί μαζί με τα παραδοσιακά μέσα.

«Μόνο τα ψευδή ενημερωτικά μέσα και οι εχθροί του Trump θέλουν να σταματήσω να χρησιμοποιώ τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (110 εκατομμύρια άνθρωποι). Είναι ο μόνος τρόπος για μένα να βγει η αλήθεια προς τα έξω» (1 Αυγούστου 2017)

Όπως διαπιστώνεται, αρκετές αναρτήσεις του Donald Trump έχουν προσωπικό τόνο, καθώς στρέφονται είτε εναντίον όσων

διευθύνουν τα μέσα που του ασκούν κριτική, είτε εναντίον συγκεκριμένων δημοσιογράφων. Με την κατασκευή εχθρών από την πλευρά του μιντιακού συστήματος, στους οποίους επιτίθεται με την τεχνική της επίθεσης στο πρόσωπο (ad hominem) στοχεύει στην αποδόμησή τους προκειμένου να κλονίσει την αξιοπιστία τους, χρησιμοποιώντας προσβλητικούς/υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς (name calling) όπως «αποτυχημένος», «ψυχάκιας», «τρελός», «χαμηλού IQ», «τρελο-Μίκα», «χαζή σαν βράχος». Ταυτόχρονα αφήνοντας υπονοούμενα μέσα από γενικόλογα σχόλια και ασάφειες, δίνει την εντύπωση ότι υπάρχουν σκιές στον τρόπο με τον οποίο προσέγγισαν τον Αμερικανό πρόεδρο. Με αυτό τον τρόπο κάνει επίκληση στα κατώτερα ένστικτα του πλήθους, ενώ παράγει αρνητικά συναισθήματα τα οποία λειτουργούν πολλαπλασιαστικά μέσω της ταχείας αναπαραγωγής τους στο twitter (Panizza, 2005), (Ott, 2016), (Crockett 2016), (Shafer, 2015), (Jansen et al, 2009), (Conserva, 2003), (Falck, Gold and Heblich, 2012).

« Άκουσα ότι το χαμηλών επιδόσεων πρόγραμμα @Morning_Joe, μιλάει άσχημα για μένα (μην το παρακολουθείτε πια). Τότε πώς, η χαμηλού IQ τρελλο- Mika, μαζί με τον ψυχάκια - Joe, ήρθαν στο Mar-a-Lago για τρεις συνεχείς ημέρες κοντά στην Πρωτοχρονιά, και επέμεναν να βρίσκονται κοντά μου. Εκείνη αιμορραγούσε άσχημα, μετά από μια πλαστική προσώπου. Είπα όχι ». (29 Ιουνίου 2017)

« Ο Scarborough είναι τρελός και η Brzezinski χαζή σαν βράχος. Αλλά δεν είναι κακοί άνθρωποι. Όμως το χαμηλής τηλεθέασης πρόγραμμά τους, κυριαρχείται από τα αφεντικά του NBC. Πολύ άσχημο !»

(1 Ιουλίου 2017)

Στις 3 Δεκεμβρίου 2017 ο Αμερικανός πρόεδρος αναφέρεται σε ένα λάθος ρεπορτάζ του δημοσιογράφου Brian Ross που αφορούσε τον ίδιο και εγκαλεί τον δημοσιογράφο για αντιδεοντολογική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα το ABC μετέδωσε εσφαλμένα ότι ο πρώην σύμβουλος για την εθνική ασφάλεια Michael Flynn, επρόκειτο να καταθέσει πως ο Πρόεδρος Trump – όταν ήταν ακόμα υποψήφιος - τον είχε καλέσει να έρθει σε επαφή με Ρώσους αξιωματούχους⁶⁴. Αν και το δίκτυο παραδέχθηκε το σφάλμα θέτοντας σε διαθεσιμότητα τον δημοσιογράφο, ο Donald Trump συνέδεσε το εσφαλμένο ρεπορτάζ με την υποχώρηση των τιμών του Χρηματιστηρίου, παρακινώντας τους ακολούθους του στο twitter που είχαν οικονομικές απώλειες, να στραφούν νομικά εναντίον του ABC.

«Πολίτες που έχασαν χρήματα όταν το χρηματιστήριο υποχώρησε 350 μονάδες βασίστηκαν στο Ψευδές και Ανέντιμο ρεπορτάζ του Brian Ross από το ενημερωτικό δίκτυο ABC (είναι σε αναστολή) θα πρέπει να προσλάβουν δικηγόρο και να μηνύσουν το ABC για τις απώλειες που προκάλεσε αυτό το κακό ρεπορτάζ – πολλά εκατομμύρια δολάρια !» (3 Δεκεμβρίου 2017)

Ένα μήνα αργότερα επανέρχεται στο θέμα με νέα ανάρτηση.

«Ο Brian Ross ο δημοσιογράφος που προχώρησε σε μια ψευδή ζωντανή μετάδοση για μένα, η οποία οδήγησε στην υποχώρηση του χρηματιστηρίου κατά 350 μονάδες (εκατομμύρια δολάρια) τέθηκε σε διαθεσιμότητα για ένα μήνα, αλλά επέστρεψε στο ABC News σε θέματα δεύτερης γραμμής. Δεν

⁶⁴ <https://www.nytimes.com/2017/12/02/us/brian-ross-suspended-abc.html>

του επιτρέπονται πλέον ρεπορτάζ που αφορούν τον Trump. Έπρεπε να είχε απολυθεί». (5 Ιανουαρίου 2018)

Με αυτή την ανάρτηση ο Donald Trump υπενθυμίζει το λάθος του δημοσιογράφου, ενώ επαναφέρει το επιχείρημα ότι εξαιτίας του ρεπορτάζ του έχασαν χρήματα οι επενδυτές. Κι ενώ αναγνωρίζει την αποδυναμωμένη θέση του καθώς έχει ήδη τεθεί σε διαθεσιμότητα, καλεί τους εργοδότες του να τον απολύσουν.

«Λοιπόν τώρα που ο Matt Lauer έφυγε, οι πρακτικές των ψευδών ειδήσεων στο NBC θα προχωρήσουν στη μη ανανέωση του συμβολαίου του Phil Griffin ? Και θα διακόψουν την μετάδοση του χαμηλών επιδόσεων προγράμματος, του Joe Scarborough, το οποίο βασίζεται στο «αναπάντητο μυστήριο», που έλαβε χώρα στη Φλόριντα πριν από δύο χρόνια ; KANTE EPEYNA !» (29 Νοεμβρίου 2017)

Η συχνότητα με την οποία ο Donald Trump στρέφεται εναντίον συγκεκριμένων προσώπων που έχουν κομβικό ρόλο στα Μέσα Ενημέρωσης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς στηριζόμενος σε πραγματικά περιστατικά κρατά ζωντανό το αφήγημα των ψευδών ειδήσεων. Για παράδειγμα στην προηγούμενη ανάρτηση με σημείο αναφοράς την περίπτωση του δημοσιογράφου Matt Lauer, ο οποίος απομακρύνθηκε από το NBC μετά τις καταγγελίες για σεξουαλική παρενόχληση⁶⁵, ο Donald Trump επιχειρεί να μεταθέσει την ευθύνη στην ηγεσία του ενημερωτικού δικτύου NBC, ζητώντας την απομάκρυνση του Προέδρου του δικτύου. Βασιζόμενος σε ένα σκάνδαλο το οποίο δεν

⁶⁵ <http://abcnews.go.com/Entertainment/katie-couric-breaks-silence-matt-lauer-scandal-thing/story?id=52337732>

συνδέεται με ψευδείς ειδήσεις αλλά με ανάρμοστη συμπεριφορά, ο Donald Trump βρίσκει την ευκαιρία να επαναφέρει στο προσκήνιο τη γνωστή του αντιπαράθεση με τα ενημερωτικά δίκτυα, καλώντας ταυτόχρονα το NBC να διακόψει τη μετάδοση ενός συγκεκριμένου προγράμματος αφήνοντας αιχμές για τον παρουσιαστή.

Χωρίς να παραθέτει συγκεκριμένα στοιχεία, αλλά με γενικόλογα σχόλια αφήνει να αιωρείται μια αμφιβολία. Δίνει δηλαδή την εντύπωση στον αναγνώστη της ανάρτησης, ότι υπάρχουν αναπάντητα ερωτήματα αναφορικά με τον παρουσιαστή του συγκεκριμένου προγράμματος του δικτύου NBC. Πρόκειται για τεχνική που παραπέμπει στα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας.

Αντιθέτως, με το κύρος που απορρέει από τον θεσμικό του ρόλο, επιβραβεύει με άνεση τα ευνοϊκά προς τη διακυβέρνησή του μέσα ενημέρωσης. Στις αναρτήσεις του φιλοξενούνται συχνά, τόσο τα θετικά προς το πρόσωπο του σχόλια του Fox News, όσο και οι προσωπικές αναφορές σε δημοσιογράφους ή αναλυτές οι ανταποκρίσεις των οποίων τον ικανοποιούν.

«Ο Πρόεδρος σημείωσε ορισμένα ιστορικά επιτεύγματα αυτή τη χρονιά». Ευχαριστώ Charlie Kirk, από το «Σημείο Καμπής στις ΗΠΑ». Δυστυχώς τα ψευδή μέσα ενημέρωσης, δεν θα παραδεχθούν ΠΟΤΕ τα επιτεύγματα στο τέλος την ετήσιας αναδρομής. Συντάσσουμε μια μακρά και ωραία λίστα». (22 Δεκεμβρίου 2017)

Συχνή στις αναρτήσεις του είναι και η χρήση της λέξης «εμείς» κάθε φορά που απευθύνεται στον αμερικανικό λαό. Αξιοποιώντας αυτή τη ρητορική η οποία εντάσσεται στα χαρακτηριστικά του λαϊκισμού, ο Donald Trump τοποθετεί τον εαυτό του απέναντι στο σύστημα. Αποτελώντας μέρος του συνόλου των πολιτών, τους οποίους

χαρακτηρίζει σπουδαίους τάσσεται στο πλευρό του αγνού λαού, ως μιας ενιαίας οντότητας που βρίσκεται απέναντι «στους άλλους» (Schedler, 1996). Απέναντι δηλαδή στη διεφθαρμένη ελίτ, την οποία κατηγορεί ότι ελέγχει το μιντιακό σύστημα, το οποίο με τη σειρά του διαπλέκεται με το αντίπαλο κόμμα. Δηλαδή τους δημοκρατικούς, από όπου προέρχονται ο Barack Obama και η Hillary Clinton. Και αυτοί με τη σειρά τους διοχετεύουν στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, ψευδείς ειδήσεις και ψευδείς δημοσκοπήσεις, προκειμένου να πλήξουν το ηγετικό προφίλ και τις πολιτικές του Trump. Επιχειρεί μάλιστα και μια σύγκριση ανάμεσα στις δικές του επιλογές αναφορικά με την εξωτερική πολιτική της χώρας και συγκεκριμένα τη σχέση της Αμερικής με τη Ρωσία, υποτιμώντας τον προκάτοχό του Barack Obama, με το επιχείρημα ότι «δεν είχε χημεία με τον Putin», ένα επιχείρημα που στερείται πολιτικού υπόβαθρου. Με εξίσου υποτιμητικό τρόπο αντιμετωπίζει και την Hillary Clinton γράφοντας ότι ως υπουργός εξωτερικών «εκλιπαρούσε τη Ρωσία να γίνει φίλη της Αμερικής». Πρόκειται για υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς που παραπέμπουν σε ρητορική προπαγάνδας (Conserva, 2003) (Fleming, 2011).

«Οι μαζικές περικοπές φόρων, για τις οποίες τα ψευδή μέσα ενημέρωσης προσπαθούν απελπισμένα να γράψουν κάτι αρνητικό, προκειμένου να ικανοποιήσουν τα αφεντικά τους τους Δημοκρατικούς, θα φανούν σύντομα. Οι επιχειρήσεις ήδη πληρώνουν αδρά τους εργαζόμενους. Οι Δημοκρατικοί θέλουν να αυξήσουν τους φόρους, μισούν αυτές τις μεγάλες Περικοπές !» (21/12/2017)

«Τα Ψευδή Μέσα Ενημέρωσης θυμούνται τότε η ανέντιμη Hillary Clinton, ως υπουργός Εξωτερικών εκλιπαρούσε τη Ρωσία να γίνει φίλη μας ? Και ο Obama προσπάθησε αλλά είχε μηδενική χημεία με τον Putin».(11 Νοεμβρίου 2017)

«Οι Ψευδείς Ειδήσεις αρνούνται να μιλήσουν για τη μεγάλη και δυνατή ΒΑΣΗ που έχουμε. Εμφανίζουν Ψευδείς Δημοσκοπήσεις ακριβώς όπως μεταδίδουν Ψευδείς Ειδήσεις. Παρά τις αναφορές που είναι μόνο αρνητικές, εμείς τα πάμε καλά – κανείς δεν θα μας νικήσει. ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΞΑΝΑ !»(24 Δεκεμβρίου 2017)

Στην ανάρτηση της 24^{ης} Δεκεμβρίου 2017 εντοπίζεται συνδυασμός χαρακτηριστικών λαϊκισμού και προπαγάνδας. Με τη χρήση της λέξης ΒΑΣΗ με κεφαλαία γράμματα, ο Donald Trump αναφέρεται εμφατικά στους πολίτες που έχουν τη δύναμη με την ψήφο τους να ορίσουν τους εκπροσώπους τους, όπως εκείνον. Συνδέει δηλαδή το πρόσωπό του με τη λαϊκή βούληση. Ταυτόχρονα επαναλαμβάνει την έκφραση Ψευδείς Ειδήσεις, διευρύνοντας την επιχειρηματολογία του στην οποία συμπεριλαμβάνει και πάλι τις Δημοσκοπήσεις. Και υπονοεί πως είναι αναξιόπιστες άρα κατευθυνόμενες από τα μέσα ενημέρωσης, με στόχο να μειώσουν τη δυναμική του. Παράλληλα υπόσχεται να αντιμετωπίσει τους κοινούς εχθρούς δηλαδή τις διεφθαρμένες ελίτ, έχοντας αρωγό το λαό.

«Ψευδείς Αστείες ειδήσεις»

«Οι αποτυχημένοι New York Times, γράφουν για μένα, τη μια ψεύτικη ιστορία μετά την άλλη. Ούτε καν τηλεφωνούν για να διασταυρώσουν την ιστορία τους. Είναι ψευδείς και αστείες ειδήσεις»!

(28 Ιουνίου 2017)

Αυτό που παρατηρείται σε όλες τις αναρτήσεις του Donald Trump, είναι ότι κυριαρχεί ο απλοϊκός λόγος, ο οποίος παραπέμπει σε αντι-ελιτιστική ρητορική, απέναντι σε ένα κοινό αντι-εμπειρογνομόνων (Oliver, Rahn, 2016). Απλοϊκές εκφράσεις όπως «κακό», «αστείες» και σημεία στίξης λειτουργούν emphatic ενισχύοντας το λόγο του (Shafer, 2015) (Ott, 2016) (Conserva, 2003) (Faret, Reitan, 2011) (Faret et al, 2015). Σύμφωνα μάλιστα με ερευνητές η χρήση της γραμματικής του Donald Trump είναι χαρακτηριστική παιδιών ηλικίας 11 ετών και κάτω⁶⁶. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι στη βιβλιογραφία της θεωρίας του λαϊκισμού, η συγκεκριμένη πρακτική θεωρείται συνειδητή επιλογή, που έχει στόχο να διαχωρίσει τον ηγέτη από τους άλλους πολιτικούς και να τον αναδείξει ως εκφραστή του απλού λαού (Aslanidis, 2015 a), (Muller, 2016), (Kazin, 2016), (Inglehart and Norris, 2016), (Conserva, 2003), (Falck, Gold and Heblich, 2012)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι ο Donald Trump αν και επιλέγει να επικοινωνήσει τα μηνύματά του κατά κύριο λόγο μέσω twitter, δεν αντιμετωπίζει με την ίδια αξιοπιστία το Facebook. Την ώρα που το Facebook ετοιμαζόταν να παραδώσει περισσότερες από 3.000 πολιτικές διαφημίσεις στους ανακριτές του Κογκρέσου, οι οποίοι ανέλαβαν να διερευνήσουν τη ρωσική εμπλοκή στις εκλογές στις ΗΠΑ⁶⁷ ο Donald Trump έσπευδε να προκαταλάβει το αποτέλεσμα της έρευνας, ταυτίζοντας το συγκεκριμένο μέσο κοινωνικής δικτύωσης με το αντίπαλό του πολιτικό στρατόπεδο, τους δημοκρατικούς.

⁶⁶ <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-elections/donald-trump-uses-language-typical-of-children-under-11-a6936256.html>

⁶⁷ <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-41423082>

«Η ανέντιμη Hillary Clinton, ξόδεψε περισσότερα εκατομμύρια δολάρια στις Προεδρικές εκλογές σε σχέση με εμένα. Το Facebook ήταν με το μέρος της και όχι με το δικό μου μέρος !» (21, Οκτωβρίου 2017)

«Συνεχίζω να ακούω για τα μικροποσά που ξόδεψα σε διαφημίσεις στο Facebook. Γιατί δεν αναφέρεστε στα εκατομμύρια δολάρια που κόστισαν οι Ψευδείς Ειδήσεις οι οποίες μεταδόθηκαν σε CNN, ABC, NBC και CBS ;» (21, Οκτωβρίου 2017)

«Το Facebook ήταν πάντα αντι-Trump. Τα Δίκτυα ήταν πάντα αντι-Trump τελικά οι Ψευδείς Times της Νέας Υόρκης (ζήτησαν συγνώμη) και η Washington Post ήταν αντι-Trump. Συμπαιγνία;» (27 Σεπτεμβρίου 2017)

Σε αυτές τις αναρτήσεις ο Donald Trump αντιμετωπίζει το Facebook ως ένα μέσο που χειραγωγείται από την Hillary Clinton μιλώντας για μεροληψία, με το επιχείρημα ότι προβάλλεται περισσότερο όποιος πληρώνει περισσότερα. Για να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του αντιπαραβάλλει τα δικά του έξοδα, απέναντι σε αυτά της υποψηφίας των Δημοκρατικών, σημειώνοντας ότι οι δικές του διαφημίσεις ήταν ελάχιστες. Χωρίς ωστόσο να δίνει συγκεκριμένα στοιχεία, αναφορικά με το τίμημα που κατέβαλε ο ίδιος ή το αντίπαλο κόμμα. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον της ασάφειας, στόχος του είναι να πείσει ότι οι διαφημίσεις στο συγκεκριμένο μέσο ευνόησαν την υποψηφιότητα Clinton, έναντι αδράς αμοιβής. Πρόκειται για ένα επιχείρημα που στις στρατηγικές επικοινωνίας θεωρείται αυτονόητο, καθώς η πολιτική διαφήμιση στις προεκλογικές εκστρατείες έχει κυρίαρχο ρόλο άρα και κόστος. Ταυτόχρονα επιχειρεί να πάρει σαφείς αποστάσεις από την έρευνα που διεξάγεται, αναφορικά με τη ρωσική εμπλοκή στις εκλογές στις ΗΠΑ με άξονα και το Facebook, ενώ στρέφει και πάλι την προσοχή στους κολοσσούς της ενημέρωσης. Συνδέοντας μεταξύ τους όλα τα μέσα,

αφήνει να εννοηθεί ότι είναι διαπλεκόμενα και ότι αναπαράγουν ψευδείς ειδήσεις. Επίσης σε μια προσπάθεια να πλήξει για μια ακόμη φορά την αξιοπιστία των Times της Νέας Υόρκης, αναφέρει ότι του ζήτησαν συγγνώμη. Πρόκειται για ισχυρισμό τον οποίο ο Trump είχε υποστηρίξει και σε προγενέστερη ανάρτησή του, ωστόσο τότε η ίδια η εφημερίδα είχε προχωρήσει σε διάψευση ⁶⁸.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση του πολιτικού λόγου του Donald Trump θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η ερμηνεία των κειμένων του, εμπεριέχει υποκειμενική διάσταση. Και αυτό γιατί στην κριτική ανάλυση λόγου χρησιμοποιούμε τους «διανοητικούς χάρτες» του εγκεφάλου μας. Κατά συνέπεια «οι κοινωνικές πραγματικότητες επιδέχονται πολλών ερμηνειών και όχι μόνο μίας» (Fairclough, 1992, σελ. 82).

Θα πρέπει ακόμη να επισημανθεί ότι η συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων δεν βασίστηκε σε κάποιο λογισμικό, αλλά πραγματοποιήθηκε χειροκίνητα. Ακολούθησε η ανάλυση και ομαδοποίηση των επιμέρους εννοιών της κάθε ανάρτησης (tweet), με βάση τις θεωρίες του λαϊκισμού και της προπαγάνδας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, όπως αυτά παρατέθηκαν στον πίνακα 1 (σ.85). Ακολούθησε ομαδοποίηση των συναφών ευρημάτων, προκειμένου να εξαχθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα.

⁶⁸ <https://www.politico.com/story/2017/03/new-york-times-donald-trump-apologize-twitter-236641>

Συμπεράσματα

Η έρευνα ξεκίνησε με την ανάλυση του ρόλου της κοινωνικής δικτύωσης στις σύγχρονες κοινωνίες και πιο συγκεκριμένα τη χρήση του twitter ως εργαλείου επικοινωνίας, σε μια ανοιχτή δομή λειτουργίας όπως το διαδίκτυο, προκειμένου να καταλήξει στην ανάλυση του πολιτικού λόγου του Donald Trump όπως αυτός διατυπώνεται μέσα από τον προσωπικό του λογαριασμό στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης Twitter και συγκεκριμένα στις αναφορές του που σχετίζονται με τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης.

Θέτοντας ως βάση της έρευνας το ερώτημα «πώς αξιοποιούνται τα νέα μέσα από τον Donald Trump, αλλά και πως λειτουργεί ο ίδιος ως πολιτική προσωπικότητα απέναντι στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης» και με αφετηρία τη βιβλιογραφική επισκόπηση που άπτεται των ερμηνειών του λαϊκισμού και της προπαγάνδας καθώς και της εξέλιξής τους στο χρόνο, η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο Αμερικανός Πρόεδρος χρησιμοποιεί ρητορική, η οποία βρίσκει πεδίο εφαρμογής στον λαϊκιστικό και προπαγανδιστικό λόγο, προκειμένου να πλήξει την αξιοπιστία μεγάλων δικτύων και παραδοσιακών εφημερίδων (Crockett, 2016) (Gross & Johnson, 2016) (Conserva, 2003) (Fleming 2011) (Falck, Gold and Heblich, 2012).

Με σημείο αναφοράς την εποχή της μετα-αλήθειας (post – truth) όπως αυτή ορίζεται στη σύγχρονη πραγματικότητα, κατά την οποία το ψέμα κλονίζει τα θεμέλια της δημοκρατίας, μέσα από σύγχρονους μηχανισμούς πόλωσης και χειραγώγησης, που χρησιμοποιούν τα δεδομένα και την κοινωνική δικτύωση προκειμένου να προκαλέσουν το

συναίσθημα και να παρακάμψουν τα γεγονότα, η έρευνα εστιάζει στις τεχνικές που στρέφονται εναντίον της αλήθειας⁶⁹.

Κατά συνέπεια στις κυρίαρχες αφηγήσεις του Αμερικανού Προέδρου, που τίθενται στα υπο-ερωτήματα της έρευνας, εντάσσεται ο όρος «ψευδείς ειδήσεις» τον οποίο ο Donald Trump χρησιμοποιεί στις μισές αναρτήσεις του στο twitter μέσα σε διάστημα ενός έτους. Ακολουθούν παραλλαγές του όρου ή εκφράσεις που συνδέονται με το αρχικό νόημα.

Θα πρέπει ωστόσο να δοθεί έμφαση στο γεγονός, ότι η ερευνητική διαδικασία οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο Donald Trump, προκειμένου να ενισχύσει το αφήγημα περί ψευδών ειδήσεων, βασίζει την επιχειρηματολογία του είτε σε μισές αλήθειες είτε σε πραγματικά γεγονότα όπως αναληθή ή ανακριβή ρεπορτάζ, τα οποία έχουν διαψευσθεί από τα ίδια τα ενημερωτικά δίκτυα. Με τη διαρκή επανάληψη της έκφρασης «ψευδείς ειδήσεις» προσπαθεί να εμπεδώσει στο κοινό την άποψή του αναφορικά με την ερμηνεία και το ρόλο των ψευδών ειδήσεων, πλήττοντας την αξιοπιστία των ενημερωτικών δικτύων στο σύνολό τους. Ταυτόχρονα παρουσιάζει το μέσο κοινωνικής δικτύωσης twitter ως μια σύγχρονη μορφή ενημέρωσης, αλλά και ως το μοναδικό εργαλείο που υποστηρίζει την αδιαμεσολάβητη επικοινωνία του με τον λαό. Αντιθέτως κρατά αποστάσεις από το Facebook, όταν αρχίζουν να πυκνώνουν οι αποκαλύψεις για το ρόλο του συγκεκριμένου μέσου κοινωνικής δικτύωσης κατά την προεκλογική εκστρατεία στις ΗΠΑ.

69

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=7_35DQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT3&dq=post-truth+and+populism&ots=rbHFi2a10r&sig=_zsbtHnSMvnZCI1Ke_3BCzf1SZs&redir_esc=y#v=onepage&q=post-truth%20and%20populism&f=false

Στις αναρτήσεις του ο Donald Trump εγκαλεί συγκεκριμένους δημοσιογράφους, με το επιχείρημα ότι δεν τηρούν τη δημοσιογραφική δεοντολογία, ενώ αμφισβητεί και την εγκυρότητα των πηγών τους. Παίρνοντας αποστάσεις από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, τα οποία εντάσσει σε μια ευρύτερη ελίτ η οποία εκπροσωπεί τα συμφέροντα του διεφθαρμένου πολιτικού συστήματος, δηλαδή των Δημοκρατικών, ο Trump αντιστρέφει τις κατηγορίες κατηγορώντας εκείνους που τον κατηγορούν. Όμως παρότι δαιμονοποιεί και παρακάμπτει συστηματικά τα μέσα, στην πραγματικότητα τα χρησιμοποιεί προκειμένου να αναμεταδώσουν τα μηνύματά του, αξιοποιώντας στο έπακρον το προσωπικό του εργαλείο επικοινωνίας το twitter (Gross & Johnson, 2016) (Zitter, 2009) (Βαρδουλάκης, 2014).

Στις αναρτήσεις του κυριαρχεί το συναίσθημα που λειτουργεί παρορμητικά στο σύνολο, ενώ οι έμμεσες ή άμεσες αναφορές στο λαό εμφανίζουν τον ίδιο ως γνήσιο εκφραστή των απλών ανθρώπων. Μέσω της απλής, αντι-ελιτιστικής γλώσσας που είναι απαλλαγμένη από την πολιτική ορθότητα του κατεστημένου (Faret et al, 2015) (Faret, Reitan, 2011) (Oliver, Rahn, 2016) τοποθετεί τον εαυτό του συμβολικά εκτός της πολιτικής σφαίρας δίνοντας μια ηθική διάσταση στην δική του πολιτική προσωπικότητα, καθώς εμφανίζεται ως ένας άνθρωπος της διπλανής πόρτας ο οποίος αντλεί τη δύναμή του από το λαό.

Αξιοποιώντας την ισχύ και την αξιοπιστία που απορρέει από το θεσμικό του ρόλο και χειραγωγώντας έννοιες υψηλού συμβολισμού, όπως η χώρα και το έθνος, λειτουργεί ως διαμορφωτής της κοινής γνώμης (Aslanidis, 2015 a) (Muller, 2016) (Kazin, 2016) (Inglehart and Norris, 2016) (Conserva, 2003) (Falck, Gold and Heblich, 2012) (Laclau, 2005) (Mudde, 2004) (Pasquino, 2008) (De Raadt et al, 2004).

Στις προηγούμενες διαπιστώσεις θα πρέπει να προστεθεί μία σημαντική παράμετρος. Ότι ο Donald Trump έχει βαθιά γνώση της λειτουργίας των μέσων ενημέρωσης μέσω της παρουσίασης του επιτυχημένου προγράμματος «The Apprentice» (ο Μαθητευόμενος). Γεγονός που αποτελεί ισχυρό πλεονέκτημα ως προς τον τρόπο με τον οποίο χειρίζεται τους ψηφοφόρους, ως τηλεθεατές και τα μέσα ενημέρωσης ως δέκτες και πομπούς αναμετάδοσης πληροφοριών, οι οποίες κεντρίζουν το ενδιαφέρον των τηλεθεατών (Hall et al 2016) (Street, 1997).

Η πολωτική και συγκρουσιακή ρητορική του Donald Trump με επίκεντρο τα παραδοσιακά ενημερωτικά δίκτυα, φαίνεται πως βρίσκει ανταπόκριση σε ένα κοινό το οποίο αντιμετωπίζει με καχυποψία αλλά και απαξία τα μέσα ενημέρωσης.

Ωστόσο προκειμένου να αποτιμηθεί ορθά και να τεκμηριωθεί ερευνητικά η απήχηση του λόγου του Αμερικανού Πρόεδρου, θα ήταν ενδιαφέρουσα η ανάλυση των χαρακτηριστικών των ακολούθων του στο twitter. Αν και μελέτες καταδεικνύουν ότι στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν εκπροσωπείται με εγκυρότητα η κοινωνική και δημογραφική σύνθεση των ΗΠΑ (Mislove), ενώ το δείγμα υποεκπροσωπείται και λόγω του ψηφιακού χάσματος (Compaine, 2001) μια διεξδυτική έρευνα στο προφίλ των ακολούθων του Donald Trump, θα μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντικά συμπεράσματα ως προς τις καταβολές, τις πολιτικές πεποιθήσεις και το επίπεδο μόρφωσης των υποστηρικτών του, ανάλογα με το ύψος, την ηλικία, το επάγγελμα και τον τόπο προέλευσής τους. Σημαντικό θα ήταν ακόμη να διερευνηθεί αν είναι όλοι οι λογαριασμοί ενεργοί, καθώς και εάν πρόκειται για πραγματικούς χρήστες ή bots και trolls. Προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα ως προς το βαθμό επιρροής που ασκεί στους

ψηφοφόρους του, περαιτέρω διερεύνησης χρήζουν και τα στοιχεία που προκύπτουν αναφορικά με την αποδοχή και αναδημοσίευση των αναρτήσεων του.

Περαιτέρω γνώση θα προσέθετε και η διερεύνηση των απαντήσεων που δίνουν τα ενημερωτικά δίκτυα και οι παραδοσιακές εφημερίδες στον Αμερικανό Πρόεδρο αναφορικά με τις αναρτήσεις που σχετίζονται με αυτά, καθώς και η ανάλυση της χιουμοριστικής προσέγγισης σατυρικών εκπομπών και σκιτσογράφων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aalberg, T. Esser, F. Reinemann, C. Stromback, J. de Vreese, C. (2017)

Populist Political Communication in Europe, Routledge Research in communication studies, Available at:
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=ozaTDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=routledge+populist+political+communication+in+europe&ots=NLEw1WzEX6&sig=ycWMuZAOiYIU2-y8PN-YmnOIHp4&redir_esc=y#v=onepage&q=routledge%20populist%20political%20communication%20in%20europe&f=false [Accessed at 3/1/2018]

Ashkenas, Jeremy, and Gregor Aisch. 5 (2016), "European Populism in the Age of Donald Trump." *The New York Times*

Al-Rodhan, N. (7th June 2017) *Post-Truth Politics, the Fifth Estate and the Securitization of Fake News*, Available at:
<http://www.globalpolicyjournal.com/blog/07/06/2017/post-truth-politics-fifth-estate-and-securitization-fake-news>, [Accessed at: 3 October 2017]

Aro, J. (10 May 2016), *The cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools*, Wilfried Martens Centre for European Studies, Belgium, Published with open access at Springerlink.com

Bain, A. (1872) *Mind and Body The theories of their relationship*. London, Henry S. King

Bardoel, J. and Deuze M. (2001) "Network Journalism: converging competences of media professionals and professionalism, *Australian Journalism Review* 23, pp. 91-103

Benkler, Y. (2006), *The wealth of Networks: how social production transforms markets and freedom*, Yale University Press, New Haven and London, Available at:
[https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=Q08oChJj8HQC&oi=fnd&pg=PT2&dq=Benkler,+Y.+\(2006\),+The+wealth+of+Networks:+how+social+production+transfor+ms+markets+and+freedom&ots=-rbfP2sXJJ&sig=owqnb7GIYa8uh4z4idaH5i15z7U&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=Q08oChJj8HQC&oi=fnd&pg=PT2&dq=Benkler,+Y.+(2006),+The+wealth+of+Networks:+how+social+production+transfor+ms+markets+and+freedom&ots=-rbfP2sXJJ&sig=owqnb7GIYa8uh4z4idaH5i15z7U&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false), [Accessed at: 2 October 2017]

Berbuir N. Lewandowsky M. & Siri J. (13 November 2015) *The AfD and its Sympathisers: Finally a Right-Wing Populist Movement in Germany?* Available at:
https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/39965973/Siri_LewandowskyBerbuir_2014.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1515963956&Signature=3TTVZIDMBI5FEBv%2F%2B3VEqoo53ck%3D&response-content-

[disposition=inline%3B%20filename%3DThe_AfD_and_their_Sympathizers_Finally_a.pdf](#) [Accessed at: 15 January 2018]

Berghel, H. (Feb 2017), *Lies, Damn Lies and Fake News*, University of Nevada, Las Vegas, Available at: http://www.berghel.net/col-edit/out-of-band/feb-17/oob_2-17.pdf, [Accessed at: 20 September, 2017]

Bernays E. L. (1928), *Propaganda*

Carey, A. (1-2/1996) *MANAGING PUBLIC OPINION: THE CORPORATE OFFENSIVE*, *Serbian Political Thought*, pp 131 – 149 University of New South Wales, Available at: <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/propaganda/alex%20carey-managing%20public%20opinion.pdf>, [Accessed at: 2 October 2017]

Castells, M. (2000) *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell Publishing, Available at: https://www.researchgate.net/publication/200465482_The_Rise_of_Network_Society, [Accessed at: 28 September, 2017]

Clinton, H., (2017), *What Happened*, Simon & Schuster, A CBS COMPANY

Compaine, B. (2001), *The Digital Divide, Facing a Crisis or Creating a Myth?*
Edited by <https://mitpress.mit.edu/books/digital-divide>

Conover, M.D. Ratkiewicz, J. Francisco, M. Goncalves, B. Flammini, A. Menczer F. (2010) *Political Polarization on Twitter*, Center for Complex Networks and Systems Research School of Informatics and Computing Indiana University, Bloomington, IN, USA, Available at: <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM11/paper/viewFile/2847/3275> [Accessed at: 2 October 2017]

Conserva, H. (2003) *Propaganda Techniques*, 2003, Available at: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=5ip9vVZ-H4sC&oi=fnd&pg=PA2&dq=ad+hominem+propaganda+techniques&ots=xitSmcBfeX&sig=i5Dy5dREflcAS1qwxsfPtSmF8gg&redir_esc=y#v=onepage&q=ad%20hominem%20propaganda%20techniques&f=false, [Accessed at: 2 September 2017]

Conway, M. Grabe, M. E. (April 2007) *VILLAINS, VICTIMS AND THE VIRTUOUS IN BILL O'REILLY'S "NO-SPIN ZONE"* Indiana University Bloomington, Indiana University Bloomington, Available at: https://www.researchgate.net/publication/232875178_VILLAINS_VICTIMS_AND_THE_VIRTUOUS_IN_BILL_O%27REILLY%27S_NO-SPIN_ZONE, [Accessed at: 30 September 2017]

Chomsky, N. (1991, 1997), *Media control: the Spectacular achievements of propaganda*, The Open Media Pamphlet Series, , series editors Greg Fiuggiero and Staurt Sajulka, Seven Stories Press, N.Y. <http://www.sevenstories.coti>, Available at: http://library.uniteddiversity.coop/Media_and_Free_Culture/Media_Control-The_Spectacular_Achievements_of_Propaganda-Noam_Chomsky.pdf, [Accessed at: 30 September 2017]

Darnton, R. (February 13, 2017), *The True History of Fake News*,

NYR Daily, Available at: <http://www.nybooks.com/daily/2017/02/13/the-true-history-of-fake-news/>, [Accessed at: 2 September 2017]

Darraj, E. Sample, C. Cowley J. (2017) *Information Operations: The use of information Weapons in the 2016 US Presidential Election*, Available at: https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=uFA8DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA92&dq=bots+trolls+against+clinton&ots=YSo_fAZt5B&sig=ZTRdnHtrAUhg4k5Xi44hFZh7qv8&redir_esc=y#v=onepage&q=bots%20trolls%20against%20clinton&f=false, Accessed at: [10 January 2018]

D' Ancona, M. 2017, *Post Truth, The new war on truth and how to fight back*, Ebury Press. Available at: https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=7_35DQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT3&dq=post-truth+and+populism&ots=rbHFi2a10r&sig=_zsbtHnSMvnZCI1Ke_3BCzf1SZs&redir_esc=y#v=onepage&q=post-truth%20and%20populism&f=false, [Accessed at: 13 April, 2018]

De Raadt J., Hollanders, D. André Krouwel, A., (27-28 May 2004), *Conceptualising Populism, Analysing the level and type of populism of four European Parties* Available at: [https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/Populism/14.conceptualizing%20populism%20\(DeRaadt,%20Hollandersen,%20Krouwel\).pdf](https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/Populism/14.conceptualizing%20populism%20(DeRaadt,%20Hollandersen,%20Krouwel).pdf), [Accessed at: 25 July, 2017]

DiGrazia, J. McKelvey, K. Bollen, J. Rojas, F. (November 27, 2013) *More Tweets, More Votes: Social Media as a Quantitative Indicator of Political Behavior*, Available at: http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0079449&utm_content=buffer414bc&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer, [Accessed at: 30 September 2017]

Eiermann, M. (26 APR 2016), *How Donald Trump Fits Into the History of American Populism*, Version of Record online:, New Perspectives Quarterly, Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/npqu.12033/abstract>, [Accessed at: 28 September 2017]

European Commission, (13 November 2017), *Public consultation on fake news and online disinformation*, Available at: https://ec.europa.eu/info/consultations/public-consultation-fake-news-and-online-disinformation_en [Accessed on: 20 November 2017]

European Commission, (12 March 2018), *Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation*, Available at: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation> [Accessed on: 9 April, 2018]

Ellul, J. (February 1973), *Propaganda The formation of Men's Attitude*, Vintage Book Edition, Copyright 1965, by Alfred A. Knopf Inc, Available at: <https://www.ratical.org/ratville/AoS/Propaganda.pdf>, [Accessed at: 23 September 2017]

Esomba, S. (June 6, 2012) *Advertising and the spread of business, Democracy and knowledge*, Available at: https://books.google.gr/books?id=TY_FBgAAQBAJ&pg=PA41&lpg=PA41&dq=ad+nauseam+propaganda&source=bl&ots=v4OFMj0iMT&sig=doE5A2M3Q1Pj13xOVISwalZB1c8&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwip08rc2_DWAhWBa1AKHYz2AS4Q6AEIUzAJ#v=onepage&q=ad%20nauseam%20propaganda&f=false, [Accessed at: 30 September 2017]

Estepa J. (Nov, 7. 2017), *Trump has tweeted 2,461 times since election*, Available at: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/onpolitics/2017/11/07/trump-has-tweeted-2-461-times-since-election-heres-breakdown-his-twitter-use/822312001/> [Accessed at: 30 November 2017]

Falck, O. Gold, R. Heblich, S. (April 2012) *E-Lections: Voting Behavior and the Internet*, Stirling Economics Discussion Paper 2012-07, Online at: <http://www.management.stir.ac.uk/research/economics/workingpapers> <https://www.stir.ac.uk/media/schools/management/documents/workingpapers/SEDP-2012-07-Falck-Gold-Heblich.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

Farkas, J. Schou, J. (29/5/2017), *How can we study disguised propaganda on social media? Some methodological reflections*, Available at: http://datadrivenjournalism.net/news_and_analysis/how_can_we_study_disguised_propaganda_on_social_media [Accessed at: 30 September 2017]

Faret, J. Reitan, (2015) *J. Twitter Sentiment Analysis Exploring the Effects of Linguistic Negation*, Norwegian University of Science and Technology, Available at : <https://daim.idi.ntnu.no/masteroppgaver/013/13240/masteroppgave.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

Farkas J. Schou Jannick, (29/5/2017), *How can we study disguised propaganda on social media? Some methodological reflections*, Data Driven Journalism, Available at: http://datadrivenjournalism.net/news_and_analysis/how_can_we_study_disguised_propaganda_on_social_media [Accessed at: 2 October 2017]

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press

Fairclough, N. (1995), *Media Discourse*, Edited By Arnold A member of the Hodder Headline Group, LONDON, SYDNEY, AUCKLAND, Co published in the USA by Oxford University Press,

Fairclough, N. First Edited, (1995, Second edition 2010), *Critical discourse Analysis, the Critical Study of Language*, Routledge, Available at: https://books.google.gr/books?id=3djbAAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=critical+discourse+analysis+the+critical+study+of+language&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjkn3-raXXAhWS_KQKHRn3CDgQ6AEIJjAA#v=onepage&q=critical%20discourse%20analysis%20the%20critical%20study%20of%20language&f=false, Accessed at: 30 October 2017]

Fairclough, N. (2003) *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.

Fairclough, N. (2003) *Fairclough Intertextuality*, Available at: <https://www.sfu.ca/cmns/courses/2012/801/1-Readings/Fairclough%20Intertextuality.pdf>, Accessed at: [29 December 2017]

Fleming A. C. (2011) *Understanding Propaganda From a General Semantics Perspective*, Available at: <https://archive.org/details/UnderstandingPropagandaFromAGeneralSemanticsPerspective> [Accessed at: 2 October 2017]

Gelders, D. & Ihlen, Ø. (2010) *Government communication about potential policies: Public relations, propaganda or both?* Public Relations Review 36 59–62, Available at: <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/propaganda/Government%20communication%20about%20potential%20policies.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

Gillon B. S. (1990) *Ambiguity, generality, and indeterminacy: Tests and definitions** Synthese 85: 391-416, © 1990 Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands. Available at: <http://semantics.uchicago.edu/kennedy/classes/s06/readings/gillon90.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

Gowans, S. (March 2017), *Fake News The New Normal ?*, Available at: https://www.mrs.org.uk/pdf/MRS_blogmaster2_0617.pdf, [Accessed at: 2 October 2017]

Gu Lion, Kropotov V. Yarochkin, F. (Senior Threat Researchers) Leopando, J. Estialbo, J. (Contributors) June 13, 2017, *Fake News and Cyber Propaganda: The Use and Abuse of Social Media*, Available at: <https://www.trendmicro.com/vinfo/us/security/news/cybercrime-and-digital-threats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media>, [Accessed at: 30 September 2017]

Gross, J. H. & Johnson, K. T. (18 Oct 2016), *Twitter Taunts and Tirades: Negative Campaigning in the Age of Trump*, University of Massachusetts , Amherst, Available

at:

https://www.academia.edu/29250925/Twitter-Taunts_and_Tirades_Negative_Campaigning_in_the_Age_of_Trump Twitter Taunts and Tirades: Negative Campaigning in the Age of Trump, [Accessed at: 30 September 2017]

Hall, K. Goldstein, D. Ingram, M. B. (2016) *The hands of Donald Trump Entertainment, gesture, spectacle*, Available at: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/pdfplus/10.14318/hau6.2.009> [Accessed at: 18 December 2017]

Herman, Edward S., Chomsky, N. (1994), *A Propaganda Model*, Manufacturing consent: the political economy of the mass media, pp.1-35 London: Vintage

Hermida, A., (2 May, 2014), *Twittering the news, The emergence of ambient journalism*, Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17512781003640703>, [Accessed at: 26 September 2017]

Howard, P. Kollanyi, B. Bradshaw, S. Neudert L.M, (September 28 2017) *Social Media, News and Political Information during the US Election: Was Polarizing Content Concentrated in Swing States?*, Available at: <http://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/09/Polarizing-Content-and-Swing-States.pdf>, [Accessed at: 26 September 2017]

Howe J. (2008) *Crowdsourcing: why the power of the crowd is driving the future of business*, New York, Crown business, Available at: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=1481457>, [Accessed at: 26 September 2017]

Jansen, B. Zhang, M. Sobel, K. and Chowdury, A., (2009), *Micro-blogging as online word of mouth branding*. IN CHI EA '09: Proceedings of the 27th international conference extended abstracts on Human factors in computing systems, pages 3859-3864, New York, NY USA. ACM, Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/fa8c/74ff54e35e2c5dc390f1bdb78391240ac7a1.pdf> [Accessed at: 26 September 2017]

Jokic, A. (January 2014), *"Propaganda and the Ethics of Persuasion,"* 2nd ed., by Randal Marlin, p.426 – 431 Portland State University, Available at: https://www.researchgate.net/publication/269956369_Propaganda_and_the_Ethics_of_Persuasion_2nd_ed_by_Randal_Marlin [Accessed at: 10 October 2017]

Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (1999). *Propaganda and persuasion* (3rd ed.). London: Sage.

Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (2015) *Propaganda & Persuasion* by Sage Publications Inc. Available at: <https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=ZuiRAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&f>

[q=propaganda+techniques+and+fake+news&ots=pFFdASf5xO&sig=u21fydGdu1JHDX3NwkreRQxh7fc&redir_esc=y#v=onepage&q=propaganda%20techniques%20and%20fake%20news&f=false](https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=q3s7DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT299&dq=+manichaeistic+approaches+of+populism&ots=tfYInfPxqH&sig=STJNTbfxOubfy-qSFpWYVeD5lZ8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false) [Accessed on 28 September 2017]

Judis, John B. (2016) *The populist explosion: How the great recession transformed American and European politics*. Columbia Global Reports.

Kaltwasser, R. Taggart, P. Espeyo, P. Ostigya, P. (2017), *The Oxford Handbook of Populism*, Oxford, Available at: University Press, https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=q3s7DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT299&dq=+manichaeistic+approaches+of+populism&ots=tfYInfPxqH&sig=STJNTbfxOubfy-qSFpWYVeD5lZ8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Kazin, M. (November/December 2016), *Trump and American Populism*, Old Whine, New Bottles, The Power of Populism, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-10-06/trump-and-american-populism>, [Accessed at: 23 September 2017]

Knight, W., (October 17, 2016) *Why I'm Backing Deep Drumpf, And You Should Too*, Available at: <https://www.technologyreview.com/s/602682/why-im-backing-deep-drumpf-and-you-should-too/> [Accessed at: 30 November 2017]

Korzybski, A. (1990), *Collected Writings, 1920-1950*, Collected and Arranged by, M. Kendig, Institute of General Semantics, Englewood New Jersey USA

Kramer, B. 4 (May 2017) *Populist online practices: the function of the Internet in right-wing populism*, Available at: [file:///C:/Users/ALEXIA%20KOULOURI/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Populist%20online%20practices%20the%20function%20of%20the%20Internet%20in%20right%20wing%20populism.p](file:///C:/Users/ALEXIA%20KOULOURI/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Populist%20online%20practices%20the%20function%20of%20the%20Internet%20in%20right%20wing%20populism.pdf)df, [Accessed at: 10 January 2018]

Kreiss, D. (December 5, 2014), *Seizing the moment: The presidential campaigns' use of Twitter during the 2012 electoral cycle*, New Media & Society, <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1461444814562445>

Kumari, P. Singh, S. More, D. Talpade, D. Pathak, M. (April 2015) *Sentiment Analysis of Tweets*, IJSTE - International Journal of Science Technology & Engineering | Volume 1 | Issue 10 | April 2015 ISSN (online): 2349-784X, Available at: <http://www.ijste.org/articles/IJSTEVI1I10092.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

Lack, C. (Mar 4, 2016), *WHY IS DONALD TRUMP SO INSULTING IN THE DEBATES?* • guest post by Robert Mather, Ph.D. Dr. Mather is a Professor of Psychology at the University of Central Oklahoma, Available at: <https://www.skepticink.com/gps/2016/03/04/1553/>, [Accessed at: 28 December 2017]

Lasswell, H. (Aug., 1927), *The Theory of Political Propaganda*, The American Political Science Review, Vol. 21, No. 3, pp. 627-631, Published by: American Political Science Association, Available at: <http://www.jstor.org/stable/1945515>, [Accessed at: 30 September 2017]

Lehmann, Chris. (2015) "*Donald Trump and the Long Tradition of American Populism*."

Lieu, S. (1992), *Manichaeism in the later Roman Empire and Medieval China*, Tübingen, Available at: <https://books.google.gr/books?id=hmNPz9teHqUC&pg=PA77&lpg=PA77&dq=manichaeism+and+propaganda&source=bl&ots=-FhKN1GM9c&sig=sTwALkU6ZQeWllh1EFAeZOvOgeM&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwidjaG1lKXXAhWOzaQKHVVVBtgQ6AEINjAC#v=onepage&q=manichaeism%20and%20propaganda&f=false>

Lippman, W. (1922), *Public Opinion*, Available at: [https://wnorton.com/college/history/america-essential-learning/docs/WLippmann-Public Opinion-1922.pdf](https://wnorton.com/college/history/america-essential-learning/docs/WLippmann-Public%20Opinion-1922.pdf), [Accessed at: 30 September 2017]

Malone, T. Laubacher R. Dellarocas, C. (February 2009) "*Harnessing Crowds: mapping the genome of collective intelligence*", MIT Center for Collective Intelligence Massachusetts Institute of Technology Cambridge, MA Working Paper No. 2009-001, Available at: <http://cci.mit.edu/publications/CCIwp2009-01.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

Martinelli, A., (2017) *Beyond Trump populism in the rise*, ISPI, Milano, Available at: <https://books.google.gr/books?id=rWcsDwAAQBAJ&pg=PT78&dq=manichaeism+Hawkins&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjy92jjqXXAhXiQpoKHS3MCII4ChDoAQhBMAQ#v=onepage&q=manichaeism%20Hawkins&f=false>, [Accessed at: 2 November 2017]

McKelvey, K. Rudnick, A. Conover, M. Menczer F. (7 Feb, 2012), *Visualizing Communication on Social Media: Making Big Data Accessible*, Indiana University School of Informatics and Computing, Available at: https://www.researchgate.net/publication/221662353_Visualizing_Communication_on_Social_Media_Making_Big_Data_Accessible, [Accessed at: 30 September 2017]

Nabi, R., (April 1, 2003) *Exploring the Framing Effects of Emotion Do Discrete Emotions Differentially Influence Information Accessibility, Information Seeking, and Policy Preference?* Available at: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0093650202250881> Accessed at: 28 September 2017]

Mislove, A. Lehmann, S. Ahn Yong-Yeol, Onnela, Jukka-Pekka, Rosenquist J. N, (2011), *Understanding the Demographics of Twitter Users*, Northeastern University,

Technical University of Denmark, Harvard Medical School, Available at:
<https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM11/paper/viewFile/2816/3234>

[Accessed at: 28 December 2017]

Mit Computer Science and Artificial Intelligence lab, (March 03 '16),
Postdoc develops Twitterbot that uses AI to sound like Donald Trump Available at:
<https://www.csail.mit.edu/news/postdoc-develops-twitterbot-uses-ai-sound-donald-trump>, [Accessed at: 28 December 2017]

Müller, Jan-Werner, (2016/sep/02) *The Guardian* "Trump, Erdoğan, Farage: The attractions of populism for politicians, the dangers for democracy.". Available at:
<https://www.theguardian.com/books/2016/sep/02/trump-erdogan-farage-theattractions-of-populism-for-politicians-the-dangers-for-democracy>, [Accessed at: 18 July 2017]

Nelson J. (July 17, 2017), *Fake News, Fake Problem? An Analysis of the Fake News Audience in the Lead Up to the 2016 Presidential Election*, Available at:
https://www.researchgate.net/publication/318470831_Fake_News_Fake_Problem_An_Analysis_of_the_Fake_News_Audience_in_the_Lead_Up_to_the_2016_Presidential_Election, [Accessed at: 30 September 2017]

Nyhan, B. , Reifler, J., (27 October 2014), *The Effect of Fact-Checking on Elites: A Field Experiment on U.S. State Legislators*, Available at:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ajps.12162/abstract> [Accessed at: 6 January, 2018]

Guess, A. Nyhan, B. Reifler, J, (January 3, 2018), *Selective Exposure to Misinformation: Evidence from the consumption of fake news during the 2016 U.S. presidential campaign*, Available at: <https://www.dartmouth.edu/~nyhan/fake-news-2016.pdf> [Accessed at: 6 January, 2018]

Oliver E., Rahn Wendy R. (August 17, 2016) *Rise of Trumpenvolk, Populism in the 2016 Election*, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*

Pak, A., Paroubek, P. (January 2010) *Twitter as a Corpus for Sentiment Analysis and Opinion Mining*, Université de Paris-Sud, Laboratoire LIMSI-CNRS, Bâtiment 508, F-91405 Orsay Cedex, France, alexpak@limsi.fr, pap@limsi.fr , Available at:
https://www.researchgate.net/publication/220746311_Twitter_as_a_Corpus_for_Sentiment_Analysis_and_Opinion_Mining [Accessed at: 28 September 2017]

Panizza, F. (2005), *Populism and the Mirror of Democracy*, Verso, London UK, New York, USA

Poulakidakos, S. Veneti, A. (Feb 2016) *Political Communication and twitter in Greece: Jumps on the bandwagon or an enhancement of the political dialogue ?*, , National and Kapodistrian University of Athens, Bournemouth University, Available at:

https://www.researchgate.net/profile/Anastasia_Veneti2/publication/306319921_Political_communication_and_twitter_in_Greece_Jumps_on_the_bandwagon_or_an_enhancement_of_the_political_dialogue_?

[ncement of the political dialogue/links/57e292cb08ae427e2959e22d/Political-communication-and-twitter-in-Greece-Jumps-on-the-bandwagon-or-an-enhancement-of-the-political-dialogue.pdf?origin=publication_detail](http://journalofsociology.ro/wp-content/uploads/2015/06/Full-text2.pdf), [Accessed at: 23 September 2017]

Poulakidakos, S. Veneti A, (2014), *Examining Propaganda in the Context of Greek Economic Crisis*, Rom. Jour. Sociol., New Series, pp.49 – 64, Available at: <http://journalofsociology.ro/wp-content/uploads/2015/06/Full-text2.pdf>, [Accessed at: 23 September 2017]

Πουλακιδάκος Σ. (Σεπτέμβριος 2013), *Η προπαγάνδα ως θεμελιώδες συστατικό του δημόσιου λόγου: Η παρουσίαση του μνημονίου από τα ελληνικά ΜΜΕ*, Διδακτορική διατριβή Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ

Radcliffe, D. (May 2017), *Understanding Fake News*, University of Oregon, Available at: <https://damianradcliffe.wordpress.com/2017/06/08/understanding-fake-news-history-origins-solutions/> [Accessed at: 23 September 2017]

Rampton, S., Satuber J. (2003) *Weapons of Mass Deception, The Uses of Propaganda in Bush's War on Iraq, The Uses of fear*, by Center For Media and Democracy, Penguin Group USA Inc

Reitan, J. Faret, J. Gambäck, B. Bungum, L. (2015) *Negation Scope Detection for Twitter Sentiment Analysis*, {johan.reitan,jorgenfar}@gmail.com {gamback,larsbun}@idi.ntnu.no Department of Computer and Information Science Norwegian University of Science and Technology Sem Sælands vei 7–9, NO–7491 Trondheim, Norway, Available at: <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2396615/WASSA14.pdf?sequence=3> [Accessed at: 30 September 2017]

Reitan, J. Faret, J. (2011) *Twitter Sentiment Analysis Exploring the Effects of Linguistic Negation*, Available at: <https://daim.idi.ntnu.no/masteroppgaver/013/13240/masteroppgave.pdf> [Accessed at: 30 September 2017]

Swan, J. Parry – Giles, Spring (1996), *Camouflaged Propaganda: The Truman and Eisenhower Administrations' Covert Manipulation of News*, Western Journal of Communication, 60 (2) pp.146 – 167, <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/propaganda/camouflage%20propaganda.pdf>

Robinson, P., (January 25, 2017), *Fake News, Propaganda and Threats to Journalism*, Global Research, Available at: <https://www.globalresearch.ca/fake-news-propaganda-and-threats-to-journalism/5570761>, [Accessed at: 2 September 2017]

Ross, T.S. (2002), *Understanding Propaganda: The Epistemic Merit Model and Its Application to Art Author(s)*: Source: Journal of Aesthetic Education, Vol. 36, No. 1 (Spring, 2002), pp. 16-30 Published by: University of Illinois Press Stable URL:

<http://www.jstor.org/stable/3333623>, Available at:
<https://philpapers.org/archive/TUTUPT.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

Steinhauer, J. (June 22, 2017), *Of Fake News and Fake History*, The American Review of Books, Blogs, and Bull, Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2017/06/fake-news-fake-history/>

Street J., (1997) *Politics and Popular Culture*, Temple University Press Philadelphia, Available at:
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=El4kG4lyeMUC&oi=fnd&pg=PR9&dq=popular+culture+and+politics&ots=gBO44IEwB_&sig=1ET0cnOs3-R8s8VwlNH1tB0ygfk&redir_esc=y#v=onepage&q=popular%20culture%20and%20politics&f=false, [Accessed at: 18 January 2018]

Sheyholislami, J. (4 January 2015), *Critical Discourse Analysis*, Research Gate, Carleton University, Available at:
https://www.researchgate.net/profile/Jaffer_Sheyholislami/publication/228921006_Critical_discourse_analysis/links/54a999720cf2eccc56e6c591.pdf

Stavarakakis, Y. Andreadis, I. Katsambekis, G. (29 Nov 2016), *A new populism index at work: identifying populist candidates and parties in the contemporary Greek context*

Available at:
<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/Populism/a%20new%20populism%20index%20at%20work.pdf>

Stieglitz, S. Dang-Xuan, L. (December 2013), *Social media and political communication: a social media analytics framework*, Available at:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s13278-012-0079-3>, [Accessed at: 30 September 2017]

Suiter, J. (November 7, 2016), *Post-truth Politics*, Available at:
<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2041905816680417>, [Accessed at: 28 December 2017]

Schwarz, S. (12/11/17) *Trump Tweet Bullied Don Lemon, CNN Says*

Available at: <http://www.newsweek.com/cnn-responds-trumps-tweet-calls-him-bully-744613> [Accessed at: 28 December 2017]

Swift, A. (14 September 2016), *Americans' Trust in Mass Media Sinks to New Low*, by Art Swift Available at: <http://news.gallup.com/poll/195542/americans-trust-mass-media-sinks-new-low.aspx>, [Accessed at: 30 September 2017]

Taylor, P.M. (2003) *Munitions of the mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day* (3rd ed.) Manchester, UK: Manchester University Press.

Terranova, T. (2004) *Network Culture, Politics for the Information Age*. London: Pluto Press, Available at: <https://compthink.files.wordpress.com/2011/04/terranova-network-culture.pdf>, Accessed at: 30 October, 2017

Trump, D. *Twitter account*, Available at: <https://twitter.com/realDonaldTrump>, [Accessed at: July 2017 – January 2018]

Trump, D. *Twitter archive*, Available at: <http://www.trumptwitterarchive.com/archive>, [Accessed at: 11 January 2018]

Tumasjan, A, Sprenger, T. O. Sandner P.G. Welp, I. M. (2009), *Predicting Elections with Twitter: What 140 Characters Reveal about Political Sentiment*, Technische Universität München, Proceedings of the Fourth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media, Available at: <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM10/paper/viewFile/1441/1852> [Accessed at: 30 September 2017]

Van Dijk, T. (1998/2/5), *Ideology, A multidisciplinary approach*, Edition Sage, Available: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=96kFcT-lZ7oC&oi=fnd&pg=PP2&dq=Van+Dijk+1998+a,+critical+discourse+analysis&ots=bsQmsTu0_O&sig=-mtp-b-9cgFfYhcXkQT9uDPKq-8&redir_esc=y#v=onepage&q=Van%20Dijk%201998%20a%2C%20critical%20discourse%20analysis&f=false, [Accessed at: 30 October 2017]

Verweij, P. (27 Mar 2012), *TWITTER LINKS BETWEEN POLITICIANS AND JOURNALISTS* Published online.: <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/Social%20Media/Tweeter%20links%20between%20politicians%20and%20journalists.pdf> [Accessed at: 30 September 2017]

Walcott, J. (December 10, 2016), *Russia intervened to help Trump win election: intelligence officials* Available at: <https://www.reuters.com/article/us-usa-election-cyber-russia/russia-intervened-to-help-trump-win-election-intelligence-officials-idUSKBN13Z05B>, [Accessed at: 10 January 2018]

Wells, C., Shah, D.V. Pevehouse, J.C., Yang, J. Pelled, A. Boehm, F. Lukito, J. Ghosh, S. Schmidt, J. (8 September, 2016) *How Trump Drove Coverage to the Nomination: Hybrid Media Campaigning*

Chris Wells, Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10584609.2016.1224416> [Accessed at: 3 October 2017]

Welles, O. Orson Welles' "*The War of the Worlds*" radio drama - CBS (October 30, 1938 – subtitled), Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=oWD9Q6klzco>, [Accessed at: 10 January, 2018]

Wooley, S., Howard, P. (11.2017) *Computational Propaganda Worldwide: Executive Summary*, University of Oxford, Available at: <http://comprop.oii.ox.ac.uk/wp->

<content/uploads/sites/89/2017/06/Casestudies-ExecutiveSummary.pdf>, [Accessed at: 30 September 2017]

White R.K., (1971), *Propaganda: Morally Questionable and Morally Unquestionable Techniques*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 398, Nov. pp. 26-35, Available at: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000271627139800104>, [Accessed at: 30 September 2017]

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Al-Rodhan, N., (7th June 2017), *Post-Truth Politics, the Fifth Estate and the Securitization of Fake News*, Global Policy, Durham University, Available at: <http://www.globalpolicyjournal.com/blog/07/06/2017/post-truth-politics-fifth-estate-and-securitization-fake-news>, [Accessed at: 25 October 2017]

BBC, (29 March 2016), *US election: Obama blames media for Trump's success*, Available at: <http://www.bbc.com/news/election-us-2016-35919186>, [Accessed at: 17 September 2017]

BBC, 17 February 2018, *Russia-Trump inquiry: Russians charged over US 2016 election tampering*, Available at: <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-43092085> [Accessed at: 20 February 2018]

Caplan, D. (January 14, 2018), *Katie Couric breaks silence about Matt Lauer scandal: 'The whole thing has been very painful for me'* Available at: <http://abcnews.go.com/Entertainment/katie-couric-breaks-silence-matt-lauer-scandal-thing/story?id=52337732>, [Accessed at: 18 January 2018]

Cerulus, L.& Scott, M.(4/6/18), *2.7M Europeans affected by Facebook, Cambridge Analytica scandal*, Available at:<https://www.politico.eu/article/facebook-cambridge-analytica-jourova-2-7-million-data-protection-privacy/>, [Accessed at: 9 April 2018]

Confessore, N. (April 4, 2018) *Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far*, Available at: <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html> [Accessed at: 9 April 2018]

CNN Greece, Newsroom, (9 Απριλίου 2018), Available at: <http://www.cnn.gr/tech/story/125072/facebook-h-eidopoiisi-poy-tha-lavete-an-eiste-thyma-toy-skandaloy-tis-cambridge-analytica>, [Accessed at: 9 Απριλίου 2018]

Daily Mail, (4 January 2018) *Mark Zuckerberg admits Facebook is broken and sets a goal to 'fix' fake news, hate and abuse on the site in 2018 in order to help an 'anxious and divided' world*, Available at:

<http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-5236233/Mark-Zuckerberg-fix-fake-news-Facebook-2018.html>

[Accessed at: 12 January 2018]

Diamond, J. and Brown, P. (July 24, 2017), *Kushner confirms Russia meetings, says 'all of my actions were proper'* Available at:

<http://edition.cnn.com/2017/07/24/politics/jared-kushner-russians-statement/index.html>, [Accessed at: 17 September 2017]

Economist, (September 10th, 2016), *The post-truth world, Yes, I'd lie to you*, Available at: <https://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and> [Accessed at: 28 December 2017]

Elliott, D. (April 22, 2016) *Is Donald Trump A Modern-Day George Wallace?* Available at: <http://www.npr.org/2016/04/22/475172438/donald-trump-and-george-wallace-riding-the-rage> [Accessed at: 28 September 2017]

Estepa, J. (November 30, 2017), *Rasmussen poll: 40% think Fox News should win Trump's 'fake news trophy'* Available at:

<https://www.usatoday.com/story/news/politics/onpolitics/2017/11/30/rasmussen-poll-40-think-fox-news-should-win-fake-news-trophy/910970001/>, [Accessed at: 18 December 2017]

Fabian, G. (10/11/17), *Trump: 'Fake NBC News' nuke story 'pure fiction'*,

Available at: <http://thehill.com/homenews/administration/354888-trump-fake-nbc-news-uke-story-pure-fiction> [Accessed at: 30 July 2017]

Foucault, M. (1980), *Power/knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*, Edited by Harvester Press

Garfield, L. (27 September, 2016), *3 things an MIT scientist learned about how Donald Trump speaks by studying his debates*, Available at:

<http://www.businessinsider.com/how-donald-trump-talks-2016-9>, [Accessed at: 30 September 2017]

Gottfield, J. & Shearer, E. (2016, May 26), *News Use across media platforms 2016*, Pew Research Center, Retrieved from <http://www.journalism.org/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016/>, [Accessed at: 15 July 2017]

Gusterson, H. (27 April 2017), *From Brexit to Trump: Anthropology and the rise of nationalist populism*, American Ethnologist, Journal of the American Ethnological Society, Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/amet.12469/abstract>, [Accessed at: 15 July, 2017]

Harazim, K. (05/04/2018) *Zuckerberg admits 'Cambridge Analytica data leak' is his mistake*, Available at: <http://www.euronews.com/2018/04/05/zuckerberg-admits-cambridge-analytica-data-leak-is-his-mistake> [Accessed at: 9 April, 2018]

Harsanyi, D. (October 13, 2017), *Even If Trump's Threat against NBC Isn't Serious, It's Still Destructive*, Available at: <http://www.nationalreview.com/article/452626/trump-nbc-threat-undermines-first-amendment?target=topic&tid=1707http://www.nationalreview.com/article/452626/trump-nbc-threat-undermines-first-amendment?target=topic&tid=1707>, [Accessed at: 3 January, 2018]

Heffernan, V. (May, June, 2016), *How the Twitter Candidate Trumped the Teleprompter President*, Available at: <https://www.politico.com/magazine/story/2016/04/2016-heffernan-twitter-media-donald-trump-barack-obama-teleprompter-president-213825>, [Accessed at: 28 December 2017]

Investor's Business Daily Editorials', (5/2/2017), *Poll Confirms Media's Bias: Is 'Fake News' The New Norm?* Available at: <http://www.investors.com/politics/editorials/new-poll-confirms-medias-bias-what-else-is-new/>, [Accessed at: 30 July 2017]

Isaac, M. (Nov. 12, 2016), *Facebook, in Cross Hairs After Election, Is Said to Question Its Influence*, Available at: <https://www.nytimes.com/2016/11/14/technology/facebook-is-said-to-question-its-influence-in-election.html>, [Accessed at: 17 September 2017]

Jopson, B. (April 11, 2018), *Zuckerberg deflects fire in US Congress for second time, Facebook founder faced tougher questioning on data privacy issues*, Available at: <https://www.ft.com/content/e3165e56-3d93-11e8-b7e0-52972418fec4>, [Accessed at: 13 April, 2018]

Kasperowicz, P. (Jun 28, 2017), *Trump: New York Times is a 'fake news joke'*, Available at: <http://www.washingtonexaminer.com/trump-new-york-times-is-a-fake-news-joke/article/2627290>, [Accessed at: 15 July 2017]

Konnikova, M. Politico Magazine, (January/February 2017), *Trump's Lies vs. Your Brain*, Available at: <http://www.politico.com/magazine/story/2017/01/donald-trump-lies-liar-effect-brain-214658> [Accessed at: 30 July 2017]

Konnikova, M. (Dec 25, 2016) *The Psychological Research That Helps Explain the Election*, Available at: <https://www.newyorker.com/science/maria-konnikova/the-psychological-research-that-helps-explain-the-election>, [Accessed at: 25 July 2017]

Kottasová, I.(April 12, 2018) *Will the US regulate Facebook? Europe is about to do just that*, Available at: <http://money.cnn.com/2018/04/12/technology/data-protection-europe-gdpr-facebook-tech/index.html> [Accessed at: 13 April, 2018]

Kulwin, N. (Nov 21, 2017) *Google is punishing Russian outlets RT and Sputnik in search results*, Available at: https://news.vice.com/en_us/article/ywnnng/google-is-punishing-russian-outlets-rt-and-sputnik-in-search-results, [Accessed at: 12 January 2018]

Lang, N. (11.30.2016) *Fake news is modern propaganda: In the Trump era, history repeats itself not as farce but as clickbait*,

Available at: <https://www.salon.com/2016/11/29/fake-news-is-modern-propaganda-in-the-trump-era-history-repeats-itself-not-as-farce-but-as-clickbait/>, [Accessed at: 17 July 2017]

LeBlanc, P. (July 2, 2017), *Trump defends social media use after controversial tweets*, CNN Available at: <http://edition.cnn.com/2017/07/01/politics/donald-trump-tweets/index.html>, [Accessed at: 15 July, 2017]

Lee, D. (28 September 2017), Facebook CEO Mark Zuckerberg rejects Trump bias claims, Available at: <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-41423082> [Accessed at: 18 December 2017]

Lehmann C, (22/8/2015), *Donald Trump and the long tradition of American Populism*, Available at: <http://www.newsweek.com/donald-trump-populism-365052>, [Accessed at: 15 July, 2017]

Leonhardt, D. and Thompson, S. (23 June, 2017, UPDATED July 21, 2017), Trump's lies, Available at: <https://www.nytimes.com/interactive/2017/06/23/opinion/trumps-lies.html>[Accessed at: 25 July 2017]

Mayfield, M. (July 2, 2017), *Ben Sasse: Trump trying to 'weaponize distrust' with media critiques*, Available at: <http://www.washingtonexaminer.com/ben-sasse-trump-trying-to-weaponize-distrust-with-media-critiques/article/2627652> [Accessed at: 17 July, 2017]

McCormick R. (Nov 13, 2016), *Donald Trump says Facebook and Twitter 'helped him win'* Available at: <https://www.theverge.com/2016/11/13/13619148/trump-facebook-twitter-helped-win> [Accessed at: 25 July 2017]

McCaskill N. (02/17/2017), *Trump tweets: Press 'is the enemy of the American people'* Available at:

<http://www.politico.com/story/2017/02/trump-tweet-media-enemy-american-people-235150> [Accessed at: 15 July, 2017]

McCaskill, N. (12/05/2016), *Trump blames unfair media for driving him to tweet*, POLITICO, Available at: <http://www.politico.com/story/2016/12/trump-media-tweets-232193>, [Accessed at: 15 July, 2017]

MEDIA MATTERS STAFF (June 14, 2016), *Harvard Study Confirms Media's Role In Trump's Political Rise, Study: "Trump Is Arguably The First Bona Fide Media-Created Presidential Nominee"*

Available at: <https://www.mediamatters.org/blog/2016/06/14/harvard-study-confirms-media-s-role-trump-s-political-rise/210955> [Accessed at: 25 July 2017]

Μιχαλόπουλος, Δ. (22/08/1999) *Μάνης και μανιχαϊσμός*, Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=113687>, [Προσπελάστηκε στις: 15 Οκτωβρίου 2017]

Morin R. (07/01/2017), *Trump: My social media use is 'modern day presidential'*

Available at: <http://www.politico.com/story/2017/07/01/trump-tweets-modern-day-presidential-240170>, [Accessed at: 30 July 2017]

Morin, R. and McCaskill N. (07/02/2017) *Trump tweets fake video of him attacking CNN*, Available at: <http://www.politico.com/story/2017/07/02/trump-tweets-video-wrestling-cnn-240178>, [Accessed at: 15 July 2017]

Morin, R. & McCaskill N., (07/02/2017), *Trump tweets fake video of him attacking CNN*, Available at: <http://www.politico.com/story/2017/07/02/trump-tweets-video-wrestling-cnn-240178> [Accessed at: 15 July, 2017]

Morris, M. (February 9, 2017), *Gallup: 3x More Say Media 'Too Tough' on Trump Than Obama*, Available at: <https://www.cnsnews.com/blog/michael-morris/3x-more-us-adults-say-media-too-tough-trump-said-same-about-obama>, [Accessed at: 15 July, 2017]

Muller Jan-Werner, (2 September 2016), *Trump, Erdogan, Farage: The attractions of populism for politicians, the dangers for Democracy*, The Guardian, Available at: <https://www.theguardian.com/books/2016/sep/02/trump-erdogan-farage-the-attractions-of-populism-for-politicians-the-dangers-for-democracy>, [Accessed at: 15 July, 2017]

Nelson, L. (06/28/2017) *Trump again attacks New York Times as 'Fake News Joke!'* POLITICO Available at: <http://www.politico.com/story/2017/06/28/donald-trump-twitter-media-fake-news-240036>, [Accessed at: 30 July 2017]

Nelson L. (01/12/2017), *Trump: CNN is in 'total meltdown'* POLITICO,

Available at: <http://www.politico.com/story/2017/01/trump-cnn-meltdown-233533>, [Accessed at: 30 July 2017]

Nelson, L. (06/28/2017), *Trump again attacks New York Times as 'Fake News Joke!'* Available at: <http://www.politico.com/story/2017/06/28/donald-trump-twitter-media-fake-news-240036>, [Accessed at: 25 August 2017]

Newton, C. (Nov 7, 2017), *Twitter is rolling out 280-character tweets around the world*

Available at: <https://www.theverge.com/2017/11/7/16616076/twitter-280-characters-global-rollout>, [Accessed at: 28 December 2017]

Obeidallah D. (July 23, 2017) *What 'SNL' got wrong in its Spicer satire*

Available at: <http://edition.cnn.com/2017/07/23/opinions/sean-spicer-snl-challenge-opinion-obeidallah/index.html> [Accessed at: 16 September 2017]

OSCE, (11 May 2017), *'Fake news' and propaganda in focus at OSCE*, annual South Caucasus Media Conference in Tbilisi, TBILISI, Available at: <http://www.osce.org/fom/316691>, [Accessed at: 17 July 2017]

Ott, B. (23 Dec 2016), *The age of Twitter: Donald J. Trump and the politics of debasement*, Pages 59-68 | Published online: 23 Dec 2016 Available at: <http://nca.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15295036.2016.1266686#.We-VR7puJjp> [Accessed at: 17 July 2017]

Pappas, A. (Jun 29, 2017), *Sarah Sanders: Trump didn't go too far with Mika Brzezinski 'face-lift' tweet*, Available at: <http://www.washingtonexaminer.com/sarah-sanders-trump-didnt-go-too-far-with-mika-brzezinski-face-lift-tweet/article/2627464> [Accessed at: 17 September 2017]

Παπασαραντόπουλος, Π. (26 Απριλίου, 2012) *Ο Μανιχαϊσμός του λαϊκισμού*, Διαθέσιμο στο: http://politicalreviewgr.blogspot.gr/2012/04/blog-post_6027.html, [Προσπελάστηκε στις: 20 Οκτωβρίου 2017]

Παπαϊωάννου Γιάννης, (22.3.2018) *Τι κρύβει το σκάνδαλο της Cambridge Analytica και του Facebook* Available at: http://www.lifo.gr/articles/technology_articles/185509/ti-kryvei-to-skandalo-tis-cambridge-analytica-kai-toy-facebook, [Προσπελάστηκε στις: 9 Απριλίου 2018]

Perkins Sheehan, M. (Jun. 29, 2017), *As president, Trump attacked the media on Twitter more times than he's tweeted about jobs and the military*, Available at: <http://www.businessinsider.com/trump-tweets-about-the-media-2017-6> [Accessed at: 16 September 2017]

Pew Research Center, (November 21, 2016), *Low Marks for Major Players in 2016 Election – Including the Winner*, Available at:

<http://www.people-press.org/2016/11/21/low-marks-for-major-players-in-2016-election-including-the-winner/>, [Accessed at: 16 September 2017]

Phillips, C. (December 9, 2017), *Trump unleashes fresh attacks, saying 'CNN made a vicious and purposeful mistake'* Available at: <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2017/12/09/trump-unleashes-fresh->

[attacks-on-the-media-saying-cnn-made-a-vicious-and-purposeful-mistake/?utm_term=.0cae0411a1c8](#), [Accessed at: 16 December 2017]

POLITICO STAFF, (05/04/2017), *Trump attacks 'fake news' media while congratulating Fox News*, Available at: <http://www.politico.com/story/2017/05/04/trump-fake-news-fox-ratings-237968>, [Accessed at: 16 September 2017]

Politico, (May/June 2017) *What It's Really Like to Cover Trump* Our fourth annual survey of the White House press corps., By POLITICO MAGAZINE, Available at: <https://www.politico.com/magazine/story/2017/04/28/poll-trump-white-house-press-corps-journalists-215051>, [Accessed at: 3 October 2017]

Resnick B. (Jul 10, 2017), *Trump supporters know Trump lies. They just don't care. A new study explains the psychological power — and hard limits — of fact-checking journalism.* VOX, Available at: <https://www.vox.com/2017/7/10/15928438/fact-checks-political-psychology> [Accessed at: 30 July 2017]

Roberts, D. (April 1, 2010), *Post-truth politics*, Available at: <http://grist.org/article/2010-03-30-post-truth-politics/>, Accessed at: 28 December 2017]

Rothman, N.(JAN. 25, 2017) *Obama Era Precedents Haunt Media*

Available at: <https://www.commentarymagazine.com/american-society/obama-era-precedents-haunt-media/> [Accessed at: 25 August 2017]

Ryding, P. (Jan- Feb, 2017), *Trump's Lies vs. Your Brain*
Unfortunately, it's no contest. Here's what psychology tells us about life under a leader totally indifferent to the truth, Available at: <https://www.politico.com/magazine/story/2017/01/donald-trump-lies-liar-effect-brain-214658> [Accessed at: 25 August 2017]

Sandhu, S., (17 March 2016), *Donald Trump's use of grammar 'typical of children aged 11 and under'* Abraham Lincoln used the most sophisticated language in his speeches, Available at: <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-elections/donald-trump-uses-language-typical-of-children-under-11-a6936256.html>, [Accessed at: 30 July, 2017]

Samuelsohn, D. (07/11/2017), *Fake news could prove vexing in Mueller probe The special counsel faces the challenge of showing Trump's aides colluded with the Russia-linked Twitter bots and Facebook trolls.* Available at: <http://www.politico.com/story/2017/07/11/fake-news-robert-mueller-trump-240376>, [Accessed at: 17 September 2017]

Scarry E., (Jan 25, 2017), Washington examiner, *Journalists nervous after Trump targets CNN*, Available at: <http://www.washingtonexaminer.com/journalists-nervous-after-trump-targets-cnn/article/2612906> [Accessed at: 25 August 2017]

Seibt Sebastian, 13/02/2018, *France : le projet de loi contre les "fake news" se precise*, Available at: <http://www.france24.com/fr/20180213-nyssen-projet-loi-contre-fake-news-csa-macron>, [Accessed at: 9 April, 2018]

Shafer, J. (August 13, 2015), *Donald Trump Talks Like a Third-Grader* Available at: <https://www.politico.com/magazine/story/2015/08/donald-trump-talks-like-a-third-grader-121340>, [Accessed at: 30 July, 2017]

Shapiro, B. (June 14, 2017) *Trump Didn't Destroy The Media. Obama Did*, Available at: <http://www.dailywire.com/news/17518/trump-didnt-destroy-media-obama-did-ben-shapiro>, [Accessed at: 17 September 2017]

Shapiro, E. (Mar 4, 2016), *The History Behind the Donald Trump 'Small Hands' Insult*, Available at: <http://abcnews.go.com/Politics/history-donald-trump-small-hands-insult/story?id=37395515>, [Accessed at: 17 September 2017]

Shenkman, C. (06/18/2014), *70 Years Later, Still Playing Politics With Freedom of the Press*, Available at: http://www.huffingtonpost.com/carey-shenkman/freedom-of-the-press_b_5503196.html, [Accessed at: 17 July 2017]

Silverman, C., (November 17, 2016) *This Analysis Shows How Viral Fake Election News Stories Outperformed Real News On Facebook* Available at: https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook?utm_term=.aoOvwy8K30#oyb8ZQB0Ln, [Accessed at: 20 November 2017]

Statista, The Statistics Portal, (Feb, 2017) *Reach of leading social media and networking sites used by teenagers and young adults in the United States as of February 2017*, Available at: <https://www.statista.com/statistics/199242/social-media-and-networking-sites-used-by-us-teenagers/>, [Accessed at: 28 December 2017]

Statista, The Statistics Portal (Sep, 2017) , *Most famous social network sites worldwide as of September 2017, ranked by number of active users (in millions)* Available at: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>, [Accessed at: 28 December 2017]

Stelter, B. (8/8/2015), *Trump attacks Megyn Kelly: 'There was blood coming out of her eyes'* Available at: <http://money.cnn.com/2015/08/07/media/donald-trump-vs-fox-news/index.html>, [Accessed at: 25 July 2017]

Shuster, S. (Aug 09, 2017), *Russia Has Launched a Fake News War on Europe. Now Germany Is Fighting Back*

Available at: <http://time.com/4889471/germany-election-russia-fake-news-angela-merkel/>, [Accessed at: 15 October 2017]

Silverman, C., (November 16, 2016), *This Analysis Shows How Viral Fake Election News Stories Outperformed Real News On Facebook*

Available at: https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook?utm_term=.cnWO12JKpe#.dnVQda7vMk, [Accessed at: 30 July 2017]

Smith, A. (Jun. 29, 2017), *Mika Brzezinski responds to Trump with 'little hands' reference after he posted inflammatory tweet about her 'face-lift'*, Available at: <http://www.businessinsider.com/mika-brzezinski-trump-face-lift-tweet-2017-6>, [Accessed at: 17 September 2017]

Sutton, K. (03/29/2017) *New York Times to Trump: 'We did not apologize'* Available at: <https://www.politico.com/story/2017/03/new-york-times-donald-trump-apologize-twitter-236641> [Accessed at: 17 December 2017]

Sutton, K. 09/09/2016, *Donald Trump blasts CNN's Jeff Zucker over biographical documentary*, Available at: <http://www.politico.com/blogs/on-media/2016/09/trump-blasts-cnns-jeff-zucker-for-trump-documentary-227948>, [Accessed at: 30 July 2017]

United Nations News Center, (10 March 2017), *Amid rise of 'fake news,' authorities should ensure truthful info reaches public – UN, regional experts*, Available at: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=56336#.WeyrdLpuJjo>, [Accessed at: 16 September 2017]

Victor, D. (August 23, 2017) *Trump, Calling Journalists 'Sick People,' Puts Media on Edge*, Available at: <https://www.nytimes.com/2017/08/23/business/media/trump-rally-media-attack.html?mcubz=3>, [Accessed at: 16 September 2017]

Wang, V. (DEC. 2, 2017), *ABC Suspends Reporter Brian Ross Over Erroneous Report About Trump*, Available at: <https://www.nytimes.com/2017/12/02/us/brian-ross-suspended-abc.html> [Accessed at: 20 December 2017]

Wills, A. Love A. (Jan. 12, 2018), *All the President's tweets* Available at: <http://edition.cnn.com/interactive/2017/politics/trump-tweets/> [Accessed at: 15 January 2017]

Youtube, (5/02/2017), George Wallace, Segregation now, segregation tomorrow, segregation forever, <https://www.youtube.com/watch?v=hLLDn7MjbF0>, [Accessed at: 30 October 2017]

Yu Hsi Lee, E., (Jul 2, 2017) *Trump tweets himself literally assaulting America's media, His latest attack on the First Amendment*, Available at: <https://thinkprogress.org/trump-ww-e-video-tweet-news-media-ba6f1faf3344/> [Accessed at: 15 July, 2017]

Zurawik, D. *Is Obama launching a new fall attack on Fox News?*

Available at: <http://www.baltimoresun.com/entertainment/bal-mobile-obama-foxtv0928-story.html>, [Accessed at: 16 September 2017]

Φωτογραφίες - Σκίτσα

Εικόνα 1: Εξώφυλλο, Jilani, Z., (26 March 2017), *Trump Insults the Media, but Bush Bullied and Defanged It to Sell the Iraq War*, Available at: <https://theintercept.com/2017/03/26/trump-insults-the-media-but-bush-bullied-and-defanged-it-to-sell-the-iraq-war/> [Accessed at: 17 September 2017]

Εικόνα 2: Bradbury, M. (July 6, 2014) *#TeamKey vs #ForABetterNZ – what's in a hashtag?* Available at: <http://thedailyblog.co.nz/2014/07/06/teamkey-vs-forabetternz-whats-in-a-hashtag/#!prettyPhoto>

Εικόνα 3: Wills, A. and Love, A. (Updated Jan. 12, 2018), *All the President's tweets* Available at: <http://edition.cnn.com/interactive/2017/politics/trump-tweets/> [Accessed at: 15 January 2018]

Εικόνα 4: Terrell, D. (March 30, 2017), *Democrats Must Create a New Populism* Available at: <http://www.clydefitchreport.com/2017/03/democrats-need-new-populism/>

Εικόνα 5: Adams, E. (Aug 30, 2016), *Why are some people opposed to populism?* Available at: <https://www.quora.com/Why-are-some-people-opposed-to-populism> [Accessed at: 20 January 2018]

Εικόνα 6: Pravica M. (November 7, 2016) *Propaganda and the mainstream media*, Available at: <http://canadafreepress.com/article/propaganda-and-the-mainstream-media> [Accessed at: 10 January 2018]

Εικόνα 7: (August 7th, 2017), *The Computational Propaganda Project*, Available at: <http://comprop.oii.ox.ac.uk/publishing/in-the-news/digging-up-facts-about-fake-news-the-computational-propaganda-project/>

Εικόνα 8: Whitney J. (02.18.17) *How The Right Co-Opted 'Fake News' Trump*, Available at: <https://www.thedailybeast.com/how-the-right-co-opted-fake-news> [Accessed at: 15 January 2018]

Εικόνα 9: @realDonaldTrump

Πηγή: <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/881503147168071680>

Εικόνα 10: Marantz, A. (15.1.2018), *How “Fox & Friends” Rewrites Trump’s Reality*, Available at: January 15, 2018 Issue, *How “Fox & Friends” Rewrites Trump’s Reality*, *The thin fourth wall between the President and his TV*, The New Yorker, Available at: <https://www.newyorker.com/magazine/2018/01/15/how-fox-and-friends-rewrites-trumps-reality>, [Accessed at: 20 January 2018]

Εικόνα 11: (January 17, 2018), *The Highly-Anticipated 2017 Fake News Awards*, @realDonaldTrump, *The Highly-Anticipated 2017 Fake News Awards*, Available at: <https://gop.com/the-highly-anticipated-2017-fake-news-awards/>

Εικόνα 12: Trump’s Follower, Available at: https://twitter.com/Trumpism_45

Παράρτημα

Παρατίθεται το συνολικό δείγμα από το οποίο επελέγησαν και στη συνέχεια αναλύθηκαν 49 tweets του Αμερικανού Προέδρου Donald Trump.

Πρόκειται για αναρτήσεις που έγιναν στο διάστημα 1/1/2017 έως 18/1/2018

Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν κατά την αναζήτηση στο <http://www.trumptwitterarchive.com/archive> είναι: Fake News, Failing, CNN, NBC, ABC, nytimes, Foxnews και Facebook.

1. Jan 7, 2018 03:35:39 PM The Fake News Awards, those going to the most corrupt & biased of the Mainstream Media, will be presented to the losers on Wednesday, January 17th, rather than this coming Monday. The interest in, and importance of, these awards is far greater than anyone could have anticipated! [Twitter for iPhone] [link](#)
2. Jan 7, 2018 10:15:50 AM Jake Tapper of Fake News CNN just got destroyed in his interview with Stephen Miller of the Trump Administration. Watch the hatred and unfairness of this CNN flunky! [Twitter for iPhone] [link](#)
3. Jan 7, 2018 09:40:06 AM I've had to put up with the Fake News from the first day I announced that I would be running for President. Now I have to put up with a Fake Book, written by a totally discredited author. Ronald Reagan had the same problem and handled it well. So will I! [Twitter for iPhone] [link](#)
4. Jan 6, 2018 07:19:10 AM Now that Russian collusion, after one year of intense study, has proven to be a total hoax on the American public, the Democrats and their lapdogs, the Fake News Mainstream Media, are taking out the old Ronald Reagan playbook and screaming mental stability and intelligence..... [Twitter for iPhone] [link](#)
5. Jan 5, 2018 09:32:44 AM Well, now that collusion with Russia is proving to be a total hoax and the only collusion is with Hillary Clinton and the FBI/Russia, the Fake News Media (Mainstream) and this phony new book are hitting out at every new front imaginable. They should try winning an election. Sad! [Twitter for iPhone] [link](#)
6. Jan 4, 2018 11:04:20 PM The Fake News Media barely mentions the fact that the Stock Market just hit another New Record and that business in the U.S. is booming...but the people know! Can you imagine if "O" was president and had these numbers - would be biggest story on earth! Dow now over 25,000. [Twitter for iPhone] [link](#)
7. Jan 2, 2018 08:05:10 PM I will be announcing THE MOST DISHONEST & CORRUPT MEDIA AWARDS OF THE YEAR on Monday at 5:00 o'clock. Subjects will cover Dishonesty & Bad Reporting in various categories from the Fake News Media. Stay tuned! [Twitter for iPhone] [link](#)
8. Dec 31, 2017 05:18:20 PM As our Country rapidly grows stronger and smarter, I want to wish all of my friends, supporters, enemies, haters, and even the very dishonest Fake News Media, a Happy and Healthy New Year. 2018 will be a great year for America! [Twitter for iPhone] [link](#)
9. Dec 30, 2017 05:36:41 PM I use Social Media not because I like to, but because it is the only way to fight a VERY dishonest and unfair "press," now often referred to as Fake News Media. Phony and non-existent "sources" are being used more often than ever. Many stories & reports a pure fiction! [Twitter for iPhone] [link](#)
10. Dec 29, 2017 07:46:23 AM While the Fake News loves to talk about my so-called low approval rating, @foxandfriends just showed that my rating on Dec. 28, 2017, was approximately the same as President Obama on Dec. 28, 2009, which was 47%...and this despite massive negative Trump coverage & Russia hoax! [Twitter for iPhone] [link](#)

11. Dec 24, 2017 03:35:26 PM The Tax Cut/Reform Bill, including Massive Alaska Drilling and the Repeal of the highly unpopular Individual Mandate, brought it all together as to what an incredible year we had. Don't let the **Fake** News convince you otherwise...and our insider Polls are strong! [Twitter for iPhone] [link](#)
12. Dec 24, 2017 08:48:11 AM The **Fake** News refuses to talk about how Big and how Strong our BASE is. They show **Fake** Polls just like they report **Fake** News. Despite only negative reporting, we are doing well - nobody is going to beat us. MAKE AMERICA GREAT AGAIN! [Twitter for iPhone] [link](#)
13. Dec 23, 2017 05:44:45 PM The Stock Market is setting record after record and unemployment is at a 17 year low. So many things accomplished by the Trump Administration, perhaps more than any other President in first year. Sadly, will never be reported correctly by the **Fake** News Media! [Twitter for iPhone] [link](#)
14. Dec 22, 2017 09:17:04 AM "The President has accomplished some absolutely historic things during this past year." Thank you Charlie Kirk of Turning Points USA. Sadly, the **Fake** Mainstream Media will NEVER talk about our accomplishments in their end of year reviews. We are compiling a long & beautiful list. [Twitter for iPhone] [link](#)
15. Dec 21, 2017 07:45:17 AM Was @foxandfriends just named the most influential show in news? You deserve it - three great people! The many **Fake** News Hate Shows should study your formula for success! [Twitter for iPhone] [link](#)
16. Dec 21, 2017 07:24:22 AM The Massive Tax Cuts, which the **Fake** News Media is desperate to write badly about so as to please their Democrat bosses, will soon be kicking in and will speak for themselves. Companies are already making big payments to workers. Dems want to raise taxes, hate these big Cuts! [Twitter for iPhone] [link](#)
17. Dec 20, 2017 09:32:51 AM The Tax Cuts are so large and so meaningful, and yet the **Fake** News is working overtime to follow the lead of their friends, the defeated Dems, and only demean. This is truly a case where the results will speak for themselves, starting very soon. Jobs, Jobs, Jobs! [Twitter for iPhone] [link](#)
18. Dec 19, 2017 10:07:01 AM A story in the @washingtonpost that I was close to "rescinding" the nomination of Justice Gorsuch prior to confirmation is **FAKE** NEWS. I never even wavered and am very proud of him and the job he is doing as a Justice of the U.S. Supreme Court. The unnamed sources don't exist! [Twitter for iPhone] [link](#)
19. Dec 13, 2017 08:02:52 AM Wow, more than 90% of **Fake** News Media coverage of me is negative, with numerous forced retractions of untrue stories. Hence my use of Social Media, the only way to get the truth out. Much of Mainstream Media has become a joke! @foxandfriends [Twitter for iPhone] [link](#)
20. Dec 12, 2017 07:10:58 AM Despite thousands of hours wasted and many millions of dollars spent, the Democrats have been unable to show any collusion with Russia - so now they are moving on to the false accusations and fabricated stories of women who I don't know and/or have never met. **FAKE** NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)
21. Dec 11, 2017 09:17:18 AM Another false story, this time in the Failing @nytimes, that I watch 4-8 hours of television a day - Wrong! Also, I seldom, if ever, watch CNN or MSNBC, both of which I consider **Fake** News. I never watch Don Lemon, who I once called the "dumbest man on television!" Bad Reporting. [Twitter for iPhone] [link](#)
22. Dec 10, 2017 04:18:40 PM Very little discussion of all the purposely false and defamatory stories put out this week by the **Fake** News Media. They are out of control - correct reporting means nothing to them. Major lies written, then forced to be withdrawn after they are exposed...a stain on America! [Twitter for iPhone] [link](#)
23. Dec 10, 2017 08:30:44 AM Things are going really well for our economy, a subject the **Fake** News spends as little time as possible discussing! Stock Market hit another RECORD HIGH, unemployment is now at a 17 year low and companies are coming back into the USA. Really good news, and much more to come! [Twitter for iPhone] [link](#)
24. Dec 9, 2017 06:14:34 PM .@daveweigel of the Washington Post just admitted that his picture was a **FAKE** (fraud?) showing an almost empty arena last night for my speech in Pensacola when, in fact, he knew the arena was packed (as shown also on T.V.). **FAKE** NEWS, he should be fired. [Twitter for iPhone] [link](#)
25. Dec 9, 2017 05:01:44 PM .@DaveWeigel @WashingtonPost put out a phony photo of an empty arena hours before I arrived @ the venue, w/ thousands of people outside, on their way in. Real photos now shown as I spoke. Packed house, many people unable to get in. Demand apology & retraction from **FAKE** NEWS WaPo! <https://t.co/XAbIFGh1ob> [Twitter for iPhone] [link](#)
26. Dec 9, 2017 08:21:24 AM CNN'S slogan is CNN, THE MOST TRUSTED NAME IN NEWS. Everyone knows this is not true, that this could, in fact, be a fraud on the American Public. There are many outlets that are far more trusted than **Fake** News CNN. Their slogan should be CNN, THE LEAST TRUSTED NAME IN NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)

27. Dec 9, 2017 08:02:23 AM **Fake** News CNN made a vicious and purposeful mistake yesterday. They were caught red handed, just like lonely Brian Ross at ABC News (who should be immediately fired for his "mistake"). Watch to see if @CNN fires those responsible, or was it just gross incompetence? [Twitter for iPhone] [link](#)
28. Dec 3, 2017 06:15:02 AM I never asked Comey to stop investigating Flynn. Just more **Fake** News covering another Comey lie! [Twitter for iPhone] [link](#)
29. Dec 2, 2017 09:22:40 PM Congratulations to @ABC News for suspending Brian Ross for his horrendously inaccurate and dishonest report on the Russia, Russia, Russia Witch Hunt. More Networks and "papers" should do the same with their **Fake** News! [Twitter for iPhone] [link](#)
30. Dec 1, 2017 03:08:22 PM The media has been speculating that I fired Rex Tillerson or that he would be leaving soon - **FAKE** NEWS! He's not leaving and while we disagree on certain subjects, (I call the final shots) we work well together and America is highly respected again! <https://t.co/FrqiPLFJ1E> [Twitter for iPhone] [link](#)
31. Nov 29, 2017 09:14:19 AM So now that Matt Lauer is gone when will the **Fake** News practitioners at NBC be terminating the contract of Phil Griffin? And will they terminate low ratings Joe Scarborough based on the "unsolved mystery" that took place in Florida years ago? Investigate! [Twitter for iPhone] [link](#)
32. Nov 29, 2017 08:58:05 AM So now tha Matt Lauer is gone when will the **Fake** News practitioners at NBC be terminating the contract of Phil Griffin? And will they terminate low ratings Joe Scarborough based on the "unsolved mystery" that took place in Florida years ago? Investigate! [Twitter for iPhone] [link](#)
33. Nov 29, 2017 07:16:21 AM Wow, Matt Lauer was just fired from NBC for "inappropriate sexual behavior in the workplace." But when will the top executives at NBC & Comcast be fired for putting out so much **Fake** News. Check out Andy Lack's past! [Twitter for iPhone] [link](#)
34. Nov 29, 2017 06:49:18 AM Great, and we should boycott **Fake** News CNN. Dealing with them is a total waste of time! <https://t.co/8zJ3j7g5eI> [Twitter for iPhone] [link](#)
35. Nov 27, 2017 09:04:51 AM We should have a contest as to which of the Networks, plus CNN and not including Fox, is the most dishonest, corrupt and/or distorted in its political coverage of your favorite President (me). They are all bad. Winner to receive the **FAKE** NEWS TROPHY! [Twitter for iPhone] [link](#)
36. Nov 25, 2017 06:25:54 PM Wow, even I didn't realize we did so much. Wish the **Fake** News would report! Thank you. <https://t.co/APVbu2b0Jd> [Twitter for iPhone] [link](#)
37. Nov 25, 2017 05:37:21 PM .@FoxNews is MUCH more important in the United States than CNN, but outside of the U.S., CNN International is still a major source of (**Fake**) news, and they represent our Nation to the WORLD very poorly. The outside world does not see the truth from them! [Twitter for iPhone] [link](#)
38. Nov 15, 2017 05:45:39 AM While in the Philippines I was forced to watch @CNN, which I have not done in months, and again realized how bad, and **FAKE**, it is. Loser! [Twitter for iPhone] [link](#)
39. Nov 11, 2017 07:43:36 PM Does the **Fake** News Media remember when Crooked Hillary Clinton, as Secretary of State, was begging Russia to be our friend with the misspelled reset button? Obama tried also, but he had zero chemistry with Putin. [Twitter Web Client] [link](#)
40. Nov 3, 2017 11:09:52 AM The rigged Dem Primary, one of the biggest political stories in years, got ZERO coverage on **Fake** News Network TV last night. Disgraceful! [Twitter for iPhone] [link](#)
41. Oct 31, 2017 09:10:42 AMearth shattering. He and his brother could Drain The Swamp, which would be yet another campaign promise fulfilled. **Fake** News weak! [Twitter for iPhone] [link](#)
42. Oct 31, 2017 07:09:41 AM The **Fake** News is working overtime. As Paul Manafort's lawyer said, there was "no collusion" and events mentioned took place long before he... [Twitter for iPhone] [link](#)
43. Oct 29, 2017 08:53:43 AM Never seen such Republican ANGER & UNITY as I have concerning the lack of investigation on Clinton made **Fake** Dossier (now \$12,000,000?),.... [Twitter for iPhone] [link](#)
44. Oct 28, 2017 07:28:28 AM Just read the nice remarks by President Jimmy Carter about me and how badly I am treated by the press (**Fake** News). Thank you Mr. President! [Twitter for iPhone] [link](#)
45. Oct 25, 2017 06:21:30 AM "Clinton campaign & DNC paid for research that led to the anti-Trump **Fake** News Dossier. The victim here is the President." @FoxNews [Twitter for iPhone] [link](#)
46. Oct 22, 2017 07:08:47 AM It is finally sinking through. 46% OF PEOPLE BELIEVE MAJOR NATIONAL NEWS ORGS FABRICATE STORIES ABOUT ME. **FAKE** NEWS, even worse! Lost cred. [Twitter for iPhone] [link](#)
47. Oct 21, 2017 03:06:00 PM Keep hearing about "tiny" amount of money spent on Facebook ads. What about the billions of dollars of **Fake** News on CNN, ABC, NBC & CBS? [Twitter for iPhone] [link](#)
48. Oct 21, 2017 08:14:33 AM Stock Market hits another all time high on Friday. 5.3 trillion dollars up since Election. **Fake** News doesn't spent much time on this! [Twitter for iPhone] [link](#)
49. Oct 21, 2017 07:07:16 AM I hope the **Fake** News Media keeps talking about Wacky Congresswoman Wilson in that she, as a representative, is killing the Democrat Party! [Twitter for iPhone] [link](#)

50. Oct 19, 2017 09:53:42 PM The Fake News is going crazy with wacky Congresswoman Wilson(D), who was SECRETLY on a very personal call, and gave a total lie on content! [Twitter for iPhone] [link](#)
51. Oct 19, 2017 06:56:15 AM Workers of firm involved with the discredited and Fake Dossier take the 5th. Who paid for it, Russia, the FBI or the Dems (or all)? [Twitter for iPhone] [link](#)
52. Oct 19, 2017 06:17:52 AM Uranium deal to Russia, with Clinton help and Obama Administration knowledge, is the biggest story that Fake Media doesn't want to follow! [Twitter for iPhone] [link](#)
53. Oct 17, 2017 04:51:34 PM So much Fake News being put in dying magazines and newspapers. Only place worse may be @NBCNews, @CBSNews, @ABC and @CNN. Fiction writers! [Twitter for iPhone] [link](#)
54. Oct 13, 2017 06:10:30 AM Sadly, they and others are Fake News, and the public is just beginning to figure it out! <https://t.co/8B8AyA7V1s> [Twitter for iPhone] [link](#)
55. Oct 12, 2017 07:45:29 AM The Fake News Is going all out in order to demean and denigrate! Such hatred! [Twitter for iPhone] [link](#)
56. Oct 11, 2017 07:09:42 PM Network news has become so partisan, distorted and fake that licenses must be challenged and, if appropriate, revoked. Not fair to public! [Twitter for iPhone] [link](#)
57. Oct 11, 2017 08:55:44 AM With all of the Fake News coming out of NBC and the Networks, at what point is it appropriate to challenge their License? Bad for country! [Twitter for iPhone] [link](#)
58. Oct 11, 2017 08:45:22 AM Fake @NBCNews made up a story that I wanted a "tenfold" increase in our U.S. nuclear arsenal. Pure fiction, made up to demean. NBC = CNN! [Twitter for iPhone] [link](#)
59. Oct 11, 2017 05:31:18 AM It would be really nice if the Fake News Media would report the virtually unprecedented Stock Market growth since the election. Need tax cuts [Twitter for iPhone] [link](#)
60. Oct 10, 2017 08:15:26 PM The Fake News is at it again, this time trying to hurt one of the finest people I know, General John Kelly, by saying he will soon be..... [Twitter for iPhone] [link](#)
61. Oct 5, 2017 06:50:56 AM Rex Tillerson never threatened to resign. This is Fake News put out by @NBCNews. Low news and reporting standards. No verification from me. [Twitter for iPhone] [link](#)
62. Oct 5, 2017 05:59:40 AM Why Isn't the Senate Intel Committee looking into the Fake News Networks in OUR country to see why so much of our news is just made up-FAKE! [Twitter for iPhone] [link](#)
63. Oct 4, 2017 06:29:43 AM Wow, so many Fake News stories today. No matter what I do or say, they will not write or speak truth. The Fake News Media is out of control! [Twitter for iPhone] [link](#)
64. Oct 4, 2017 05:25:58 AM A great day in Puerto Rico yesterday. While some of the news coverage is Fake, most showed great warmth and friendship. [Twitter for iPhone] [link](#)
65. Oct 1, 2017 07:22:14 AM We have done a great job with the almost impossible situation in Puerto Rico. Outside of the Fake News or politically motivated ingrates,... [Twitter for iPhone] [link](#)
66. Sep 30, 2017 06:24:18 PM In analyzing the Alabama Primary race, FAKE NEWS always fails to mention that the candidate I endorsed went up MANY points after endorsement! [Twitter for iPhone] [link](#)
67. Sep 30, 2017 06:16:31 PM In analyzing the Alabama Primary race, Fake News always fails to mention that the candidate I endorsed went up MANY points after Election! [Twitter for iPhone] [link](#)
68. Sep 30, 2017 01:04:59 PM Despite the Fake News Media in conjunction with the Dems, an amazing job is being done in Puerto Rico. Great people! [Twitter for iPhone] [link](#)
69. Sep 30, 2017 07:07:09 AM The Fake News Networks are working overtime in Puerto Rico doing their best to take the spirit away from our soldiers and first R's. Shame! [Twitter for iPhone] [link](#)
70. Sep 30, 2017 06:48:36 AM Fake News CNN and NBC are going out of their way to disparage our great First Responders as a way to "get Trump." Not fair to FR or effort! [Twitter for iPhone] [link](#)
71. Sep 27, 2017 08:36:24 AM Facebook was always anti-Trump. The Networks were always anti-Trump hence, Fake News, @nytimes(apologized) & @WaPo were anti-Trump. Collusion? [Twitter for iPhone] [link](#)
72. Sep 22, 2017 06:26:06 AM The greatest influence over our election was the Fake News Media "screaming" for Crooked Hillary Clinton. Next, she was a bad candidate! [Twitter for iPhone] [link](#)
73. Sep 12, 2017 07:56:47 AM Fascinating to watch people writing books and major articles about me and yet they know nothing about me & have zero access. #FAKE NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)
74. Aug 25, 2017 05:40:32 AM General John Kelly is doing a fantastic job as Chief of Staff. There is tremendous spirit and talent in the W.H. Don't believe the Fake News [Twitter for iPhone] [link](#)
75. Aug 24, 2017 08:07:34 AM The Fake News is now complaining about my different types of back to back speeches. Well, there was Afghanistan (somber), the big Rally..... [Twitter for iPhone] [link](#)
76. Aug 24, 2017 07:41:14 AM The Fake News is now complaining about my different types of back to back speeches. Well, their was Afghanistan (somber), the big Rally..... [Twitter for iPhone] [link](#)
77. Aug 23, 2017 08:40:31 AM Last night in Phoenix I read the things from my statements on Charlottesville that the Fake News Media didn't cover fairly. People got it! [Twitter for iPhone] [link](#)
78. Aug 21, 2017 08:32:06 AM Thank you, the very dishonest Fake News Media is out of control! <https://t.co/8J7y900VGK> [Twitter for iPhone] [link](#)
79. Aug 21, 2017 08:27:12 AM Jerry Falwell of Liberty University was fantastic on @foxandfriends. The Fake News should listen to what he had to say. Thanks Jerry! [Twitter for iPhone] [link](#)

80. Aug 20, 2017 06:22:07 PM Heading back to Washington after working hard and watching some of the worst and most dishonest Fake News reporting I have ever seen! [Twitter for iPhone] [link](#)
81. Aug 19, 2017 12:47:26 PM Steve Bannon will be a tough and smart new voice at @BreitbartNews...maybe even better than ever before. Fake News needs the competition! [Twitter for iPhone] [link](#)
82. Aug 17, 2017 05:32:11 AM The public is learning (even more so) how dishonest the Fake News is. They totally misrepresent what I say about hate, bigotry etc. Shame! [Twitter for iPhone] [link](#)
83. Aug 14, 2017 05:29:00 PM Made additional remarks on Charlottesville and realize once again that the Fake News Media will never be satisfied...truly bad people! [Twitter for iPhone] [link](#)
84. Aug 8, 2017 01:10:18 PM After 200 days, rarely has any Administration achieved what we have achieved..not even close! Don't believe the Fake News Suppression Polls! [Twitter for iPhone] [link](#)
85. Aug 7, 2017 03:15:18 PM The Fake News Media will not talk about the importance of the United Nations Security Council's 15-0 vote in favor of sanctions on N. Korea! [Twitter for iPhone] [link](#)
86. Aug 7, 2017 06:18:05 AM Hard to believe that with 24/7 Fake News on CNN, ABC, NBC, CBS, NYTIMES & WAPO, the Trump base is getting stronger! [Twitter for iPhone] [link](#)
87. Aug 7, 2017 06:04:19 AM ...and West Virginia. The fact is the Fake News Russian collusion story, record Stock Market, border security, military strength, jobs..... [Twitter for iPhone] [link](#)
88. Aug 7, 2017 05:58:09 AM The Trump base is far bigger & stronger than ever before (despite some phony Fake News polling). Look at rallies in Penn, Iowa, Ohio..... [Twitter for iPhone] [link](#)
89. Aug 6, 2017 08:18:08 PM The Fake News refuses to report the success of the first 6 months: S.C., surging economy & jobs, border & military security, ISIS & MS-13 etc. [Twitter for iPhone] [link](#)
90. Aug 2, 2017 08:29:46 PM I love the White House, one of the most beautiful buildings (homes) I have ever seen. But Fake News said I called it a dump - TOTALLY UNTRUE [Twitter for iPhone] [link](#)
91. Aug 1, 2017 08:55:19 AM Only the Fake News Media and Trump enemies want me to stop using Social Media (110 million people). Only way for me to get the truth out! [Twitter for iPhone] [link](#)
92. Jul 29, 2017 06:15:57 PM I love reading about all of the "geniuses" who were so instrumental in my election success. Problem is, most don't exist. Fake News! MAGA [Twitter for iPhone] [link](#)
93. Jul 27, 2017 08:45:22 AM ...about then candidate Trump." Catherine Herridge @FoxNews. So why doesn't Fake News report this? Witch Hunt! Purposely phony reporting. [Twitter for iPhone] [link](#)
94. Jul 24, 2017 09:36:17 PM Is Fake News Washington Post being used as a lobbyist weapon against Congress to keep Politicians from looking into Amazon no-tax monopoly? [Twitter for iPhone] [link](#)
95. Jul 24, 2017 09:28:44 PM So many stories about me in the @washingtonpost are Fake News. They are as bad as ratings challenged @CNN. Lobbyist for Amazon and taxes? [Twitter for iPhone] [link](#)
96. Jul 24, 2017 05:40:28 AM Drain the Swamp should be changed to Drain the Sewer - it's actually much worse than anyone ever thought, and it begins with the Fake News! [Twitter for iPhone] [link](#)
97. Jul 22, 2017 06:35:34 AM While all agree the U. S. President has the complete power to pardon, why think of that when only crime so far is LEAKS against us. FAKE NEWS [Twitter for iPhone] [link](#)
98. Jul 21, 2017 08:46:33 PM Sean Spicer is a wonderful person who took tremendous abuse from the Fake News Media - but his future is bright! [Twitter for iPhone] [link](#)
99. Jul 18, 2017 07:59:56 PM The Fake News is becoming more and more dishonest! Even a dinner arranged for top 20 leaders in Germany is made to look sinister! [Twitter for iPhone] [link](#)
100. Jul 18, 2017 07:53:12 PM Fake News story of secret dinner with Putin is "sick." All G 20 leaders, and spouses, were invited by the Chancellor of Germany. Press knew! [Twitter for iPhone] [link](#)
101. Jul 16, 2017 06:15:10 AM With all of its phony unnamed sources & highly slanted & even fraudulent reporting, Fake News is DISTORTING DEMOCRACY in our country! [Twitter for iPhone] [link](#)
102. Jul 16, 2017 05:35:44 AM HillaryClinton can illegally get the questions to the Debate & delete 33,000 emails but my son Don is being scorned by the Fake News Media? [Twitter for iPhone] [link](#)
103. Jul 12, 2017 05:32:56 AM Remember, when you hear the words "sources say" from the Fake Media, often times those sources are made up and do not exist. [Twitter for iPhone] [link](#)
104. Jul 10, 2017 06:47:49 AM If Chelsea Clinton were asked to hold the seat for her mother, as her mother gave our country away, the Fake News would say CHELSEA FOR PRES! [Twitter for iPhone] [link](#)
105. Jul 9, 2017 07:06:30 AM ...have it. Fake News said 17 intel agencies when actually 4 (had to apologize). Why did Obama do NOTHING when he had info before election? [Twitter for iPhone] [link](#)
106. Jul 7, 2017 02:44:07 AM I will represent our country well and fight for its interests! Fake News Media will never cover me accurately but who cares! We will #MAGA! [Twitter for iPhone] [link](#)
107. Jul 3, 2017 04:10:25 PM Dow hit a new intraday all-time high! I wonder whether or not the Fake News Media will so report? [Twitter for iPhone] [link](#)
108. Jul 3, 2017 07:10:44 AM At some point the Fake News will be forced to discuss our great jobs numbers, strong economy, success with ISIS, the border & so much else! [Twitter for iPhone] [link](#)
109. Jul 1, 2017 05:02:12 PM The FAKE & FRAUDULENT NEWS MEDIA is working hard to convince Republicans and others I should not use social media - but remember, I won.... [Twitter for iPhone] [link](#)

110. Jun 30, 2017 07:55:08 AM Watched low rated @Morning_Joe for first time in long time. **FAKE** NEWS. He called me to stop a National Enquirer article. I said no! Bad show [Twitter for iPhone] [link](#)
111. Jun 28, 2017 08:06:14 AM The #AmazonWashingtonPost, sometimes referred to as the guardian of Amazon not paying internet taxes (which they should) is **FAKE** NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)
112. Jun 28, 2017 05:58:59 AM Some of the **Fake** News Media likes to say that I am not totally engaged in healthcare. Wrong, I know the subject well & want victory for U.S. [Twitter for iPhone] [link](#)
113. Jun 28, 2017 05:49:22 AM The failing @nytimes writes false story after false story about me. They don't even call to verify the facts of a story. A **Fake** News Joke! [Twitter for iPhone] [link](#)
114. Jun 27, 2017 07:47:17 AM So they caught **Fake** News CNN cold, but what about NBC, CBS & ABC? What about the failing @nytimes & @washingtonpost? They are all **Fake** News! [Twitter for iPhone] [link](#)
115. Jun 27, 2017 07:30:38 AM **Fake** News CNN is looking at big management changes now that they got caught falsely pushing their phony Russian stories. Ratings way down! [Twitter for iPhone] [link](#)
116. Jun 27, 2017 05:33:42 AM Wow, CNN had to retract big story on "Russia," with 3 employees forced to resign. What about all the other phony stories they do? **FAKE** NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)
117. Jun 20, 2017 10:48:37 PM Well, the Special Elections are over and those that want to MAKE AMERICA GREAT AGAIN are 5 and 0! All the **Fake** News, all the money spent = 0 [Twitter for iPhone] [link](#)
118. Jun 16, 2017 07:23:08 AM The **Fake** News Media hates when I use what has turned out to be my very powerful Social Media - over 100 million people! I can go around them [Twitter for iPhone] [link](#)
119. Jun 13, 2017 07:48:44 AM **Fake** News is at an all time high. Where is their apology to me for all of the incorrect stories??? [Twitter for iPhone] [link](#)
120. Jun 13, 2017 05:35:55 AM The **Fake** News Media has never been so wrong or so dirty. Purposely incorrect stories and phony sources to meet their agenda of hate. Sad! [Twitter for iPhone] [link](#)
121. Jun 6, 2017 07:15:36 AM Sorry folks, but if I would have relied on the **Fake** News of CNN, NBC, ABC, CBS, washpost or nytimes, I would have had ZERO chance winning WH [Twitter for iPhone] [link](#)
122. Jun 6, 2017 06:58:00 AM The **FAKE** MSM is working so hard trying to get me not to use Social Media. They hate that I can get the honest and unfiltered message out. [Twitter for iPhone] [link](#)
123. May 30, 2017 06:04:48 AM Russian officials must be laughing at the U.S. & how a lame excuse for why the Dems lost the election has taken over the **Fake** News. [Twitter for iPhone] [link](#)
124. May 28, 2017 07:20:11 PM The **Fake** News Media works hard at disparaging & demeaning my use of social media because they don't want America to hear the real story! [Twitter for iPhone] [link](#)
125. May 28, 2017 07:45:45 AM Does anyone notice how the Montana Congressional race was such a big deal to Dems & **Fake** News until the Republican won? V was poorly covered [Twitter for iPhone] [link](#)
126. May 28, 2017 07:45:16 AMit is very possible that those sources don't exist but are made up by **fake** news writers. #FakeNews is the enemy! [Twitter for iPhone] [link](#)
127. May 28, 2017 07:40:33 AM Does anyone notice how the Montana Congressional race was such a big deal to Dems & **Fake** News until the Republican won? V was poorly covered [Twitter for iPhone] [link](#)
128. May 28, 2017 07:35:29 AMit is very possible that those sources don't exist but are made up by **fake** news writers. #FakeNews is the enemy! [Twitter for iPhone] [link](#)
129. May 28, 2017 07:34:44 AM Whenever you see the words 'sources say' in the **fake** news media, and they don't mention names.... [Twitter for iPhone] [link](#)
130. May 12, 2017 06:53:48 AM The **Fake** Media is working overtime today! [Twitter for iPhone] [link](#)
131. May 10, 2017 07:57:16 AM The Roger Stone report on @CNN is false - **Fake** News. Have not spoken to Roger in a long time - had nothing to do with my decision. [Twitter for iPhone] [link](#)
132. May 8, 2017 05:43:39 PM Sally Yates made the **fake** media extremely unhappy today --- she said nothing but old news! [Twitter for iPhone] [link](#)
133. May 8, 2017 05:41:12 PM Director Clapper reiterated what everybody, including the **fake** media already knows- there is "no evidence" of collusion w/ Russia and Trump. [Twitter for iPhone] [link](#)
134. May 8, 2017 06:57:42 AM General Flynn was given the highest security clearance by the Obama Administration - but the **Fake** News seldom likes talking about that. [Twitter for iPhone] [link](#)
135. May 7, 2017 06:15:26 AM When will the **Fake** Media ask about the Dems dealings with Russia & why the DNC wouldn't allow the FBI to check their server or investigate? [Twitter for iPhone] [link](#)
136. May 5, 2017 06:29:45 PM Why is it that the **Fake** News rarely reports Ocare is on its last legs and that insurance companies are fleeing for their lives? It's dead! [Twitter for iPhone] [link](#)
137. May 5, 2017 06:22:22 PM Wow, the **Fake** News media did everything in its power to make the Republican Healthcare victory look as bad as possible. Far better than Ocare! [Twitter for iPhone] [link](#)
138. May 4, 2017 06:02:54 AM The **Fake** News media is officially out of control. They will do or say anything in order to get attention - never been a time like this! [Twitter for iPhone] [link](#)
139. Apr 29, 2017 12:39:48 PM Mainstream (**FAKE**) media refuses to state our long list of achievements, including 28 legislative signings, strong borders & great optimism! [Twitter for iPhone] [link](#)
140. Apr 25, 2017 07:36:28 AM Don't let the **fake** media tell you that I have changed my position on the WALL. It will get built and help stop drugs, human trafficking etc. [Twitter for iPhone] [link](#)

141. Apr 24, 2017 07:15:45 AM The two **fake** news polls released yesterday, ABC & NBC, while containing some very positive info, were totally wrong in General E. Watch! [Twitter for iPhone] [link](#)
142. Apr 23, 2017 02:48:16 PM New polls out today are very good considering that much of the media is **FAKE** and almost always negative. Would still beat Hillary in [Twitter for iPhone] [link](#)
143. Apr 18, 2017 11:09:17 PM Despite major outside money, **FAKE** media support and eleven Republican candidates, BIG "R" win with runoff in Georgia. Glad to be of help! [Twitter for iPhone] [link](#)
144. Apr 17, 2017 07:17:59 AM The **Fake** Media (not Real Media) has gotten even worse since the election. Every story is badly slanted. We have to hold them to the truth! [Twitter for iPhone] [link](#)
145. Apr 2, 2017 07:56:49 AM Anybody (especially **Fake** News media) who thinks that Repeal & Replace of ObamaCare is dead does not know the love and strength in R Party! [Twitter for iPhone] [link](#)
146. Apr 1, 2017 08:02:32 AM It is the same **Fake** News Media that said there is "no path to victory for Trump" that is now pushing the phony Russia story. A total scam! [Twitter for iPhone] [link](#)
147. Apr 1, 2017 07:43:32 AM When will Sleepy Eyes Chuck Todd and @NBCNews start talking about the Obama SURVEILLANCE SCANDAL and stop with the **Fake** Trump/Russia story? [Twitter for iPhone] [link](#)
148. Mar 28, 2017 05:41:09 PM Why doesn't **Fake** News talk about Podesta ties to Russia as covered by @FoxNews or money from Russia to Clinton - sale of Uranium? [Twitter for iPhone] [link](#)
149. Mar 23, 2017 07:18:33 AM Just watched the totally biased and **fake** news reports of the so-called Russia story on NBC and ABC. Such dishonesty! [Twitter for iPhone] [link](#)
150. Mar 20, 2017 07:35:14 AM Just heard **Fake** News CNN is doing polls again despite the fact that their election polls were a WAY OFF disaster. Much higher ratings at Fox [Twitter for iPhone] [link](#)
151. Mar 20, 2017 05:35:28 AM James Clapper and others stated that there is no evidence Potus colluded with Russia. This story is **FAKE** NEWS and everyone knows it! [Twitter for iPhone] [link](#)
152. Mar 18, 2017 08:15:41 AM Despite what you have heard from the **FAKE** NEWS, I had a GREAT meeting with German Chancellor Angela Merkel. Nevertheless, Germany owes..... [Twitter for iPhone] [link](#)
153. Mar 15, 2017 05:55:30 AM Does anybody really believe that a reporter, who nobody ever heard of, "went to his mailbox" and found my tax returns? @NBCNews **FAKE** NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)
154. Mar 7, 2017 09:14:03 AM Don't let the **FAKE** NEWS tell you that there is big infighting in the Trump Admin. We are getting along great, and getting major things done! [Twitter for Android] [link](#)
155. Feb 26, 2017 01:16:41 PM Russia talk is **FAKE** NEWS put out by the Dems, and played up by the media, in order to mask the big election defeat and the illegal leaks! [Twitter for Android] [link](#)
156. Feb 24, 2017 10:09:18 PM **FAKE** NEWS media knowingly doesn't tell the truth. A great danger to our country. The failing @nytimes has become a joke. Likewise @CNN. Sad! [Twitter for Android] [link](#)
157. Feb 20, 2017 09:15:42 AM Give the public a break - The **FAKE** NEWS media is trying to say that large scale immigration in Sweden is working out just beautifully. NOT! [Twitter for Android] [link](#)
158. Feb 18, 2017 08:31:53 AM Don't believe the main stream (**fake** news) media. The White House is running VERY WELL. I inherited a MESS and am in the process of fixing it. [Twitter for Android] [link](#)
159. Feb 17, 2017 06:15:56 PM "One of the most effective press conferences I've ever seen!" says Rush Limbaugh. Many agree. Yet **FAKE** MEDIA calls it differently! Dishonest [Twitter for Android] [link](#)
160. Feb 17, 2017 04:48:22 PM The **FAKE** NEWS media (failing @nytimes, @NBCNews, @ABC, @CBS, @CNN) is not my enemy, it is the enemy of the American People! [Twitter for Android] [link](#)
161. Feb 17, 2017 04:32:29 PM The **FAKE** NEWS media (failing @nytimes, @CNN, @NBCNews and many more) is not my enemy, it is the enemy of the American people. SICK! [Twitter for Android] [link](#)
162. Feb 17, 2017 06:43:10 AM Thank you for all of the nice statements on the Press Conference yesterday. Rush Limbaugh said one of greatest ever. **Fake** media not happy! [Twitter for Android] [link](#)
163. Feb 16, 2017 09:39:52 AM The Democrats had to come up with a story as to why they lost the election, and so badly (306), so they made up a story - RUSSIA. **Fake** news! [Twitter for Android] [link](#)
164. Feb 16, 2017 09:10:49 AM **FAKE** NEWS media, which makes up stories and "sources," is far more effective than the discredited Democrats - but they are fading fast! [Twitter for Android] [link](#)
165. Feb 15, 2017 06:40:32 AM The **fake** news media is going crazy with their conspiracy theories and blind hatred. @MSNBC & @CNN are unwatchable. @foxandfriends is great! [Twitter for Android] [link](#)
166. Feb 12, 2017 05:19:05 PM Just leaving Florida. Big crowds of enthusiastic supporters lining the road that the **FAKE** NEWS media refuses to mention. Very dishonest! [Twitter for Android] [link](#)
167. Feb 12, 2017 07:14:16 AM While on **FAKE** NEWS @CNN, Bernie Sanders was cut off for using the term **fake** news to describe the network. They said technical difficulties! [Twitter for Android] [link](#)
168. Feb 10, 2017 08:35:50 AM The failing @nytimes does major **FAKE** NEWS China story saying "Mr. Xi has not spoken to Mr. Trump since Nov.14." We spoke at length yesterday! [Twitter for Android] [link](#)
169. Feb 9, 2017 08:19:08 AM Chris Cuomo, in his interview with Sen. Blumenthal, never asked him about his long-term lie about his brave "service" in Vietnam. **FAKE** NEWS! [Twitter for Android] [link](#)
170. Feb 8, 2017 10:54:01 AM '16 **Fake** News Stories Reporters Have Run Since Trump Won' <https://t.co/0dHld5kiVc> [Twitter for iPhone] [link](#)

171. Feb 6, 2017 07:07:55 AM I call my own shots, largely based on an accumulation of data, and everyone knows it. Some **FAKE** NEWS media, in order to marginalize, lies! [Twitter for Android] [link](#)
172. Feb 6, 2017 07:01:53 AM Any negative polls are **fake** news, just like the CNN, ABC, NBC polls in the election. Sorry, people want border security and extreme vetting. [Twitter for Android] [link](#)
173. Feb 4, 2017 08:39:27 AM After being forced to apologize for its bad and inaccurate coverage of me after winning the election, the **FAKE** NEWS @nytimes is still lost! [Twitter for Android] [link](#)
174. Feb 3, 2017 06:34:32 AM Thank you to Prime Minister of Australia for telling the truth about our very civil conversation that **FAKE** NEWS media lied about. Very nice! [Twitter for Android] [link](#)
175. Jan 31, 2017 06:21:52 AM Nancy Pelosi and **Fake** Tears Chuck Schumer held a rally at the steps of The Supreme Court and mic did not work (a mess)-just like Dem party! [Twitter for Android] [link](#)
176. Jan 29, 2017 08:00:32 AM Somebody with aptitude and conviction should buy the **FAKE** NEWS and failing @nytimes and either run it correctly or let it fold with dignity! [Twitter for Android] [link](#)
177. Jan 28, 2017 08:04:58 AM The failing @nytimes has been wrong about me from the very beginning. Said I would lose the primaries, then the general election. **FAKE** NEWS! [Twitter for Android] [link](#)
178. Jan 24, 2017 09:16:19 PM Congratulations to @FoxNews for being number one in inauguration ratings. They were many times higher than **FAKE** NEWS @CNN - public is smart! [Twitter for Android] [link](#)
179. Jan 18, 2017 07:44:03 AM to the U.S., but had nothing to do with TRUMP, is more **FAKE** NEWS. Ask top CEO's of those companies for real facts. Came back because of me! [Twitter for Android] [link](#)
180. Jan 15, 2017 07:29:05 PM much worse - just look at Syria (red line), Crimea, Ukraine and the build-up of Russian nukes. Not good! Was this the leaker of **Fake** News? [Twitter for Android] [link](#)
181. Jan 13, 2017 06:11:13 AM Totally made up facts by sleazebag political operatives, both Democrats and Republicans - **FAKE** NEWS! Russia says nothing exists. Probably... [Twitter for Android] [link](#)
182. Jan 12, 2017 09:22:21 AM .@CNN is in a total meltdown with their **FAKE** NEWS because their ratings are tanking since election and their credibility will soon be gone! [Twitter for Android] [link](#)
183. Jan 11, 2017 11:01:38 PM We had a great News Conference at Trump Tower today. A couple of **FAKE** NEWS organizations were there but the people truly get what's going on [Twitter for Android] [link](#)
184. Jan 11, 2017 07:48:52 AM Intelligence agencies should never have allowed this **fake** news to "leak" into the public. One last shot at me. Are we living in Nazi Germany? [Twitter for Android] [link](#)
185. Jan 11, 2017 07:44:05 AM I win an election easily, a great "movement" is verified, and crooked opponents try to belittle our victory with **FAKE** NEWS. A sorry state! [Twitter for Android] [link](#)
186. Jan 10, 2017 08:19:23 PM **FAKE** NEWS - A TOTAL POLITICAL WITCH HUNT! [Twitter for Android] [link](#)
187. Jan 8, 2017 11:05:31 PM Dishonest media says Mexico won't be paying for the wall if they pay a little later so the wall can be built more quickly. Media is **fake**! [Twitter for Android] [link](#)
188. Dec 24, 2017 07:25:22 AM .@FoxNews-FBI's Andrew McCabe, "in addition to his wife getting all of this money from M (Clinton Puppet), he was using, allegedly, his FBI Official Email Account to promote her campaign. You obviously cannot do this. These were the people who were investigating Hillary Clinton." [Twitter for iPhone] [link](#)
189. Dec 23, 2017 03:32:42 PM Wow, "FBI lawyer James Baker reassigned," according to @FoxNews. [Twitter for iPhone] [link](#)
190. Dec 8, 2017 08:04:16 PM Just arrived at the Pensacola Bay Center. Join me LIVE on @FoxNews in 10 minutes! #MAGA <https://t.co/RQFqOkcpNV> [Twitter for iPhone] [link](#)
191. Nov 29, 2017 08:03:30 PM The House of Representatives seeks contempt citations(?) against the JusticeDepartment and the FBI for withholding key documents and an FBI witness which could shed light on surveillance of associates of Donald Trump. Big stuff. Deep State. Give this information NOW! @FoxNews [Twitter for iPhone] [link](#)
192. Nov 25, 2017 05:37:21 PM .@FoxNews is MUCH more important in the United States than CNN, but outside of the U.S., CNN International is still a major source of (Fake) news, and they represent our Nation to the WORLD very poorly. The outside world does not see the truth from them! [Twitter for iPhone] [link](#)
193. Nov 22, 2017 04:25:11 PM 51 Million American to travel this weekend - highest number in twelve years (AAA). Traffic and airports are running very smoothly! @FoxNews [Twitter for iPhone] [link](#)
194. Nov 2, 2017 08:29:54 PM I will be interviewed by @IngrahamAngle on @FoxNews at 10:00. Enjoy! [Twitter for iPhone] [link](#)
195. Oct 27, 2017 03:33:50 PM .@FoxNews Chris Wallace: "More evidence of Dem collusion with Russia than GOP" <https://t.co/nACQerJSiu> [Twitter for iPhone] [link](#)
196. Oct 25, 2017 06:21:30 AM "Clinton campaign & DNC paid for research that led to the anti-Trump Fake News Dossier. The victim here is the President." @FoxNews [Twitter for iPhone] [link](#)
197. Oct 22, 2017 06:50:39 AM Doing interview today with Maria Bartiromo at 10:00 A.M. on @FoxNews - ENJOY! [Twitter for iPhone] [link](#)

198. Oct 18, 2017 10:03:29 PM "46% of Americans think the Media is inventing stories about Trump & his Administration." @FoxNews It is actually much worse than this! [Twitter for iPhone] [link](#)
199. Oct 16, 2017 07:17:10 AM Art Laffer just said that he doesn't know how a Democrat could vote against the big tax cut/reform bill and live with themselves! @FoxNews [Twitter for iPhone] [link](#)
200. Oct 11, 2017 06:56:08 PM Joining @SeanHannity tonight at 9pmE on @FoxNews. Enjoy! <https://t.co/RCfiJus5Rw> [Twitter for iPhone] [link](#)
201. Oct 11, 2017 04:32:07 PM I will be interviewed tonight on @FoxNews by @SeanHannity at 9pmE. Enjoy! [Twitter for iPhone] [link](#)
202. Jul 27, 2017 08:45:22 AM ...about then candidate Trump." Catherine Herridge @FoxNews. So why doesn't Fake News report this? Witch Hunt! Purposely phony reporting. [Twitter for iPhone] [link](#)
203. Jul 3, 2017 03:44:27 PM Thank you to Shawn Steel for the nice words on @FoxNews. [Twitter for iPhone] [link](#)
204. Jun 26, 2017 09:24:30 PM From @FoxNews "Bombshell: In 2016, Obama dismissed idea that anyone could rig an American election." Check out his statement - Witch Hunt! [Twitter for iPhone] [link](#)
205. Jun 20, 2017 09:33:40 PM Thank you @FoxNews "Huge win for President Trump and GOP in Georgia Congressional Special Election." [Twitter for iPhone] [link](#)
206. May 13, 2017 12:54:31 PM Will be interviewed by @JudgeJeanine on @FoxNews at 9:00 P.M. (Saturday night). Enjoy! [Twitter for iPhone] [link](#)
207. Apr 28, 2017 05:31:25 PM I will be interviewed by @MarthaMaccallum on @FoxNews tonight at 7pm. Enjoy! [Twitter for iPhone] [link](#)
208. Apr 3, 2017 07:51:01 AM .@FoxNews from multiple sources: "There was electronic surveillance of Trump, and people close to Trump. This is unprecedented." @FBI [Twitter for iPhone] [link](#)
209. Apr 1, 2017 11:50:36 AM Wow, @FoxNews just reporting big news. Source: "Official behind unmasking is high up. Known Intel official is responsible. Some unmasked.... [Twitter for iPhone] [link](#)
210. Mar 28, 2017 05:41:09 PM Why doesn't Fake News talk about Podesta ties to Russia as covered by @FoxNews or money from Russia to Clinton - sale of Uranium? [Twitter for iPhone] [link](#)
211. Mar 25, 2017 09:41:14 AM Watch @JudgeJeanine on @FoxNews tonight at 9:00 P.M. [Twitter for Android] [link](#)
212. Mar 15, 2017 03:55:52 PM I will be interviewed by @TuckerCarlson tonight at 9:00 P.M. on @FoxNews. Enjoy! [Twitter for iPhone] [link](#)
213. Feb 19, 2017 04:57:01 PM My statement as to what's happening in Sweden was in reference to a story that was broadcast on @FoxNews concerning immigrants & Sweden. [Twitter for Android] [link](#)
214. Jan 26, 2017 06:45:28 PM Will be interviewed by @SeanHannity on @FoxNews at 10:00pm tonight. Enjoy! [Twitter for iPhone] [link](#)
215. Jan 24, 2017 09:16:19 PM Congratulations to @FoxNews for being number one in inauguration ratings. They were many times higher than FAKE NEWS @CNN - public is smart! [Twitter for Android] [link](#)
216. Jan 21, 2017 06:53:41 AM A fantastic day and evening in Washington D.C. Thank you to @FoxNews and so many other news outlets for the GREAT reviews of the speech! [Twitter for Android] [link](#)
217. Jan 15, 2017 07:16:20 PM .@FoxNews "Outgoing CIA Chief, John Brennan, blasts Pres-Elect Trump on Russia threat. Does not fully understand." Oh really, couldn't do... [Twitter for Android] [link](#)
218. Jan 7, 2018 10:15:50 AM Jake Tapper of Fake News CNN just got destroyed in his interview with Stephen Miller of the Trump Administration. Watch the hatred and unfairness of this CNN flunky! [Twitter for iPhone] [link](#)
219. Dec 11, 2017 09:17:18 AM Another false story, this time in the Failing @nytimes, that I watch 4-8 hours of television a day - Wrong! Also, I seldom, if ever, watch CNN or MSNBC, both of which I consider Fake News. I never watch Don Lemon, who I once called the "dumbest man on television!" Bad Reporting. [Twitter for iPhone] [link](#)
220. Dec 9, 2017 08:21:24 AM CNN'S slogan is CNN, THE MOST TRUSTED NAME IN NEWS. Everyone knows this is not true, that this could, in fact, be a fraud on the American Public. There are many outlets that are far more trusted than Fake News CNN. Their slogan should be CNN, THE LEAST TRUSTED NAME IN NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)
221. Dec 9, 2017 08:02:23 AM Fake News CNN made a vicious and purposeful mistake yesterday. They were caught red handed, just like lonely Brian Ross at ABC News (who should be immediately fired for his "mistake"). Watch to see if @CNN fires those responsible, or was it just gross incompetence? [Twitter for iPhone] [link](#)

222. Nov 29, 2017 06:49:18 AM Great, and we should boycott Fake News **CNN**. Dealing with them is a total waste of time! <https://t.co/8zJ3j7g5eI> [Twitter for iPhone] [link](#)
223. Nov 27, 2017 09:04:51 AM We should have a contest as to which of the Networks, plus **CNN** and not including Fox, is the most dishonest, corrupt and/or distorted in its political coverage of your favorite President (me). They are all bad. Winner to receive the FAKE NEWS TROPHY! [Twitter for iPhone] [link](#)
224. Nov 25, 2017 05:37:21 PM .@FoxNews is MUCH more important in the United States than **CNN**, but outside of the U.S., **CNN** International is still a major source of (Fake) news, and they represent our Nation to the WORLD very poorly. The outside world does not see the truth from them! [Twitter for iPhone] [link](#)
225. Nov 15, 2017 05:45:39 AM While in the Philippines I was forced to watch @**CNN**, which I have not done in months, and again realized how bad, and FAKE, it is. Loser! [Twitter for iPhone] [link](#)
226. Oct 21, 2017 03:06:00 PM Keep hearing about "tiny" amount of money spent on Facebook ads. What about the billions of dollars of Fake News on **CNN**, ABC, NBC & CBS? [Twitter for iPhone] [link](#)
227. Oct 17, 2017 04:51:34 PM So much Fake News being put in dying magazines and newspapers. Only place worse may be @NBCNews, @CBSNews, @ABC and @**CNN**. Fiction writers! [Twitter for iPhone] [link](#)
228. Oct 12, 2017 07:12:59 PM People are just now starting to find out how dishonest and disgusting (FakeNews) @NBCNews is. Viewers beware. May be worse than even @**CNN**! [Twitter for iPhone] [link](#)
229. Oct 11, 2017 08:45:22 AM Fake @NBCNews made up a story that I wanted a "tenfold" increase in our U.S. nuclear arsenal. Pure fiction, made up to demean. NBC = **CNN**! [Twitter for iPhone] [link](#)
230. Oct 4, 2017 09:47:53 AM NBC news is #FakeNews and more dishonest than even **CNN**. They are a disgrace to good reporting. No wonder their news ratings are way down! [Twitter for iPhone] [link](#)
231. Sep 30, 2017 06:48:36 AM Fake News **CNN** and NBC are going out of their way to disparage our great First Responders as a way to "get Trump." Not fair to FR or effort! [Twitter for iPhone] [link](#)
232. Sep 25, 2017 05:26:30 PM .@**CNN** is #FakeNews. Just reported COS (John Kelly) was opposed to my stance on NFL players disrespecting FLAG, ANTHEM, COUNTRY. Total lie! [Twitter for iPhone] [link](#)
233. Aug 7, 2017 06:18:05 AM Hard to believe that with 24/7 #Fake News on **CNN**, ABC, NBC, CBS, NYTIMES & WAPO, the Trump base is getting stronger! [Twitter for iPhone] [link](#)
234. Jul 24, 2017 09:28:44 PM So many stories about me in the @washingtonpost are Fake News. They are as bad as ratings challenged @**CNN**. Lobbyist for Amazon and taxes? [Twitter for iPhone] [link](#)
235. Jul 1, 2017 05:08:37 PM I am thinking about changing the name #FakeNews **CNN** to #FraudNewsCNN! [Twitter for iPhone] [link](#)
236. Jul 1, 2017 08:12:40 AM I am extremely pleased to see that @**CNN** has finally been exposed as #FakeNews and garbage journalism. It's about time! [Twitter for iPhone] [link](#)
237. Jun 27, 2017 07:47:17 AM So they caught Fake News **CNN** cold, but what about NBC, CBS & ABC? What about the failing @nytimes & @washingtonpost? They are all Fake News! [Twitter for iPhone] [link](#)
238. Jun 27, 2017 07:30:38 AM Fake News **CNN** is looking at big management changes now that they got caught falsely pushing their phony Russian stories. Ratings way down! [Twitter for iPhone] [link](#)
239. Jun 27, 2017 05:33:42 AM Wow, **CNN** had to retract big story on "Russia," with 3 employees forced to resign. What about all the other phony stories they do? FAKE NEWS! [Twitter for iPhone] [link](#)
240. Jun 6, 2017 07:15:36 AM Sorry folks, but if I would have relied on the Fake News of **CNN**, NBC, ABC, CBS, washpost or nytimes, I would have had ZERO chance winning WH [Twitter for iPhone] [link](#)
241. May 10, 2017 07:57:16 AM The Roger Stone report on @**CNN** is false - Fake News. Have not spoken to Roger in a long time - had nothing to do with my decision. [Twitter for iPhone] [link](#)
242. Mar 20, 2017 07:35:14 AM Just heard Fake News **CNN** is doing polls again despite the fact that their election polls were a WAY OFF disaster. Much higher ratings at Fox [Twitter for iPhone] [link](#)
243. Feb 24, 2017 10:09:18 PM FAKE NEWS media knowingly doesn't tell the truth. A great danger to our country. The failing @nytimes has become a joke. Likewise @**CNN**. Sad! [Twitter for Android] [link](#)
244. Feb 17, 2017 04:48:22 PM The FAKE NEWS media (failing @nytimes, @NBCNews, @ABC, @CBS, @**CNN**) is not my enemy, it is the enemy of the American People! [Twitter for Android] [link](#)

245. Feb 17, 2017 04:32:29 PM The FAKE NEWS media (failing @nytimes, @CNN, @NBCNews and many more) is not my enemy, it is the enemy of the American people. SICK! [Twitter for Android] [link](#)
246. Feb 15, 2017 06:40:32 AM The fake news media is going crazy with their conspiracy theories and blind hatred. @MSNBC & @CNN are unwatchable. @foxandfriends is great! [Twitter for Android] [link](#)
247. Feb 12, 2017 07:14:16 AM While on FAKE NEWS @CNN, Bernie Sanders was cut off for using the term fake news to describe the network. They said technical difficulties! [Twitter for Android] [link](#)
248. Feb 6, 2017 07:01:53 AM Any negative polls are fake news, just like the CNN, ABC, NBC polls in the election. Sorry, people want border security and extreme vetting. [Twitter for Android] [link](#)
249. Jan 24, 2017 09:16:19 PM Congratulations to @FoxNews for being number one in inauguration ratings. They were many times higher than FAKE NEWS @CNN - public is smart! [Twitter for Android] [link](#)
250. Jan 16, 2017 08:49:38 PM At 9:00 P.M. @CNN, of all places, is doing a Special Report on my daughter, Ivanka. Considering it is CNN, can't imagine it will be great! [Twitter for Android] [link](#)
251. Jan 12, 2017 09:22:21 AM @CNN is in a total meltdown with their FAKE NEWS because their ratings are tanking since election and their credibility will soon be gone! [Twitter for Android] [link](#)
252. Jan 2, 2017 01:32:29 PM @CNN just released a book called "Unprecedented" which explores the 2016 race & victory. Hope it does well but used worst cover photo of me! [Twitter for Android] [link](#)
253. Nov 29, 2017 09:14:19 AM So now that Matt Lauer is gone when will the Fake News practitioners at NBC be terminating the contract of Phil Griffin? And will they terminate low ratings Joe Scarborough based on the "unsolved mystery" that took place in Florida years ago? Investigate! [Twitter for iPhone] [link](#)
254. Nov 29, 2017 08:58:05 AM So now tha Matt Lauer is gone when will the Fake News practitioners at NBC be terminating the contract of Phil Griffin? And will they terminate low ratings Joe Scarborough based on the "unsolved mystery" that took place in Florida years ago? Investigate! [Twitter for iPhone] [link](#)
255. Nov 29, 2017 07:16:21 AM Wow, Matt Lauer was just fired from NBC for "inappropriate sexual behavior in the workplace." But when will the top executives at NBC & Comcast be fired for putting out so much Fake News. Check out Andy Lack's past! [Twitter for iPhone] [link](#)
256. Oct 21, 2017 03:06:00 PM Keep hearing about "tiny" amount of money spent on Facebook ads. What about the billions of dollars of Fake News on CNN, ABC, NBC & CBS? [Twitter for iPhone] [link](#)
257. Oct 11, 2017 08:55:44 AM With all of the Fake News coming out of NBC and the Networks, at what point is it appropriate to challenge their License? Bad for country! [Twitter for iPhone] [link](#)
258. Oct 11, 2017 08:45:22 AM Fake @NBCNews made up a story that I wanted a "tenfold" increase in our U.S. nuclear arsenal. Pure fiction, made up to demean. NBC = CNN! [Twitter for iPhone] [link](#)
259. Oct 4, 2017 09:47:53 AM NBC news is #FakeNews and more dishonest than even CNN. They are a disgrace to good reporting. No wonder their news ratings are way down! [Twitter for iPhone] [link](#)
260. Sep 30, 2017 06:48:36 AM Fake News CNN and NBC are going out of their way to disparage our great First Responders as a way to "get Trump." Not fair to FR or effort! [Twitter for iPhone] [link](#)
261. Aug 7, 2017 06:18:05 AM Hard to believe that with 24/7 #Fake News on CNN, ABC, NBC, CBS, NYTIMES & WAPO, the Trump base is getting stronger! [Twitter for iPhone] [link](#)
262. Jul 1, 2017 08:20:35 AM Crazy Joe Scarborough and dumb as a rock Mika are not bad people, but their low rated show is dominated by their NBC bosses. Too bad! [Twitter for iPhone] [link](#)
263. Jul 1, 2017 07:59:52 AM Word is that @Greta Van Susteren was let go by her out of control bosses at @NBC & @Comcast because she refused to go along w/ 'Trump hate!' [Twitter for iPhone] [link](#)
264. Jun 27, 2017 07:47:17 AM So they caught Fake News CNN cold, but what about NBC, CBS & ABC? What about the failing @nytimes & @washingtonpost? They are all Fake News! [Twitter for iPhone] [link](#)
265. Jun 6, 2017 07:15:36 AM Sorry folks, but if I would have relied on the Fake News of CNN, NBC, ABC, CBS, washpost or nytimes, I would have had ZERO chance winning WH [Twitter for iPhone] [link](#)

266. [Apr 24, 2017 07:15:45 AM](#) The two fake news polls released yesterday, ABC & NBC, while containing some very positive info, were totally wrong in General E. Watch! [Twitter for iPhone] [link](#)
267. [Mar 23, 2017 07:18:33 AM](#) Just watched the totally biased and fake news reports of the so-called Russia story on NBC and ABC. Such dishonesty! [Twitter for iPhone] [link](#)
268. [Feb 27, 2017 04:48:21 PM](#) GOP now viewed more favorably than Dems, in Trump era (per NBC/WSJ poll) via @HotlineJosh: <https://t.co/Soebxtg2Zd> [Twitter for iPhone] [link](#)
269. [Feb 6, 2017 07:01:53 AM](#) Any negative polls are fake news, just like the CNN, ABC, NBC polls in the election. Sorry, people want border security and extreme vetting. [Twitter for Android] [link](#)
270. [Jan 18, 2017 08:06:58 AM](#) No wonder the Today Show on biased @NBC is doing so badly compared to its glorious past. Little credibility! [Twitter for Android] [link](#)
271. [Jan 15, 2017 05:46:33 PM](#) .@NBCNews is bad but Saturday Night Live is the worst of NBC. Not funny, cast is terrible, always a complete hit job. Really bad television! [Twitter for Android] [link](#)
272. [Jan 6, 2017 11:51:37 AM](#) I am asking the chairs of the House and Senate committees to investigate top secret intelligence shared with NBC prior to me seeing it. [Twitter for iPhone] [link](#)
273. [Jan 5, 2017 07:24:34 PM](#) How did NBC get "an exclusive look into the top secret report he (Obama) was presented?" Who gave them this report and why? Politics! [Twitter for Android] [link](#)
274. [Jan 6, 2018 06:57:35 AM](#) Brian Ross, the reporter who made a fraudulent live newscast about me that drove the Stock Market down 350 points (billions of dollars), was suspended for a month but is now back at ABC NEWS in a lower capacity. He is no longer allowed to report on Trump. Should have been fired! [Twitter for iPhone] [link](#)
275. [Dec 9, 2017 08:02:23 AM](#) Fake News CNN made a vicious and purposeful mistake yesterday. They were caught red handed, just like lonely Brian Ross at ABC News (who should be immediately fired for his "mistake"). Watch to see if @CNN fires those responsible, or was it just gross incompetence? [Twitter for iPhone] [link](#)
276. [Dec 3, 2017 08:15:21 AM](#) People who lost money when the Stock Market went down 350 points based on the False and Dishonest reporting of Brian Ross of @ABC News (he has been suspended), should consider hiring a lawyer and suing ABC for the damages this bad reporting has caused - many millions of dollars! [Twitter for iPhone] [link](#)
277. [Dec 2, 2017 09:22:40 PM](#) Congratulations to @ABC News for suspending Brian Ross for his horrendously inaccurate and dishonest report on the Russia, Russia, Russia Witch Hunt. More Networks and "papers" should do the same with their Fake News! [Twitter for iPhone] [link](#)
278. [Oct 21, 2017 03:06:00 PM](#) Keep hearing about "tiny" amount of money spent on Facebook ads. What about the billions of dollars of Fake News on CNN, ABC, NBC & CBS? [Twitter for iPhone] [link](#)
279. [Oct 17, 2017 04:51:34 PM](#) So much Fake News being put in dying magazines and newspapers. Only place worse may be @NBCNews, @CBSNews, @ABC and @CNN. Fiction writers! [Twitter for iPhone] [link](#)
280. [Aug 7, 2017 06:18:05 AM](#) Hard to believe that with 24/7 #Fake News on CNN, ABC, NBC, CBS, NYTIMES & WAPO, the Trump base is getting stronger! [Twitter for iPhone] [link](#)
281. [Jul 16, 2017 09:10:25 AM](#) The ABC/Washington Post Poll, even though almost 40% is not bad at this time, was just about the most inaccurate poll around election time! [Twitter for iPhone] [link](#)
282. [Jun 27, 2017 07:47:17 AM](#) So they caught Fake News CNN cold, but what about NBC, CBS & ABC? What about the failing @nytimes & @washingtonpost? They are all Fake News! [Twitter for iPhone] [link](#)
283. [Jun 6, 2017 07:15:36 AM](#) Sorry folks, but if I would have relied on the Fake News of CNN, NBC, ABC, CBS, washpost or nytimes, I would have had ZERO chance winning WH [Twitter for iPhone] [link](#)
284. [Apr 24, 2017 07:15:45 AM](#) The two fake news polls released yesterday, ABC & NBC, while containing some very positive info, were totally wrong in General E. Watch! [Twitter for iPhone] [link](#)
285. [Apr 23, 2017 02:55:04 PM](#) ...popular vote. ABC News/Washington Post Poll (wrong big on election) said almost all stand by their vote on me & 53% said strong leader. [Twitter for iPhone] [link](#)
286. [Mar 23, 2017 07:18:33 AM](#) Just watched the totally biased and fake news reports of the so-called Russia story on NBC and ABC. Such dishonesty! [Twitter for iPhone] [link](#)
287. [Feb 17, 2017 04:48:22 PM](#) The FAKE NEWS media (failing @nytimes, @NBCNews, @ABC, @CBS, @CNN) is not my enemy, it is the enemy of the American People! [Twitter for Android] [link](#)

288. Feb 6, 2017 07:01:53 AM Any negative polls are fake news, just like the CNN, ABC, NBC polls in the election. Sorry, people want border security and extreme vetting. [Twitter for Android] [link](#)
289. Jan 25, 2017 09:48:25 PM Interview with David Muir of @ABC News in 10 minutes. Enjoy! [Twitter for Android] [link](#)
290. Jan 25, 2017 05:05:59 PM I will be interviewed by @DavidMuir tonight at 10 o'clock on @ABC. Will be my first interview from the White House.... <https://t.co/4zuOrRdcoc> [Twitter for iPhone] [link](#)
291. Jan 2, 2018 09:39:49 AM The Failing New York Times has a new publisher, A.G. Sulzberger. Congratulations! Here is a last chance for the Times to fulfill the vision of its Founder, Adolph Ochs, "to give the news impartially, without fear or FAVOR, regardless of party, sect, or interests involved." Get... [Twitter for iPhone] [link](#)
292. Jan 1, 2018 07:44:40 AM Iran is failing at every level despite the terrible deal made with them by the Obama Administration. The great Iranian people have been repressed for many years. They are hungry for food & for freedom. Along with human rights, the wealth of Iran is being looted. TIME FOR CHANGE! [Twitter for iPhone] [link](#)
293. Dec 11, 2017 09:17:18 AM Another false story, this time in the Failing @nytimes, that I watch 4-8 hours of television a day - Wrong! Also, I seldom, if ever, watch CNN or MSNBC, both of which I consider Fake News. I never watch Don Lemon, who I once called the "dumbest man on television!" Bad Reporting. [Twitter for iPhone] [link](#)
294. Nov 30, 2017 07:15:08 AM The Failing @nytimes has totally gone against the Social Media Guidelines that they installed to preserve some credibility after many of their biased reporters went Rogue! @foxandfriends [Twitter for iPhone] [link](#)
295. Nov 30, 2017 07:01:25 AM The Failing @nytimes, the pipe organ for the Democrat Party, has become a virtual lobbyist for them with regard to our massive Tax Cut Bill. They are wrong so often that now I know we have a winner! [Twitter for iPhone] [link](#)
296. Nov 15, 2017 11:52:33 AM It is actually hard to believe how naive (or dumb) the Failing @nytimes is when it comes to foreign policy...weak and ineffective! [Twitter for iPhone] [link](#)
297. Nov 15, 2017 11:35:39 AM The failing @nytimes hates the fact that I have developed a great relationship with World leaders like Xi Jinping, President of China.... [Twitter for iPhone] [link](#)
298. Oct 15, 2017 08:25:05 AM The Failing @nytimes, in a story by Peter Baker, should have mentioned the rapid terminations by me of TPP & The Paris Accord & the fast.... [Twitter for iPhone] [link](#)
299. Oct 10, 2017 07:50:55 AM The Failing @nytimes set Liddle' Bob Corker up by recording his conversation. Was made to sound a fool, and that's what I am dealing with! [Twitter for iPhone] [link](#)
300. Aug 7, 2017 03:39:46 PM How much longer will the failing nytimes, with its big losses and massive unfunded liability (and non-existent sources), remain in business? [Twitter for iPhone] [link](#)
301. Aug 7, 2017 05:38:32 AM The failing @nytimes, which has made every wrong prediction about me including my big election win (apologized), is totally inept! [Twitter for iPhone] [link](#)
302. Jul 27, 2017 05:48:53 AM Wow, the Failing @nytimes said about @foxandfriends "....the most powerful T.V. show in America." [Twitter for iPhone] [link](#)
303. Jul 23, 2017 06:57:36 PM It's hard to read the Failing New York Times or the Amazon Washington Post because every story/opinion, even if should be positive, is bad! [Twitter for iPhone] [link](#)
304. Jul 22, 2017 05:45:05 AM The Failing New York Times foiled U.S. attempt to kill the single most wanted terrorist, Al-Baghdadi. Their sick agenda over National Security [Twitter for iPhone] [link](#)
305. Jul 17, 2017 09:17:50 PM Republicans should just REPEAL failing ObamaCare now & work on a new Healthcare Plan that will start from a clean slate. Dems will join in! [Twitter for iPhone] [link](#)
306. Jun 28, 2017 05:49:22 AM The failing @nytimes writes false story after false story about me. They don't even call to verify the facts of a story. A Fake News Joke! [Twitter for iPhone] [link](#)
307. Jun 27, 2017 07:47:17 AM So they caught Fake News CNN cold, but what about NBC, CBS & ABC? What about the failing @nytimes & @washingtonpost? They are all Fake News! [Twitter for iPhone] [link](#)
308. Jun 11, 2017 07:49:00 AM The Democrats have no message, not on economics, not on taxes, not on jobs, not on failing #Obamacare. They are only OBSTRUCTIONISTS! [Twitter for iPhone] [link](#)
309. Apr 20, 2017 08:48:14 AM Failing @nytimes, which has been calling me wrong for two years, just got caught in a big lie concerning New England Patriots visit to W.H. [Twitter for iPhone] [link](#)
310. Apr 19, 2017 07:43:18 AM Dems failed in Kansas and are now failing in Georgia. Great job Karen Handel! It is now Hollywood vs. Georgia on June 20th. [Twitter for iPhone] [link](#)
311. Apr 1, 2017 10:59:36 AM The failing @nytimes finally gets it - "In places where no insurance company offers plans, there will be no way for ObamaCare customers to.. [Twitter for iPhone] [link](#)

312. Mar 30, 2017 09:27:14 AM The **failing** @nytimes has disgraced the media world. Gotten me wrong for two solid years. Change libel laws? <https://t.co/QlqLgvYLLi> [Twitter for iPhone] [link](#)
313. Mar 29, 2017 07:01:52 AM Remember when the **failing** @nytimes apologized to its subscribers, right after the election, because their coverage was so wrong. Now worse! [Twitter for iPhone] [link](#)
314. Mar 28, 2017 10:26:23 AM The **failing** @NYTimes would do much better if they were honest! <https://t.co/ATy8R3knS2> [Twitter for iPhone] [link](#)
315. Mar 15, 2017 06:02:40 AM Can you imagine what the outcry would be if @SnoopDogg, **failing** career and all, had aimed and fired the gun at President Obama? Jail time! [Twitter for iPhone] [link](#)
316. Feb 26, 2017 06:42:39 AM For first time the **failing** @nytimes will take an ad (a bad one) to help save its **failing** reputation. Try reporting accurately & fairly! [Twitter for Android] [link](#)
317. Feb 24, 2017 10:09:18 PM FAKE NEWS media knowingly doesn't tell the truth. A great danger to our country. The **failing** @nytimes has become a joke. Likewise @CNN. Sad! [Twitter for Android] [link](#)
318. Feb 17, 2017 04:48:22 PM The FAKE NEWS media (**failing** @nytimes, @NBCNews, @ABC, @CBS, @CNN) is not my enemy, it is the enemy of the American People! [Twitter for Android] [link](#)
319. Feb 17, 2017 04:32:29 PM The FAKE NEWS media (**failing** @nytimes, @CNN, @NBCNews and many more) is not my enemy, it is the enemy of the American people. SICK! [Twitter for Android] [link](#)
320. Feb 16, 2017 06:58:43 AM Leaking, and even illegal classified leaking, has been a big problem in Washington for years. **Failing** @nytimes (and others) must apologize! [Twitter for Android] [link](#)
321. Feb 15, 2017 07:19:18 AM Information is being illegally given to the **failing** @nytimes & @washingtonpost by the intelligence community (NSA and FBI?). Just like Russia [Twitter for Android] [link](#)
322. Feb 10, 2017 08:35:50 AM The **failing** @nytimes does major FAKE NEWS China story saying "Mr. Xi has not spoken to Mr. Trump since Nov.14." We spoke at length yesterday! [Twitter for Android] [link](#)
323. Feb 6, 2017 09:33:55 PM The **failing** @nytimes was forced to apologize to its subscribers for the poor reporting it did on my election win. Now they are worse! [Twitter for Android] [link](#)
324. Feb 6, 2017 11:32:24 AM The **failing** @nytimes writes total fiction concerning me. They have gotten it wrong for two years, and now are making up stories & sources! [Twitter for Android] [link](#)
325. Jan 29, 2017 08:00:32 AM Somebody with aptitude and conviction should buy the FAKE NEWS and **failing** @nytimes and either run it correctly or let it fold with dignity! [Twitter for Android] [link](#)
326. Jan 28, 2017 08:04:58 AM The **failing** @nytimes has been wrong about me from the very beginning. Said I would lose the primaries, then the general election. FAKE NEWS! [Twitter for Android] [link](#) Export
327. Options
328. ↓
329. [Oct 21, 2017 04:21:08 PM](#) Crooked Hillary Clinton spent hundreds of millions of dollars more on Presidential Election than I did. Facebook was on her side, not mine! [Twitter for iPhone] [link](#)
330. [Oct 21, 2017 03:06:00 PM](#) Keep hearing about "tiny" amount of money spent on Facebook ads. What about the billions of dollars of Fake News on CNN, ABC, NBC & CBS? [Twitter for iPhone] [link](#)
331. [Sep 27, 2017 08:36:24 AM](#) Facebook was always anti-Trump. The Networks were always anti-Trump hence, Fake News, @nytimes(apologized) & @WaPo were anti-Trump. Collusion? [Twitter for iPhone] [link](#)
332. [Sep 22, 2017 05:44:47 AM](#) The Russia hoax continues, now it's ads on Facebook. What about the totally biased and dishonest Media coverage in favor of Crooked Hillary? [Twitter for iPhone] [link](#)
333. [Aug 23, 2017 12:18:29 AM](#) Thank you Arizona. Beautiful turnout of 15,000 in Phoenix tonight! Full coverage of rally via my Facebook at: <https://t.co/s0D12EFs40> <https://t.co/WT4D9Vsen1> [Twitter for iPhone] [link](#)
334. [May 31, 2017 07:40:01 PM](#) Crooked Hillary Clinton now blames everybody but herself, refuses to say she was a terrible candidate. Hits Facebook & even Dems & DNC. [Twitter for iPhone] [link](#)
- 335.